

МЕДИЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ: ДОСВІД, ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ

20 20

МІЖНАРОДНА НАУКОВО- ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

Національна наукова медична
бібліотека України

Наукова бібліотека Харківського
національного медичного університету

Наукова бібліотека Національного
фармацевтичного університету

НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (м. ХАРКІВ)
СЕКЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ МЕДИЧНИХ БІБЛІОТЕК
УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ АСОЦІАЦІЇ

МЕДИЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ: ДОСВІД, ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ

**Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
м. Харків, 20–21 травня 2020 року**

Київ – Харків
2020

УДК: 026/027:61(06)

М 42

*Рекомендовано Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 12 від 17.12.2020 р.*

Редакційна колегія: *Т. А. Остапенко (відповідальний редактор), І. В. Киричок, Н. М. Бортник, Н. Д. Гаєва, О. М. Кірішева, С. М. Науменко*

М 42 **Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації : ма-**
теріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 травня
2020 р.) / Ред. кол. : Т. А. Остапенко, І. В. Киричок,
Н.М. Бортник [та ін.] – Київ : ННМБУ ; Харків : ХНМУ, 2020. –
168 с.

Збірник матеріалів містить доповіді керівників бібліотек та бібліотечних фахівців – учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації». Доповіді подано в авторській редакції.

Видання адресовано працівникам бібліотек різних типів і форм власності, керівникам галузі культури, викладачам, аспірантам, студентам університетів культури і мистецтв.

УДК: 026/027:61(06)

У 2020 році захід проведено у форматі Інтернет-конференції на сайті Національної наукової медичної бібліотеки України.

© Національна наукова медична
бібліотека України, 2020
© Наукова бібліотека
Харківського національного
медичного університету, 2020

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

<i>Капустник Валерій Андрійович, професор, ректор ХНМУ</i>	5
<i>Лісовий Володимир Миколайович, професор, голова Вченої ради ХНМУ</i>	6
ЛІТОПИС УСПІХУ: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ. НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ДОВЖИНОЮ У 90 РОКІВ	
<i>Остапенко Тетяна Анатоліївна</i>	7
100-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
<i>Киричок Ірина Василівна</i>	23
НАУКОВІ ВИДАННЯ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ХАРКІВСЬКОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ ЯК ЦІННИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС У ПІДГОТОВЦІ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ МЕДИКІВ	
<i>Пасько Ірина Володимирівна</i>	35
ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ	
<i>Кулієва Тамара Володимирівна</i>	41
ROLACY NA WYDZIALE LEKARSKIM UNIWERSYTETU CHARKOWSKIEGO NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU	
<i>Круліковські Кшиштоф</i>	44
МІСЦЕ БІБЛІОТЕКИ ТА РОЛЬ ЧИТАННЯ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ	
<i>Проців Олена Ярославівна., Гаврищак Ігор Іванович</i>	49
НОВЕ В ЗАРУБІЖНІЙ КАТАЛОГІЗАЦІЇ (Презентація)	
<i>Стришенець Надія Володимирівна</i>	64
ПОДІЯ – АКТУАЛЬНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК	
<i>Кирий Світлана Василівна</i>	68
ФОРМУВАННЯ ЕКОЦЕНТРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ЕКОКУЛЬТУРИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК	
<i>Гавриш Наталія Борисівна</i>	71
АКТИВНА СУБ'ЄКТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПІЛЬНОТИ В ЗАКОНОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ – НАЗРІЛА НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ	
<i>Хитик Валентина Іванівна</i>	75
БІБЛІОТЕКА НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ У СИСТЕМІ КОМУНІКАЦІЙ УНІВЕРСИТЕТУ	
<i>Папуша Людмила, Острікова Наталія</i>	78
ДО 275-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ САМОЙЛОВИЧА ДАНИЛА САМІЙЛОВИЧА. БІБЛІОТЕКИ ЯК НОСІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ	
<i>Яременко Надія Дмитрівна</i>	82
ІНФОРМАЦІЙНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ	
<i>Павленко Тетяна Борисівна</i>	85
«УМІЄ СЛОВО МУДРЕ ПЕЧАЛЬ ЛІКУВАТИ» (Менандр)	
<i>Мельник Майя Ігорівна</i>	90

ФОРМУВАННЯ БАГАТОАСПЕКТНОГО КОМУНІКАТИВНОГО
ПРОСТОРУ ННМБУ

<i>Кірішева Олена Миколаївна</i>	98
БЕЗЦІННИЙ СКАРБ МИНУЛИХ ПОКОЛІНЬ	
<i>Боровик Ольга Борисівна, Путря Юлія</i>	102
КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ БДМУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ	
<i>Цимбал Валентина Іванівна</i>	107
ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕКИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ	
<i>Бабак Тетяна, Ляшенко Анна, Войтюк Віта</i>	114
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ТА ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	
<i>Бєлякова Тетяна Володимирівна</i>	119
СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ БІБЛІОТЕКАРІВ ТА НАУКОВЦІВ	
<i>Куц Ольга Володимирівна</i>	125
ДОВІДНИКИ – ПОПУЛЯРИЗАТОРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК	
<i>Солоїденко Галина Іванівна</i>	129
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО: ПОГЛЯД КРІЗЬ ВІКИ	
<i>Надрага Марта, Васільєва Світлана</i>	133
ВЗАЄМОДІЯ У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК ЯК БАЗОВИЙ ЧИННИК ПРОГРЕСУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ	
<i>Клименко Оксана, Сокур Олена</i>	138
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ (ВІДТВОРЕННЯ) СОЦІАЛЬНИХ І ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»	
<i>Нестерчук Вікторія Валентинівна</i>	143
БАЗА ДАНИХ «ПРАЦІ СПІВРОБІТНИКІВ ЛНМУ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО»: КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ, НАПОВНЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ	
<i>Кріль Олена Мирославівна, Кріль Богдан Михайлович</i>	147
УЧАСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ДУ «ІНСТИТУТ НЕЙРОХІРУРГІІ ІМ. АКАД. А. П. РОМОДАНОВА НАМН УКРАЇНИ» В АТЕСТАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ТА САМОГО ІНСТИТУТУ ЯК ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ	
<i>Кричун Світлана Борисівна</i>	149
БІБЛІОТЕКА КОЛЕДЖУ: МІСЦЕ ТРАДИЦІЙ, ПРОСТІР ІННОВАЦІЙ	
<i>Ходос Зінаїда Іванівна</i>	153
ЗБЕРЕЖЕННЯ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ МИНУЛИХ ПОКОЛІНЬ: МУЗЕЙНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ	
<i>Смольницька Валентина Леонідівна, Мельничук Ірина Курилівна</i>	156
ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ І СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ	
<i>Киричок Ірина Василівна, Борисова Оксана Павлівна, Заговора Марина Вікторівна</i>	161

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники

Міжнародної науково-практичної конференції
«Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації»!

Сучасний етап розвитку наукових медичних бібліотек за умов глобальної комп'ютеризації та інформатизації характеризується зміною основних напрямків їхньої діяльності. До традиційних завдань, як збереження і примноження книжкових зібрань, додаються функції інформаційних центрів – пошук, аналітичне оброблення та надання доступу до потужних світових інформаційних ресурсів. Це, в свою чергу, сприяє впровадженню сучасних, дистанційних форм навчання й підвищенню кваліфікації, максимально відповідає сучасним потребам підготовки конкурентоспроможних фахівців медичної галузі.

У 2020 році відзначає 90-річчя свого заснування головна медична бібліотека нашої країни – Національна наукова медична бібліотека України, яка є науково-методичним центром для півтисячі медичних бібліотек різних рівнів, центром галузевої медичної бібліографії, ініціатором й активним членом міжнародної співпраці з бібліотеками та науковими установами в 20 країнах Європи та Америки.

Цього ж року Науковій бібліотеці Харківського національного медичного університету виповнюється 100 років. За цей час пройдено великий шлях – від заснування і становлення до трансформації у сучасний інформаційно-бібліотечний центр. Переконали, що для представників кожного з поколінь студентів, які навчались у ХНМУ, бібліотека стала майданчиком фахового становлення, а для випускників – платформою подальшого професійного зростання.

Генерація креативних ідей, впровадження інноваційних проектів, співпраця з університетською громадою – саме це визначальні риси Наукової бібліотеки ХНМУ. Сьогодні вона – центр отримання, кумуляції та поширення інформації та знань, місце користувацьких активностей, осередок освіти, науки і культури університету.

Щиро вітаю бібліотеки-ювілярки й учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації»! Бажаю плідної роботи, фахового спілкування під час роботи конференції! У вас є прекрасна можливість не лише отримати нові знання, запозичити передові ідеї, обмінятися досвідом роботи, а й набути нових друзів і однодумців, поділитися враженнями.

З найкращими побажаннями,
ректор Харківського національного
медичного університету, професор

Валерій Капустник

Шановні учасники!

Складно переоцінити внесок медичних бібліотек у розбудову охорони здоров'я, медичної науки і освіти України. Повнота інформування, яку забезпечують медичні бібліотеки, сприяє якості й результативності педагогічного, виховного та науково-дослідного процесів у медичному виші.

Удосконалення інформаційно-бібліотечного забезпечення наукових досліджень на основі застосування традиційних форм і методів роботи, а також впровадження в практику роботи сучасних технологій сприяє поширенню інформації серед наукової спільноти, інтеграції науково-дослідного процесу університету в міжнародний простір.

Медичні бібліотеки швидко змінюються, реагують на потреби користувачів, іноді навіть випереджають у виборі пріоритетних шляхів отримання інформації, навчають новим засобам пошуку надійних джерел, сприяють академічній добросовістості, оберігають від прийняття хибних рішень на шляху оприлюднення результатів науково-дослідної діяльності.

2020 рік є ювілейним для бібліотек багатьох медичних університетів, науково-дослідних установ Харківщини, Сумщини, річниця з дня заснування відзначають і обласні медичні бібліотеки Сходу і Заходу нашої держави. Усі вони проходять свій шлях інтегрування у світовий інформаційний простір, активно використовують методики дистанційного надання інформаційних послуг, за якими майбутнє. Виклики сьогодення зумовлюють докорінні зміни у всіх сферах бібліотечної діяльності, вимагають постійного руху.

Упевнений, що ця конференція оприлюднить черговий етап руху медичних бібліотек України з питань розвитку медичної науки в нашій країні, інформаційного забезпечення науковців, сприяння постійному підвищенню кваліфікації практичних лікарів.

Сучасні медичні бібліотеки не тільки забезпечують якісний і оперативний доступ до інформації студенту, педагогу, вченому та лікарю практичної ланки охорони здоров'я. Вони створюють гармонійну, сприятливу атмосферу для реалізації творчих задумів своїх користувачів. Стають, як-то кажуть, «третьім місцем» після домівки й роботи або навчання, де читачу завжди раді!

Шановні учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації», щиро вітаю всіх з цією подією! Бажаю нових креативних ідей, успіхів у втіленні задуманих планів, однодумців серед колег і активних користувачів!

З повагою,

голова Вченої ради Харківського національного
медичного університету, професор

Володимир Лісовий

**ЛІТОПИС УСПІХУ: ПОШУКИ І ЗНАХІДКИ.
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ:
ІСТОРІЯ ДОВЖИНОЮ У 90 РОКІВ**

Остапенко Тетяна Анатоліївна

в. о. генерального директора

Національна наукова медична бібліотека України, м. Київ

*«Бібліотека – це місце роботи і «храм думки»,
науково-дослідницький центр і лабораторія, музей і
вища школа; це місце високих радощів, світ розуму і очей»
Микола Реріх*

У кожної установи, як і у людини, є свій вік, своя біографія. Як і у житті людини, у неї є знакові дати, великі і маленькі події. Про одні пам'ятаємо, ретельно готуємося до них, про інші забуваємо за суєтою справ. Але є і особливі дати, які віддаляючись у часі, не втрачають свого значення для наступних поколінь. Навпаки, з десятиріччями, вони стають більш вагомими, ще глибше розкривається їх соціальний та історичний зміст.

6 листопада 1930 р. наказом № 128-а Народного Комісаріату охорони здоров'я УРСР прийнято рішення про заснування у Києві, Дніпропетровську, Одесі та Сталіно (Донецьк) крайових медичних бібліотек як перших осередків республіканської бібліотечної медичної мережі. Саме ця дата вважається офіційним днем народження Головної медичної бібліотеки нашої країни.

Історія національної скарбниці медичних знань починалася з невеличкої книгозбірні (фонд з 1 500 примірників, розміщених на 2-х стелажах у кімнаті 20 кв. м.) в київському «Будинку вчених» по вул. Короленка, 45 (тепер вул. Володимирська), де лише навесні 1931 року за клопотанням крайового відділу Охорони здоров'я Бібліотеці виділили невелику кімнату. У перші роки існування (з 1934 р. у приміщенні університетської бібліотеки по вул. Володимирській, 58) Київська державна медична бібліотека Народного Комісаріату охорони здоров'я України, обслуговувала не більше 200 читачів.

Друга світова війна перервала поступальний розвиток країни, всіх галузей народного господарства, всіх сфер життя і діяльності людини... Внаслідок пожежі і пограбування повністю знищено фонди медичної бібліотеки, які нараховували на початку 1941 року майже півмільйона примірників, вщент згоріли каталоги (понад 840 тисяч бібліографічних описів). Втрати склали 415 323 млн крб. За свідченням акту від 01.08.1944 р. Бібліотека «спалена німцями з усім майном, документацією і печатками». Відновила свою діяльність Бібліотека вже через 5 місяців

після визволення Києва, а саме 01.08.1944 р. у приміщенні Наркомздраву (вул. Рейтарська, 22), згодом отримала 2 кімнати площею 96 м. кв. у приміщенні Рентгенологічного ін-ту (вул. Горького, 2). Лише за 3 повоєнні роки відділ обслуговування Бібліотеки змінив 3 приміщення (вул. Горького, вул. Комінтерна, 18/20, вул. Леніна, 25). Вже 1944 р., за сприяння бібліотек і медичної громадськості, почалося відродження українського осередку медичної книги. Підтримка надходила звідусіль: 19.08.1944 р. – бібліотека Київського університету надала майже 11 тис. примірників медичної літератури, понад 2 тис. Харківська медична бібліотека, понад 4 тис. – медичні установи Києва. Велику допомогу у формуванні фонду надали провідні бібліотеки СРСР. Вже у 1946 році фонд становив понад 56 тис. примірників. У 50-х роках Бібліотека (з 1946 року це Республіканська наукова медична бібліотека МОЗ УРСР) остаточно сформувалась як повноцінний центр бібліотечно-бібліографічного обслуговування медичних працівників республіки.

Але незважаючи на значні професійні досягнення і здобутки, ще наприкінці 60-х наша Бібліотека продовжувала існувати у напівпідвальному приміщенні житлового будинку по вул. Горького, 19/21 (нині вул. Антоновича), де з 1955 року в кожній кімнаті працювали співробітники одразу декількох відділів. Майже 800-тисячний фонд зберігався в 13-ох орендованих підвалах на вул. Саксаганського, Заньковецької, Дарвіна (загальна площа орендованих приміщень складала 1 600 кв. м.).

Після майже піввікового поневіряння в напівпідвальних приміщеннях, з 1969 р. рішенням уряду УРСР рідною постійною домівкою Республіканської наукової медичної бібліотеки УРСР був визначений Будинок легендарної родини відомих цукрозаводчиків, меценатів Терещенків, девізом життя яких було «Прагнення до суспільної користі». Цей шедевр архітектурного та дизайнерського мистецтва ХІХ ст. у самому центрі Києва, на розі вулиць Толстого і Горького відразу став оазисом культури і знання.

Надсучасний на початку ХХ ст. особняк відрізнявся від інших малоповерхових особняків Києва не лише вишуканістю ліній, ліпними архітектурними композиціями, але й технічними характеристиками. Маючи досконале інженерне обладнання: електричне освітлення, спроектоване інженером-технологом Леоном Геркеном, парове опалення (котли виробництва заводу Гретера і Криванека у Києві та компанії Бабкок і Вількок у Глазго), водопровід, каналізацію і дві підйомні машини-ліфти, (які, до речі, збереглися донині), цей палац архітектури і взірць технічного оснащення мав і особисту драматичну історію. Навесні 1918 року, крім господарів, у реквізованих кімнатах проживали декілька родин. Зокрема, наприкінці 1919 р. тут перебував командуючий військами Південно-західного краю генерал А. М. Драгомиров, згодом розташувався штаб Київського воєнного округу. Майже 50 років у цьому надзвичайно цікавому будинку знаходився заклад зі специфічною структурою й особли-

вим призначенням: у червні 1920 р., після відходу з Києва білополяків, тут розмістився «Рентген-радіологічний ін-т» (РРІ), створений на базі громадської організації «Рентгендопомога». Засновником і директором закладу впродовж 11 років був піонер української рентгенології – Юрій Петрович Тесленко-Приходько – представник славетної української родини – родини Косачів, племінник Олени Пчілки, по матері – двоюрідний брат Лесі Українки.

У 1969 році будівлю, що знаходилась в аварійному стані, рішенням уряду УРСР було передано Республіканській науковій медичній бібліотеці МОЗ УРСР (завдячуючи наполегливості і авторитету директора Ф. Л. Хмари). Було відбудовано і реставровано все, що чудом збереглося у війнах і революціях. Як підсобні працівники у ремонтних роботах щоденно впродовж 700 днів у бригадах по 15–20 чоловік на чолі з директором Федором Лукичем Хмарою працювали всі співробітники (співробітниці!) Бібліотеки. Вдалося не тільки відновити і зберегти (спастися!) будівлю, але й зусиллями бібліотекарів вдихнути в неї нове життя, новий зміст. Розпочався якісно новий етап розвитку. Вперше за весь час існування установи створились умови для обслуговування спеціалістів-медиків на належному рівні. І вже 1 грудня 1971 р. міністр охорони здоров'я, відомий хірург Василь Дмитрович Братусь перерізав стрічку на оновленому порозі легендарної оселі і засвідчив знаменну подію: 8 грудня 1971 р. місце зустрічей, вражень, «Дім Знань та Мудрості», як справедливо стали називати Бібліотеку згодом, гостинно відчинив свої старовинні двері читачам.

Вже у фойє відчувається особлива духовна аура цього Будинку: старовинні підлогові китайські вази 18 ст. перед входом у «Золоту залу», старовинне дзеркало венеціанського скла, «зелена» кругла зала з різьбою по дереву, розписом на стелі – колишній будуар дружини власника зустрічають відвідувачів. Збереглися таємничі сейфи, гвинтові сходи на хори. Особливу ауру садиби Терещенків підтримують автентичні інтер'єри зі старовинними меблями, дбайливо збережені скульптурні деталі – дерев'яне різьблення стін панелями з мореного дуба, різьблення стелі, металева оздоба інтер'єрів, прикрашені позолотою і квітковим панно пастельних тонів стелі «Золотої зали», дивним чином «виживший» у смутні часи лихоліть робочий кабінет і різьблений дубовий стіл колишнього господаря...

І мабуть символічно, що саме у цьому вишуканому особняку на розі вулиць Толстого і Антоновича відродились традиції збереження та примноження духовних цінностей, які становлять сьогодні національний документальний фонд культури. Адже, Служіння на благо Вітчизни – це не тільки численні заклади просвітництва та охорони народного здоров'я, що входили у сферу благодійної діяльності шляхетної родини Терещенків, але й увага та повага до свого історичного минулого.

За словами Мішеля Терещенка, нащадка легендарної родини меценатів-підприємців, Бібліотеці, в стінах якої відчувається мудрість минулого «...вдалося зберегти гуманізм, справжню свободу, дух доброти, щедрості, яка царювала тут у кінці ХІХ ст. ...сьогодні цей дім став домом для всієї України», а «...широка освітня діяльність у цих стінах, її демократичні засади – кращий символ ставлення до внеску роду Терещенків у культурний та економічний розвиток України».

Традиції високої культури, духовності і милосердя відродили і підтримують нові господарі цього Палацу книги. Історію будь-якої установи творять конкретні люди – найбільша цінність у всі часи. А «людина, вихована культурою книги, бібліотеки, осягає світ і себе в ньому під знаком високої духовності і несе цю духовність людям.

І не випадково, що з перших днів існування Бібліотеки тут працювали справжні Особистості, носії високої культури і духовності, знавці Книги, зокрема медичної. У Бібліотеці розпочинали свою трудову діяльність, відомі у майбутньому спеціалісти-медики, перші директори Бібліотеки: фізіолог Е. Н. Бергер (проф. Тернопільського мед. ін-ту), мікробіолог С. Дяченко (проф. Київського мед. ін-ту), гінеколог М. Венцовський, (Вінницький мед. ін-т) військовий лікар-терапевт Є. Закржевський (Ленінградська військово-медична академія), (В. М. Коган – 1930–32 рр.), Е. Н. Бергер (1932–35 рр.), Василь Кирилович Магеровський – заступник директора б-ки Київського ун-ту (1937–1941 рр., 1944–1948 рр., О. П. Бурба (1948–1955 рр.).

Серед тих, хто у повоєнні часи розробляв стратегію розвитку Бібліотеки і становлення всієї мережі медичних бібліотек республіки – професіонали найвищого гатунку – директор, «Заслужений працівник культури УРСР» Федір Лукич Хмара (1955–1975), заступник директора з наукової роботи, кандидат історичних наук Петро Веремійович Коломієць (1956–1970). Завдячуючи саме їм в республіці створено ефективну систему методичної допомоги на місцях, організовано обмін досвідом, контроль за діяльністю всіх бібліотек медичної галузі.

Всі досягнення Бібліотеки з перших днів її існування – це ентузіазм і титанічна праця колективу. Серед перших співробітників Бібліотеки – ще одна представниця унікальної родини Косачів – рідна сестра геніальної Лесі Українки – Ольга Петрівна Косач-Кривинюк – бібліограф-референт, перекладач медичної літератури (1.05.1935–1943 рр.), Й. З. Бодик., К. О. Фаворська, О. В. Чіканчі та ін. Майстри своєї справи – Людмила Іванівна Гончар, Ванда Карлівна Зухевич, З. О. Груль, відомий український бібліотекознавець/бібліограф Г. М. Плеський тактовно передавали свої знання, розкриваючи «секрети» професії, прищеплюючи молоді широкий погляд на бібліотечну роботу. Ця славна когорта спеціалістів стала взірцем для нових генерацій, які, працюючи поряд зі справжніми подвижниками бібліотечної справи, не тільки підсвідомо фіксували стиль і методи роботи, але й збагачували їх.

Визначений Вчителями рівень роботи став орієнтиром для наступних формацій служителів Книги, які навчилися знаходити нестандартні підходи та шляхи вирішення професійних проблем у складних ситуаціях, які готувало життя. Серед випробувань, що чекали на нас на зламі століть: зміни державних і політичних акцентів на початку 90-х, довгий період стагнації, економічна невизначеність, розрив всіх зв'язків з колишніми колегами, жорсткий фінансовий тиск, книжкова криза, байдужість суспільства... і постійна загроза втрати приміщення. Навіть у роки так званого «підйому» бібліотечної справи в країні, владні структури, не цінуючи спадок легендарних київських меценатів, намагались не тільки стерти з пам'яті результати їхніх благочинних діянь, а й викреслити їх імена з нашої історії. Тож віднесення будівлі у 1983 р. до пам'яток архітектури стало своєрідною «охоронною грамотою» Бібліотеки, яка не тільки зберегла, але й примножувала свої найкращі традиції.

Працею кількох поколінь справжніх подвижників, бібліотекарів за покликанням, Бібліотека як «символ нашої освіченості та інтелектуальної незламності» (Ю. Віленський) з року в рік підіймалась сходишками професійної майстерності, визнання та авторитету до здобуття статусу Національної наукової медичної бібліотеки України.

Фундамент розвитку основних напрямів бібліотечної діяльності було закладено ще в довоєнні часи. Зі створенням у травні 1939 р. Методичного Бюро, Бібліотека отримала функцію методичного Центру для бібліотек всієї Правобережної України. Здійснюючи з 1948 р. організаційно-методичне керівництво вже всією мережею бібліотек галузі, РНМБ у стислі строки створила ефективну систему методичної допомоги на місцях, організувала обмін досвідом бібліотечної роботи, так звані Республіканські школи передового досвіду. У 80-х роках минулого століття в Україні була вибудована унікальна мережа медичних бібліотек, яка не мала рівних не тільки у колишньому СРСР, але й у світі, і за досвідом роботи якої приїздили фахівці з Росії та різних країн світу.

Прискорення темпів суспільного, а разом з тим і бібліотечного життя, змінювало пріоритети бібліотечної діяльності. Час вимагав розширення функцій Бібліотеки, відповідного оновлення та змін в її структурі. Традиційні напрями роботи доповнювалися новими формами і методами. Починали функціонувати нові відділи та підрозділи. Поступове накопичення бібліотечних ресурсів проходило паралельно з розширенням і урізноманітненням спектра бібліотечно-інформаційних послуг. Саме на цей період (липень 1957 р.) припадає відкриття першого в УРСР довідково-реферативного відділу на повній самокупності. (Велика заслуга в цьому директора бібліотеки Ф. Л. Хмари та заступника директора П. В. Коломійця). В його функції входило надання платних послуг з перекладу іноземної літератури медичним установам і читачам, фотокопіювання текстів, бібліографічний пошук, централізований розпис джерел медичної інформації для 200 медичних бібліотек СРСР.

На початку 60-х років почала складатися певна система поточного інформування про нову медичну літературу. Як бібліографічний флагман Бібліотека з 1971 р. видає серію анотованих покажчиків «На допомогу практикуючому лікарю» з основних медичних спеціальностей, галузеві бібліографічні покажчики з актуальних проблем медицини, поточного та ретроспективного характеру.

Активізація винахідницької справи, розробка українських стандартів у медицині та інтенсифікація використання сучасних інформаційних технологій сприяли формуванню галузевих патентних фондів. Вже півстоліття (з 1969 р.) у Бібліотеці функціонує один з найбільших спеціалізованих галузевих фондів країни – фонд патентної та нормативно-виробничої медичної документації, структура і зміст якого дають можливість на високому якісному рівні проводити комплексні патентно-інформаційні дослідження в галузі охорони здоров'я. Сьогодні Бібліотека має унікальний фонд і є центром патентної і нормативно-технічної інформації в Україні.

Як окремий структурний підрозділ з 30 червня 1969 р. почав свою історію відділ іноземної літератури. Початок 70-х – налагодження та поступове зміцнення міжнародних контактів (у 1989 році започатковано міжнародний книгообмін).

Виконуючи з 1973 р. функції координаційного центру науково-дослідницької роботи бібліотек мережі, ННМБУ здійснює науково-теоретичне обґрунтування та прогнозування всіх аспектів бібліотечної діяльності, організацію та проведення актуальних наукових досліджень, спектр яких охоплював майже всі фундаментальні проблеми: від дослідження стану та використання документальних ресурсів до вивчення професійного читання медиків. («Динаміка формування та використання фондів ОНМБ» 1974–1980 рр., «Роль фондів бібліотек медичного інституту у виховній, науковій та учбовій роботі вузу» 1990–1992 рр., «Бібліотечно-бібліографічні ресурси інформації бібліотек різних рівнів», 1986–1987 рр., «Наявність та використання документального потоку малотиражних та відомчих видань у фонді РНМБ» 1987 р., «Визначення кількісних параметрів вітчизняних книг з медицини до 1918 року у фондах РНМБ», 1989 р., «Література з історії медицини у фонді РНМБ. Методика пошуку і відбору», 1989 р., «Визначення якісних параметрів комплектування фонду РНМБ», 1988 р., «Радянський медик-читач», 1980–1984 рр., «Медична україніка як складова частина документальної пам'яті України»).

Наказом МОЗ УРСР від 29.10.1975 р. (розпорядження 830-р про перелік бібліотек депозитаріїв республіканського значення) РНМБ затверджена центром галузевого документообміну, державним депозитарієм медичної літератури, що дозволяє зберегти найціннішу літературу для майбуття.

В 1974 р. створено міжбібліотечний та заочний абонементи (з 1991 р. – сектор обслуговування), 15.12.1975 р. відкрився відділ довідково-інформаційної роботи, з січня 1978 р. розпочав свою діяльність відділ видання інформаційно-бібліографічних матеріалів на базі видавничого сектору відділу довідково-інформаційної роботи, у 1978 р. на базі сектору нових надходжень відділу обслуговування створено самостійний відділ культурно-інформаційної роботи, діяльність якого, особливо виставкова робота, значно наблизила нову літературу до робочого місця медиків.

У 1976 р. Бібліотека отримала I категорію за основними показниками та обсягом фондів і увійшла до першої сімки найзначущих бібліотек СРСР.

За 90 років плідної діяльності на ниві охорони здоров'я Бібліотека пройшла шлях від крайової медичної до Всеукраїнської бібліотеки загальнодержавного значення, посіла достойне місце в інформаційному просторі держави, реалізуючи свою основну місію: формування та збереження інтелектуального потенціалу галузі, організація ефективного використання світових та вітчизняних ресурсів інформації на засадах оперативності, доступу та комфортності.

Сьогодні Національна наукова медична бібліотека України – це невід'ємна складова системи охорони здоров'я України, головна ланка системи науково-медичної інформації країни, справжній лідер мережі медичних бібліотек України, організаційний, науково-дослідницький та науково-методичний центр, національне книгосховище літератури медико-біологічного комплексу, державний депозитарій медичної літератури, центр галузевого книгообміну, патентної та нормативно-технічної документації у галузі медицини.

Як національна книгозбірня, своєрідна «медична енциклопедія українського народу» Бібліотека не тільки нагромаджує знання, але й щедро передає своїм читачам накопичені нею інтелектуальні багатства. Адже головна місія Бібліотеки – це творче і динамічне використання зосереджених в ній знань.

На безцінних фондах ННМБУ виховувалося не одне покоління лікарів, науковців, докторів наук, академіків... В історію Бібліотеки назавжди вписали яскраві сторінки всесвітньовідомі вчені: О. Богомолець, М. Стражеско, І. Іщенко, О. Кримов, Б. Маньковський, М. Спіров, Ю. Бернадський, В. Чаговець, Б. Криштопа, Л. Громашевський, М. Амосов, Ю. Квітницький-Рижов, І. Чекман, Д. Думбадзе, В. Братусь, Л. Медвідь, В. Комісаренко, С. М. Старченко...

Цінні фахові консультації видатних вчених ХХ ст., професорів і академіків: психіатра А. К. Пелешука, О. М. Хохол, І. М. Іщенка, геронтологів Д. Ф. Чеботарьова і В. В. Фролькіса, патологоанатома М. К. Даля, онколога Р. Є. Кавецького зіграли визначальну роль в організації предметного каталогу Бібліотеки – унікального за своїм обсягом,

наповненням та структурою, за глибиною розкриття фондів, такого, що не має аналогів серед наукових бібліотек України.

І сьогодні серед відвідувачів та ширих друзів ННМБУ ціла когорта видатних науковців сучасності, еліта медичної спільноти: В. Безруков, М. Бойчак, Ю. Дупленко, Л. Пиріг, Ю. Щербак, І. Трахтенберг та багато інших фахівців.

Єднаючи покоління медиків, Бібліотека продовжує відкривати шлях до професійного життя, формує і виховує особистості, через використання неоціненних наукових надбань навчає мистецтву лікарювання нові фармації спеціалістів.

Якщо бібліотека – це фундамент медицини, то книги – її нервова система. Фонд Національної медичної книгозбірні – головне її надбання, основний матеріальний та інформаційний ресурс.

Книжкова база Бібліотеки сьогодні – найбільша в країні та одна з найбільших у Європі система фондів галузевого спрямування, яка нараховує понад 1,6 млн примірників багатьма мовами світу. Книжкові зібрання Бібліотеки – національне культурне надбання, складова частина загальнокультурної спадщини, яка охороняється державою. Головна бібліотека медичної галузі впродовж багатьох років свого існування збирає свідчення багатовікового досвіду лікарського мистецтва та злету передової наукової медичної думки, закарбовані в друкованому слові.

Справжня окраса національної книжкової медичної скарбниці – унікальні фонди рідкісних та раритетних видань ХУІ-ХУІІІ ст. В цьому зібранні стародруків, яких Бібліотека нараховує понад 10 000 примірників, багато унікальних видань – справжніх художніх шедеврів. Серед пам'яток друкованого слова – безцінні праці медиків античного світу, епохи Відродження і Просвітництва, серед яких чимало палеотипів... Багато з цих видань – справжні витвори мистецтва. Бібліотека пишається тим, що зберігає у своїх фондах примірники відомих європейських друкарів і типографів – Ельзевірів й Платенів, чиї видання вирізнялися високим рівнем поліграфічного та друкарського виконання.

Предметом особливої гордості Бібліотеки є видання першого реформатора медицини, легендарного Гіппократа, – «Грецькі та латинські афоризми» (1695 р.), «Про людську природу» (1558 р.); Клавдія Галена – найвидатнішого лікаря імператорського Риму, праці якого користувалися безприкладним в історії медицини авторитетом протягом 13 століть, до епохи відродження; Андреаса Везалія «Про будову тіла людини» (1582 р.).

Захоплює дух лише при одному переліку легендарних імен: Авіценна, Уільям Гарвей, Педаній Діоскорід, Христофер Гуфеланд, Рене Декарт, Парацельс. У фонді зберігаються також книги ХУІІІ–ХІХ ст. відомих російських вчених : Данила Самойловича – основоположника вітчизняної епідеміології, єдиного українського вченого – члена 12 європейських академій, Єфрема Мухіна, Матвія Мудрова, Миколи Пирогова,

Іллі Мечникова, С. П. Боткіна, І. П. Павлова. та багато інших. «Той, хто буде вивчати історію теорії та практики древніх, нападе на плідні джерела знань», – запевняв Савелій Ковнер, видатний вітчизняний історик медицини ХІХ ст.

Естафету поколінь продовжує когорта велетнів світової медицини і природознавства – Луї Пастер, Роберт Кох, Теодор Більрот, Рудольф Вірхов, чії геніальні прозріння стали потужним поштовхом в подальшій еволюції теоретичної і практичної медицини. Окрасою фонду раритетних видань є твори корифеїв вітчизняної медицини, видатних українських вчених-медиків: Іллі Буяльського, Григорія Мінха, Володимира Караваєва, Володимира Беца, Олександра Богомольця, Юлія Шимановського.

Бібліотека – це справжня «берегиня» дорогоцінного скарбу, що живе в старому фоліанті. Мабуть не випадково, що залишене нам першими господарями цього Дому у спадок «чудо ХІХ ст.» – сейф-шафа – унікальний витвір австрійського майстра Франца Фрейгера, став рідним домом для творів виняткової цінності – справжніх символів часу і мудрості.... Унікальне зібрання стародруків та раритетних видань головної медичної книгозбірні країни – візитна картка Національної наукової медичної бібліотеки України.

Збереження цієї документальної спадщини – найважливіше завдання Бібліотеки, яка успішно впродовж багатьох років працює над створенням комп'ютерної бази даних для внесення їх до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Оцифровування документальної спадщини, створення власних інформаційних продуктів, формування комплексу електронних ресурсів у вигляді електронної бібліотеки – ці фактори красномовно свідчать про зміцнення інформаційно-аналітичних функцій ННМБУ, інтеграцію її фондів у цифрове середовище.

Значно збагачують книжкові фонди Бібліотеки, роблять їх безперечно неповторними, цінні колекції з власних зібрань видатних українських науковців і практичних лікарів, багато з яких вже сьогодні становлять бібліографічну рідкість. Починаючи з 1967 року, тобто з початку її формування, Бібліотека зберігає особисті колекції: епідеміолога Л. Громашевського, отоларинголога Л. Зарицького, акушера-гінеколога Г. Писемського, психіатра Я. Фрумкіна; наших сучасників: академіка Л. Пирога, професорів Ю. Бернадського, Я. Ганіткевича, В. Западнюка, В. Саєнка, І. Чекмана, науковців В. Барабою, Ю. Віленського, М. Поліщука та всіх, хто зберігає філантропічні традиції своїх попередників. Зібрання розкривають професійний доробок дарувальників, світ їхніх захоплень. На колекційних документах є екслібриси, особисті печатки, автографи авторів, присвяти від колег, друзів, діячів медичної науки: В. Бехтерева, І. Сікорського, Я. Фрумкіна, В. Протопопова, В. Комісаренка та інших.

Гордістю найбільшої національної медичної книгозбірні є фонд «Медична україніка» (література з автографами та дарчими написами ві-

домих вчених), де кожна книга, кожний документ – безцінний дар майбутнім поколінням читачів. У цьому унікальному зібранні представлений цвіт медичної науки, імена їх широко відомі у світі і не потребують коментаріїв: академіки М. Амосов, О. Возіанов, професори Ю. Бернадський, В. Братусь, Є. Мачерет, А. Ромоданов, О. Шалімов, Ю. Щербак, І. Чекман, Л. Пиріг та ін. Формування цього фонду, започатковане чверть століття тому директором Бібліотеки Раїсою Іванівною Павленко, продовжується і сьогодні.

З урахуванням тенденцій розвитку інформаційного суспільства підходить Бібліотека і до проблеми оптимізації фондів. На сучасному етапі свого розвитку в умовах реформування системи охорони здоров'я країни та зміщення акцентів у бібліотечній практиці, Бібліотека з успіхом поєднує традиції минулого і нові реалії життя, віддаючи належне розумному поєднанню друкованих і електронних документів. Задовольняючи в першу чергу наукові та практичні потреби фахівців за принципом «освіта упродовж всього життя», Бібліотека поступово зі сховища книг перетворюється на «Інститут довічної освіти для медиків» (за влучним визначенням проф. Юрія Йосиповича Бернадського) – соціальну інституцію, що забезпечує повноцінне формування фондів, збереження і доступність інформації.

Сьогодні нового значення набуває одна з базових функцій бібліотеки – меморіальна. Як одна з провідних культурно-освітніх установ Києва, як галузевий центр науково-дослідницької діяльності і медичного краєзнавства ННМБ України продовжує споконвічну місію бібліотек – збереження соціальної пам'яті людства.

В рамках довгострокової програми «Медична україніка як складова частина документальної пам'яті України» Бібліотека здійснює накопичення, збереження та популяризацію документальних ресурсів медичної галузі в історичному аспекті. Введення до наукового обігу видань історико-культурного спрямування, які готує Бібліотека і майже всі медичні бібліотеки країни – гідний внесок у збереження документальної пам'яті людства, на чому наголосила ще в 1992 році програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу».

На початку 90-х Бібліотека приступила до реалізації надзвичайно важливого проєкту – дослідження історії та розвитку бібліотек мережі. Виданням першого в історії охорони здоров'я нашої країни анотованого довідника «Медичні бібліотеки України», підготовленого Бібліотекою у 1991 році, започатковано комплексне вивчення минулого і сучасного окремих ланок мережі медичних бібліотек. ННМБУ підготувала ґрунтовні збірники нарисів, присвячені історії провідних медичних книгозбірень України; ННМБ України, Обласних наукових медичних бібліотек, наукових бібліотек вищих навчальних медичних закладів, бібліотек науково-дослідних інститутів. А до 90-річчя бібліотеки підготовлено історико-біографічне видання «Славна когорта фахівців медичних бібліотек Укра-

їни», що є суттєвим доробком головної медичної бібліотеки країни, як у галузеву, так і бібліотекознавчу біографістику.

Кардинальним напрямом науково-дослідницької діяльності Бібліотеки, безумовно, є розробка медичної біографістики, біля витоків якої у незалежній Україні стояли такі професіонали високого гатунку – С. М. Старченко, Б. П. Криштопа, Ю. Шанін. Неоціненну допомогу у визначенні методологічних засад реалізації цього проєкту надають фахівці своєї справи, історики медицини Я. В. Ганіткевич, Ю. К. Дупленко, М. П. Бойчак. Відтворенню історії галузі у портретах її діячів присвячено серію біобібліографічних словників «Медицина в Україні», які через призму творчих біографій яскравих особистостей розкривають процес становлення і розвиток української медичної науки та практики від найдавніших часів до наших днів. Започаткована Бібліотекою у 1997 році серія «Медична біографістика», що яскраво ілюструє внесок українства у формування та розвиток європейської та світової медичної науки і практики, вже посіла чільне місце в інформаційному просторі не тільки медичної галузі, але й в інформаційному полі української національної біографістики в цілому.

Подвижникам бібліотечної справи і медикам, які тісно пов'язали своє життя з книгою та бібліотекою, присвячено зніщений нашою Бібліотекою проєкт «Славні імена української медичної книги: медичні бібліотеки України в особах, документах, бібліографії». Показчиком, підготовленим до 170-річчя створення Товариства київських лікарів, ННМБУ у 2010 р. започаткувала серію «Товариство київських лікарів в особах». В серії вийшли бібліографічні показники: до 150-річчя від дня народження Теофіла Гавриловича Яновського, «Каравасв Володимир Опанасович: До 200-річчя від дня народження», «Палкий ентузіаст науки» – до 150-річчя Григорія Федоровича Писемського, «Георгій Рейн – лікар-реформатор», «Василь Перменович Образцов – видатний лікар-науковець світового рівня» та інші.

Ювілейним датам видатних діячів вітчизняної та світової медичної науки і практики присвячено започаткований Бібліотекою у 2011 році Календар «Імена в медицині у відгомоні часу». Бібліотека є учасницею багатьох загальнодержавних національних проєктів, енциклопедичних, іміджевих видань, які репрезентують Україну в світі – «Золоті імена України», «Народжені Україною», «Енциклопедія сучасної України», Український біографічний словник тощо.

Особливий пам'ятний аспект в багатоплинній діяльності Бібліотеки – панорама її міжнародних зв'язків. Національну наукову медичну бібліотеку України справедливо порівнюють з Домом, відкритим і гостинним для всіх. І, безперечно, однією з найважливіших сторін такої етичної характеристики Національної наукової медичної бібліотеки постають її майже планетарні міжнародні зв'язки. Статус бібліотеки визначається тим, наскільки вона готова надавати доступ до світових ресурсів та роз-

вивати міжнародні контакти. Ця лінія долучення до книжкових перлин Європи й світу бере початок з 70-х р. ХХ ст. Впродовж багатьох років Національна наукова медична бібліотека України підтримує плідні міжнародні культурні зв'язки з зарубіжними партнерами з багатьох країн світу. Завдяки цьому вона визнана не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Маючи великий досвід міжнародної співпраці ННМБУ реалізує багато спільних міжнародних проєктів, спрямованих на інноваційний розвиток бібліотеки, актуалізацію її діяльності, міжнародний книгообмін тощо. Її партнерами в різні роки були: Національна медична бібліотека США, Всесвітня організація охорони здоров'я (Швейцарія), Товариство українських лікарів Північної Америки, міжнародний фонд «Відродження», Британська Рада, Гете-Інститут, Французький культурний центр в Києві, Німецьке товариство Springer, Окружна Лікарська Палата в Варшаві та багато інших.

Одним з таких успішних проєктів був, започаткований в 1992 р., Канадський проєкт «Освіта» медичного університету Альберти (Едмонтон, Канада). Це освітня програма для наших лікарів, які займаються охороною материнства та дитинства. Вище названий проєкт мав декілька основних напрямків, одним з яких стала підтримка нашої бібліотеки – були закуплені і підключені до Інтернету комп'ютери, а фонди поповнились новою літературою. Дякуючи використанню закупленого канадійцями обладнання українські медики отримали необмежений доступ до сучасної медичної інформації, можливість спілкування з зарубіжними колегами і брати участь в теле-медичних міжнародних конференціях. Громадська організація «ОСВІТА» базувалася в приміщенні бібліотеки.

Ще однією сторінкою в міжнародних зв'язках бібліотеки стало відкриття 21 травня 2002 року в тоді ще Державній науковій медичній бібліотеці України інформаційно-комп'ютерного центру. Завдяки безкорисливій матеріальній допомозі Міжнародного ротарійського руху – Міжнародного Ротарі-клубу медичного університету Саппоро (Японія), Ротарі-клубів Німеччини, Австралії, України, а також австралійської фундації допомоги дітям Чорнобиля, бібліотека отримала можливість встановити сучасне технічне обладнання та створити інформаційно-комп'ютерний центр. Це дало змогу значно розширити доступ до найсучаснішої світової інформації медичним працівникам України та сприяло поліпшенню медичного обслуговування. Це стало суттєвим кроком ННМБУ на шляху до створення інформаційно-комунікативного центру медичної галузі.

Важливою подією в житті бібліотеки стало відкриття у 2011 р. у форматі спільного проєкту з Окружною Лікарською Радою у Варшаві, за підтримки Посольства Польщі в Україні, польської бібліотеки. В 2017 р. їй присвоєно ім'я видатного польського кардіохірурга Збігнева Реліги.

За період співпраці фонд бібліотеки збагатився цінними науковими виданнями (понад 10 тис. примірників) польською та англійською мовами. Це – книги, періодичні видання польських видавництв та дисертації

польських вчених-медиків. Ми пишаємось тим, що серед подарованої літератури надійшли до нас видання Збігнева Реліги з приватної колекції вченого. Низка праць, зокрема тритомний «Бібліографічний словник польських лікарів і фармацевтів – жертв Другої світової війни» належить перу цього віртуоза хірургії. Тут і біографічне дослідження Яна Осецького про Збігнева Релігу, котрий вперше в Польщі зробив успішну операцію по пересадці серця. Ним же розроблено декілька моделей штучного серця.

Кардіохірург Збігнев Реліга очолює список найпопулярніших діячів Польщі. Він був засновником і Президентом Фундації польських кардіохірургів, засновником-організатором Польського товариства трансплантологів, почесним доктором Львівського університету. У 1993 році був обраний до Сенату Польщі, балотувався на посаду Президента Польської Республіки. Але, як він сам зазначав, політиці він віддавав 10–15 % свого вільного часу.

Результатом успішної співпраці в рамках проекту стало проведення низки заходів за участю представників Посольства Польщі, зокрема презентація книги за редакцією професора Януша Ковальського «Оценка функции легких при заболеваниях дыхательной системы» та електронної версії довідника «Внутрішні хвороби» польського терапевта Анджея Щекліка.

В 2013 році генеральний директор бібліотеки та заступник генерального директора з наукової роботи були запрошені Окружною Лікарською Радою в Варшаві на зустріч з медичною громадськістю Варшави та представниками польських видавництв, де презентували унікальний біо-бібліографічний словник «Медицина в Україні», підготовлений і виданий колективом бібліотеки. В цьому виданні представлено більше тисячі персоналій українських медиків, серед них – лікарі польського походження. На презентації був присутній віце-маршалок Сенату Речі Посполитої Станіслав Корчевські, який нагородив колектив бібліотеки Почесною відзнакою Сенату Польщі, а генерального директора бібліотеки – медаллю ім. Єжи Москви.

В другий візит до Варшави на запрошення головної бібліотеки Варшавського медичного університету брали участь представники ННМБУ в XXXII міжнародній конференції «Медичні бібліотеки в епоху Google». Увагу польських колег-бібліотекарів привернула доповідь генерального директора Р. І. Павленко «Польський внесок у становлення медицини в Україні».

В листопаді 2013 року високоповажний посланець братньої Польщі – віце-голова Окружної Лікарської Ради, м. Варшава Кшиштоф Макух відвідав наш Книжковий Дім.

Бібліотечний простір, який сьогодні поєднує простір реальний і віртуальний, вимагає більш активного використання новітніх технологій,

розширення і модернізації номенклатури традиційних бібліотечно-інформаційних послуг.

Під егідою ННМБУ з року в рік набирає обертів корпоративний стиль роботи – в 2004 р. започаткована «Система корпоративної каталогізації», учасницями якої є понад 20 бібліотек мережі медичних бібліотек. Результатом роботи її є створення зведеного електронного каталогу статей з періодичних видань. В рамках корпоративних проєктів у всіх сферах бібліотечної діяльності змінюється і характер зв'язків, як між бібліотеками, так і медичними установами. З 2009 року одним з нетрадиційних напрямів діяльності стала співпраця з фармацевтичними компаніями, що працюють на ринку України.

З року в рік розширюється соціокультурна діяльність Бібліотеки. Як міцний фундамент культури ННМБУ гостинно відчиняє двері для всіх, небайдужих до Прекрасного. З суто бібліотечно-інформаційної установи вона активно трансформується у культурно-освітній осередок, виступає організатором та координатором виставок, літературних читань, лекцій.

Справжні свята духовності – творчі вечори митців, зустрічі з цікавими людьми. У стінах Бібліотеки лунають голоси не тільки молодих виконавців, але й корифеїв сцени. Виставкою «Малюють наші діти» у 1974 р. започатковано проведення художніх виставок, які стали вже традицією і візитною карткою ННМБУ, а в 2007 р. у Бібліотеці започатковано колекцію «Художня творчість українських медиків». Бібліотеки та інтелектуальна еліта міста мають можливість знайомитись з шедеврами сучасного образотворчого мистецтва. Саме з ННМБУ почався шлях до широкого визнання не однієї талановитої особисті. У стінах Бібліотеки систематично експонуються твори відомих в Україні і закордоном художників: І. Марчука, В. Франчука, О. Семерні, Г. Сергєєва, відомих вітчизняних медиків сучасності – директора Ін-ту геронтології В. Безрукова, А. Радзіховського, В. Цапка та ін.

Доброю традицією (майже чверть століття) стало проведення літературно-мистецьких вечорів пам'яті майстра художнього слова, поета, перекладача, лікаря Степана Руданського, до 175-річчя якого творчий колектив ННМБУ підготував книгу «Степан Руданський (1834–1873). Поет, лікар, громадянин». Починаючи з 2008 р. у грудневі дні в Золотій залі проходять вечори пам'яті Миколи Амосова.

Розширення прав і надання більшої самостійності у регіонах, рівноправне співробітництво бібліотек, впровадження елементів менеджменту, маркетингу у бібліотечну практику – все це зумовлює зміни у діяльності Бібліотеки як методичного центру. Найважливіше питання життєдіяльності бібліотек сьогодні пов'язано з роллю бібліотечних організацій, з їх правовим положенням, необхідністю бібліотекарів об'єднуватися заради виживання і захисту. Традиційним стало проведення щорічних підсумкових та тематичних науково-практичних конфе-

ренцій із залученням бібліотечної та медичної громадськості для вирішення нагальних проблем, бібліотечного життя. Як активний член УБА ННМБУ робить все можливе для збереження кожної ланки мережі медичних бібліотек, яка свого часу була визнана найкращою в СРСР.

Ціла віха в історії Бібліотеки пов'язана з діяльністю достойної наступниці славних починань своїх попередників – Раїси Іванівни Павленко – впродовж 43 років незмінного директора, відмінника охорони здоров'я, заслуженого працівника культури України, повного кавалера орденів княгині Ольги. У Бібліотеці працює відданий своїй справі творчий, ініціативний колектив. Багато співробітників Бібліотеки мають звання «Ветеран праці», багатьох нагороджено медалями «Відмінник охорони здоров'я», «За трудову доблесть», Почесними грамотами Міністерства охорони здоров'я та Міністерства культури, Київської державної адміністрації тощо. Видання «Медичні бібліотеки України в особах» яскраве свідоцтво внеску Бібліотекарів в українську культуру. «Мистецтвом і людяністю, працею і знанням» – цей древній девіз сповідує і «національна амбасада лікарювання» – Національна наукова медична бібліотека України.

Надійний шлях інтегрування ННМБУ в світовий інформаційний простір – більш ретельний моніторинг інформаційного ринку, створення нових документально-інформаційних продуктів, транспортування знань, тобто забезпечення доступу до світових електронних баз даних, вдосконалення каналів доступу до послуг, поступове впровадження новітніх засобів зв'язку та телекомунікацій. Інноваційним змінам підлягають соціальні відносини, сервіс. Сьогодні, коли багато чого виходить у віртуальний світ: книги, читачі, послуги, кардинально змінюється характер відношень між бібліотекою і користувачем, активно використовуються методи дистанційного надання інформаційних послуг, за якими майбутнє. Розширення складу документального потоку на різних носіях інформації, створення сучасного електронного інформаційного продукту, вдосконалення всієї пошукової системи зумовлюють корінні зміни у всіх сферах бібліотечної діяльності Бібліотеки, визначають її сучасну інфраструктуру.

Національна скарбниця медичних знань – живий організм, що знаходиться у постійному русі, що розвивається. Цікавих ідей, задумів багато. Тож життя триває. Літопис Національної наукової бібліотеки України продовжується, і який він буде через десять років, залежить від нас.

Література:

1. Віки живуть в старому фоліанті. Скарби медичної думки. До 85-річчя Національної наукової медичної бібліотеки України. - Київ, 2015. – 60 с. з іл.
2. Віленський Ю. Державній науковій медичній бібліотеці – 75! // Журнал практичного лікаря. – 2005. – № 5. – С. 47-48.
3. Гавр Нина. Как живет Гиппократу в доме Терещенко // Правда Украины. – 2000. – 27 вересня. - № 142.

4. Гавр Ніна. Медичинська мудрість епохи Відродження в іменному сейфі // Єженедельник. – 2000. – 6 жовтня. – С. 23.
5. Державна наукова медична бібліотека. До 70-річчя заснування Історичний нарис. – Київ, 2002. – 178 с.
6. Друг Ольга, Малаков Дмитро. Особняки Києва. – Київ. – 2004. – 823 с.
7. Івашко Юлія. Вишуканий і загадковий особняк у центрі Києва // Нерухомість Києва. – 2004. – № 3. – С. 21.
8. Калита Василь. Книжки – морська глибина // Ваше здоров'я. – 2005. – 4-10 листопада (№ 42). – С. 5.
9. Калита Василь. Ням Осора: Поражені неocenимими книжними сокровищами...»: К 75-летию Государственной медицинской библиотеки Украины // Здоров'я України. – 2005. – № 19. – С. 54.
10. Кірішева Олена. Державній науковій медичній бібліотеці – 75! // Українська медична газета. – 2005. – № 5.- С. 3.
11. Корнілова Л. Є. Видання Національної наукової медичної бібліотеки України, присвячені видатним діячам медичної науки – внесок бібліотеки у вивчення історії медицини // Міся медичних бібліотек в умовах реформування медичної галузі України. Матеріали ХУ Ювілейної міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 травня 2016. – Київ-Дніпропетровськ, 2016. – С. 81-86.
12. Мозговая Татяна. Даруй нам тиш своїх бібліотек... // Мистер Блистер. – 2006. – № 5. – С. 54-56.
13. Остапенко Т. А. Библиотека в информационном обществе: ресурсы и новые технологии // Вестник БАЕ. – 2002. – № 2. – С. 85-86.
14. Остапенко Т. А., Булах С. М. Внесок ДНМБ в українську національну біографістику // Наукові медичні бібліотеки – пріоритети розвитку і перспективи. Матеріали науково-практичної конференції, Київ, 8–9 листопада 2005. – Київ, 2006. – С. 87-91.
15. Павленко Р. І. Сучасна бібліотека – виклики часу // Бібліотечні цінності в епоху сучасних інформаційних технологій: Матеріали науково-практичної конференції. - Чернівці, 14-15 травня 2015. – Київ, 2015. – С. 23-27.
16. Павленко Раїса. Національна наукова медична бібліотека України в системі охорони здоров'я // Бібліотеки України загальнодержавного значення: історія і сучасність: Зб. статей. – Київ – 2007. – с. 41-57.
17. Правочерова Л. Л. Книжкові колекції державної наукової медичної бібліотеки // Наукові медичні бібліотеки – пріоритети розвитку і перспективи: Матеріали науково-практичної конференції, Київ, 8-9 листопада 2005. – Київ, 2006. – С. 73-79.
18. Харченко Н. С. Пам'ятки культури у фондах Державної наукової медичної бібліотеки // Актуальні питання розвитку бібліотечної справи: Матеріали науково-практичної конференції. Київ, 5-6 жовтня 2000. – Київ, 2000. – С. 62-67.

УДК 027.7:61(477.54-25)НБ ХНМУ"338:451*100"

**100-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Киричок Ірина Василівна

директорка Наукової бібліотеки

Харківський національний медичний університет, м. Харків

ORCID iD 0000-0002-0505-5364

***Анотація:** У роботі стисло висвітлено віхи становлення й розвитку Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету протягом 100 років з її заснування, зазначені основні здобутки у діяльності, трансформація університетської бібліотеки з «книжкової лавки» у сучасний бібліотечно-інформаційний хаб – центр отримання, кумуляції та розповсюдження інформації та знань.*

***Ключові слова:** університетська бібліотека, 100-річний ювілей, сучасний бібліотечно-інформаційний хаб.*

2020 рік визначний для Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) – ми святкуємо своє перше 100-річчя! Поважний вік для людини, а для бібліотеки – розквіт, осмислення здобутків, планування майбутнього. 100 років практично щоденної праці – від формування фондів, організації довідково-бібліографічного апарату й обслуговування студентства до формування мережевих ресурсів, проведення науково-практичних інтернет-конференцій, інформаційного супроводу наукових досліджень, підтримки наукових профілів вчених університету, сприяння академічній доброчесності... Тож хочеться зупинитися на здобутках, яких бібліотека досягла за цей період, пройшовши тернистий, але багатий на малі й великі успіхи шлях.

Історія ХНМУ бере початок від заснування Імператорського Харківського університету (ІХУ) у 1804 році з чотирма факультетами, включаючи медичний. Власної бібліотеки медичний факультет не мав, тому при кафедрах створювали невеликі бібліотеки, поміж студентів здійснювався книгообмін, лекції занотовували й видавали за допомогою літографії. І лише з виокремленням медичного факультету ІХУ і об'єднанням його з Харківським жіночим інститутом Харківського медичного товариства у 1920 році в Харківську медичну академію (з 1921 року – Харківський медичний інститут (ХМІ), з 1994 – Харківський державний медичний університет, з 2007 року – Харківський національний медичний університет) була створена бібліотека медичного вишу.

1920 рік – початок діяльності НБ ХНМУ як структурного підрозділу нашого вишу, виділено невелику кімнату, штат із 6 осіб й кошти з бюджету інституту на комплектування фонду.

Бібліотека була започаткована як навчальна і обслуговувала лише студентів. Проте вже з 1925 року розпочато обслуговування професорсько-викладацького складу ХМІ і протягом сторічної діяльності набула функцій наукового, освітнього, культурного центру для студентів, вчених, лікарів практичної ланки охорони здоров'я.

Фонди. Основою бібліотечного фонду після об'єднання медичного факультету ІХУ з ХЖІ ХМТ стали кафедральні бібліотечки медичного факультету, «Книжкова лавка» і профкомівська бібліотека ІХУ, колекції власних бібліотек викладачів.

У 1920-х роках комплектування здійснювалось шляхом розверсток Наркомпросу і Наркомздоров'я, пізніше – купували за безготівковий розрахунок. У 1923–1925 рр. отримано велику партію книг з Германії, привезених академіком В.П. Воробйовим. Поступово окрім навчальної літератури до фонду стали надходити й наукові видання – купували все, що виходило з медицини й суміжних наук. Вже в ті роки передплачували 80 назв вітчизняних і 40 іноземних журналів.

Бібліотечний фонд швидко зростав (діаграма 1). Якщо у 1935 році зафіксовано близько 54 тисяч документів, то вже через 5 років фонд збільшився у майже 3,5 рази і нараховував 180 тисяч документів.

Діаграма 1

Великих збитків завдала тимчасова окупація Харкова у роки Другої світової війни. При евакуації ХМІ (у цей період їх у Харкові було 2 – 1-й і 2-й) до Чкалова (нині – Оренбург) та Фрунзе (нині – Бішкек) було вивезено лише частину фонду, проте основні фонди було перевезено до гістологічного корпусу, який пізніше згорів. Під час пожежі були знищені всі книги, каталоги, обладнання. Зберегти вдалося лише незначну частку фонду наукової і навчальної літератури бібліотеки завдяки самовідданості співробітників. Після визволення Харкова (серпень 1943 року) поверну-

лися з евакуації 1-й і частково 2-й медичні інститути, які були в цьому ж році об'єднані в один ХМІ, вцілілі фонди їх кафедр були зведені у приміщення по вул. Сумській, 1, у якому до війни розташовувався 2-й ХМІ.

З 1944 року бібліотека почала отримувати обов'язковий платний примірник медичної літератури з Центрального колектору наукових бібліотек. У післявоєнні роки відновився книгообмін між медичними інститутами, також література надходить за розпорядженнями центральних органів влади СРСР [1]. Поступово відновлюється бібліотечний фонд, передплачуються наукові медичні журнали, кількість нових надходжень збільшується щороку. Рекордна кількість літератури, отриманої протягом року, була зафіксована у 1987 році і склала майже 56 000 примірників!

Сьогодні фонд НБ ХНМУ – це колекції навчальних і наукових видань як вітчизняних, так і всесвітньовідомих зарубіжних видавництв, художня література, понад 5 тисяч рідкісних та цінних видань, найстаріше – друком 1672 року, тощо. Передплачуються вітчизняні періодичні видання, проте багато з них, а також іноземних журналів представлено електронними архівами у глобальній мережі. Фонд бібліотеки складає понад 1 мільйон примірників, в т. ч. понад 33 тисячі електронних документів. Створюється цифрова колекція рідкісних та цінних видань. Протягом останніх років кількість надходжень до фонду не перевищує 10–12 тисяч, але динамічно зростає частка електронних ресурсів, включаючи колекції Репозитарію ХНМУ, електронного каталогу, різноманітних баз даних тощо. Університетська бібліотека стала гібридною, гармонійно поєднуючи використання інформаційних ресурсів на традиційних (паперових) та електронних носіях. Проте й сьогодні книга як феномен цивілізації і культури залишається найочікуванішим і найціннішим елементом бібліотечного фонду.

Довідково-бібліографічний апарат. Інформатизація та автоматизація бібліотечних процесів. З відкриттям бібліотеки вже у 1920-х роках розпочалась робота щодо організації каталогів. Напередодні Другої світової війни у бібліотеці функціонували каталоги, розроблені на весь фонд: алфавітний, систематичний, предметний, а також зведений каталог кафедральних бібліотек. На жаль, всі вони були знищені під час нацистської окупації Харкова у 1941–1943 роках.

Після визволення Харкова з поверненням евакуйованих медичних інститутів розпочався розбір вцілілих фондів, а з 1946 року після його завершення розпочалась робота з відновлення й створення каталогів. Особливу увагу приділяли організації предметного каталогу, а також складанню алфавітного каталогу на книжковий фонд. У 1946–1947 роках складено систематичний каталог, каталог іноземної літератури, алфавітний і предметний каталоги дисертацій, статей з вітчизняних журналів. Наприкінці 1940-х років основні каталоги було відновлено. У 1950-х роках розпочали створення топографічного каталогу і алфавітного каталогу журнальних статей. Рутинна робота щодо наповнення й редагування системи каталогів потребувала залучення професіоналів бібліотечної справи,

яких на той час бракувало. Предметний каталог є основним каталогом у медичній бібліотеці, тож йому приділяли особливу увагу. Проте до кінця 60-х років робота по його редагуванню проводилась епізодично і лише починаючи з 1971 року стала плановою, проводилась згідно зі спеціально розробленою інструкцією. З метою рекомендації читачам новітніх видань старіша література, що вийшла до 1970 року, була виділена в кожній рубриці окремим роздільником. Фахівцями здійснювалось планомірне ведення та редагування інших каталогів. З 1988 року розпочали формування генерального алфавітного каталогу службового призначення.

На початок 1990-х років у бібліотеці було створено розгалужену систему каталогів, серед яких – предметний, алфавітний на книги, систематичний на літературу соціально-економічного характеру, систематичні та алфавітні каталоги дисертацій і авторефератів дисертацій, алфавітний персоналій, іноземної літератури, художньої літератури, праць університету і його співробітників, та різноманітні картотеки [1,3].

З початком 1990-х років розпочалась нова ера у створенні довідково-бібліографічного апарату бібліотеки – цифрова. У 1991 році, отримавши один персональний комп'ютер, наша бібліотека першою у регіоні розпочала автоматизацію бібліотечних процесів і створення електронного каталогу (ЕК). За наступні роки тричі змінювалось програмне забезпечення: 1992 рік – локальна версія бібліотечної програми «МАРК»; 2006 рік – АБІС «УФД/Бібліотека», 2008 рік – АБІС «ІРБІС 64». Перехід на останню зумовлений наявністю вбудованого модуля MeSH (медичних предметних рубрик), що дало нам змогу приєднатись до корпорації медичних бібліотек України зі створення зведеного каталогу.

Сьогодні ЕК поєднує в собі функції всіх традиційних каталогів і картотек, є легким у навігації й доступний користувачу через сайт НБ ХНМУ у режимі 24/7. На основі ЕК створені і поповнюються спеціалізовані та проблемно-орієнтовані бази даних, серед яких: за тематикою основних наукових напрямків Сьогодні ЕК поєднує в собі функції всіх традиційних каталогів і картотек, є легким у навігації й доступний користувачу через сайт НБ ХНМУ у режимі 24/7. На основі ЕК створені і поповнюються спеціалізовані та проблемно-орієнтовані бази даних, серед яких: за тематикою основних наукових напрямків діяльності університету – Здоров'я здорових, Мініінвазивні втручання, Серцево-судинні захворювання, Вірусно-бактеріальні інфекції; за актуальною тематикою – Доказова медицина, Військова медицина. Створення спеціалізованих бібліографічних баз даних підвищує якість та оперативність обслуговування абонентів за рахунок забезпечення висококваліфікованого відбору матеріалу з боку бібліотекаря-бібліографа і релевантного, оперативного отримання інформації з боку користувача, а також економії його часу [2].

Всі традиційні каталоги на цей час законсервовані, окрім алфавітного на книги – його консервація попереду. Проте ми не поспішаємо позбутися їх – вони залишаються «родзинкою», бібліотечною реліквією довідково-бібліографічного апарату.

Наукова бібліотека завжди прагнула йти в ногу з часом, а то й на крок вперед. Саме за її ініціативою у 2011 році створений і активно працює головний електронний архів університету – Репозитарій ХНМУ, ISSN 2310-8363 (<http://repo.knmu.edu.ua/>). Бібліотека є координатором цього проекту. Плідна робота бібліотеки та університетської спільноти дала гарні результати – у рейтингу TRANSPARENT RANKING: Institutional Repositories by Google Scholar (лютий 2020 року) Репозитарій ХНМУ посідає 172 позицію серед 3 тисяч електронних архівів світу і є в авангарді медичних вишів України.

Ще в 1990-х роках ми усвідомили необхідність мати сайт – єдиний, зручний портал бібліотеки у зовнішній світ. До 2011 року – це була сторінка на сайті ХНМУ, а у 2012 році створено вже власний сайт Наукової бібліотеки ХНМУ (<http://libr.knmu.edu.ua/>), який надає доступ до ЕК бібліотеки, Репозитарію ХНМУ, різноманітних мережевих ресурсів власної і зовнішньої генерації. Відвідування сайту перевищують 34 тисячі на рік. З 2013 року НБ ХНМУ представлена у соціальних мережах, активно просуває свої ресурси, залучає до різноманітних заходів користувачів, інформує про діяльність бібліотеки і університету тощо.

Сьогодні сайт бібліотеки та її сторінки у соціальних мережах поєднують в собі інформаційні, пошукові, освітні, рекламні, навігаційні функції і є в сукупності значним інтегрованим ресурсом. Все це є потужним засобом для просування бібліотечних продуктів і сервісів, а також формування позитивного іміджу бібліотеки.

Простір. Сьогодні – в епоху глобалізації, коли бібліотеки виходять за територіальні межі в інтернет-простір, навіть складно уявити як наша бібліотека могла розміститися у невеличкій кімнаті, яку 100 років тому для неї було відведено в гістологічному корпусі по вул. Сумській, 41. Проте у зв'язку зі швидким зростанням фонду вже у другій половині 1920-х років бібліотеку переведено до хімічного корпусу, надано просторе приміщення з читальною залом на 70 місць. У 1935 році загальна площа бібліотеки вже складала 320 кв.м з читальною залом на 100 місць. А попереду був ще не один переїзд.

У 1937 році за ініціативи директора ХМІ Д.С. Ловлі бібліотеку розділено на навчальну і наукову, обидві із самостійним бюджетом і завідувачами. Навчальна бібліотека залишилась у корпусі по вул. Трінклера, 12. Наукову бібліотеку переведено до гістологічного корпусу, де для неї було виділено 5 великих кімнат, оснащених меблями за спеціальним замовленням.

Після закінчення Другої світової війни наукову і навчальну бібліотеки об'єднано в одну і розміщено у будівлі, де раніше розташовувався 2-й ХМІ, по вул. Сумській, 1. Умови роботи були дуже важкими – тіснота, відсутність опалення й оснащення. У цей час велику допомогу нашій бібліотеці надала Українська державна медична бібліотека (нині – Харківська наукова медична бібліотека), яка розташовувалася навпроти по

вул. Сумській, 4. Тут було організовано 2 читальні зали спеціально для обслуговування студентів, налагоджено видачу навчальної літератури. В 1947 році частину бібліотеки з фондом навчальної літератури переведено до морфологічного корпусу.

У 1953 році в бібліотеці, окрім абонементів, працювало 4 читальні зали, у тому числі 2 – у гуртожитках.

У 1959 році адміністративну частину ХМІ переміщено у нову будівлю по проспекту Леніна, 4 (нині – проспект Науки), тож на вивільнений 2-й поверх приміщення по вул. Сумській, 1 повернуто частину бібліотеки, з морфологічного корпусу.

Наступним важким випробуванням для колективу бібліотеки став її переїзд у 1979 році з вул. Сумської, 1 до нового корпусу «Б» по проспекту Леніна, 4. Упакований фонд перевозили, а розміщувати його було ніде, адже книгосховище ще не було обладнано. Тож вся наукова література складалася в архіві та у непридатних для зберігання книг приміщеннях – спортивних залах, підвалах. Лише після виготовлення й монтажу нових стелажів і обладнання двоповерхового книгосховища приступили до розміщення фонду. І сьогодні частина фонду бібліотеки розташована в ньому.

Бібліотека розвивається далі, зростає штат, поповнюються фонди, розширюється сфера її діяльності. У 1980-х роках організовано читальну залу з відкритим доступом до фонду, пізніше реорганізовану у залу гуманітарної підготовки.

Стрімко зростає фонд бібліотеки і на кінець 1980-х років налічує 700 тисяч документів, його обсяг перевищує наявні площі, гостро постає питання розміщення фонду. У 1993 році здано в експлуатацію новий навчально-лабораторний корпус, де на 2-му поверсі виділено 400 кв. м для бібліотеки. Сюди переведено відділ обслуговування навчальною літературою: організовано 2 абонементи – для 1–3 та 4–6 курсів, 2 читальні зали, двоповерхове книгосховище. Влітку весь колектив бібліотеки за допомогою студентів переніс понад 400 тисяч примірників підручників, посібників.

У 1999 році в холі корпусу Б відкрито читальну залу медичних періодичних видань на 40 місць для користувачів.

У 2001 році проведено ремонт у читальній залі наукової літератури в корпусі «Б»; у 2003 році створено 2 зали електронної інформації – для науковців та студентів.

Іноземних громадян наш університет навчає з 1951 року, з 1995 року – розпочато навчання англійською мовою. На сучасному етапі продовжується активний набір іноземних студентів англійської форми навчання. Постало питання виокремлення структурного підрозділу бібліотеки для обслуговування англійськомовних студентів. Прийнято рішення реорганізувати читальну залу медичних періодичних видань в абонемент з читальною залою «Library for English Medium students», який розпочав роботу 1 лютого 2011 року. Якщо до відкриття цього пункту обслугову-

вання англомовних студентів було записано у бібліотеці не більше 11% від усіх, що навчаються в університеті, то після відкриття цього підрозділу на кінець року бібліотечним обслуговуванням було охоплено 98% іноземних студентів.

У 2006 році бібліотечний фонд сягнув 1 млн примірників. В університеті щороку збільшується кількість студентів, суттєво зростає контингент іноземних студентів англомовної форми навчання. Бібліотеці знову необхідно збільшувати кількість користувацьких місць для самостійної роботи, розширювати площі для розміщення постійно зростаючого фонду.

Важливою подією стало рішення вченої ради ХНМУ у листопаді 2016 року про розширення Наукової бібліотеки і надання їй додаткових площ – весь 2-й поверх навчально-лабораторного корпусу університету. І вже з 2017 року розпочався капітальний ремонт, тому необхідно було повністю вивільнити ті приміщення, у яких на цей час розташовувалась бібліотека.

У короткий термін – 1 рік зроблено ремонт і у 2018 році відкрито новий сучасний бібліотечний центр, у який переміщено три відділи з восьми – обслуговування навчальною літературою, літератури іноземними мовами, інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення. Прозорі скляні двері й стіни створюють єдиний простір для 3 абонементів, 7 читальних залів і залів для самостійної роботи на 350 користувацьких місць, включаючи коворкінг. Бібліотека оснащена новітніми технічними засобами, в т.ч. понад 205 комп'ютерів, 11 мультимедійних комплексів, 3 інтерактивні пересувні відеопанелі, зручні меблі з можливістю трансформації простору за потребою користувачів та ін.

Університетом створено гідні умови (фото 1, 2, 3) для проведення у бібліотеці освітніх, наукових, культурних, дозвіллевих та інших заходів.

Фото 1. Читальна зала навчальної літератури

Фото 2. Зала для самостійної роботи

Фото 3. Коворкінг

Робота з користувачами. Розпочинаючи свій шлях від суто студентської, наша бібліотека зазнала багато реорганізаційних змін і доклала чимало зусиль, щоб бути сьогодні науково-освітнім, культурним центром академічної спільноти і називатися Науковою бібліотекою ХНМУ.

Вже на початку своєї діяльності, у 1920-х роках, для читачів започатковують проведення бібліографічних оглядів, зустрічей з вченими-медиками, надаються консультації, допомога у навчанні. З 1953 року проводяться заняття з основ бібліографії для аспірантів і клініцистів. У 1957 році в читальній залі гуртожитку по вул. Весніна, 14 вперше була проведена читацька конференція, присвячена роботі бібліотеки, її взаємодії з читачами й підготовки до зимової сесії. На межі 1950–1960-х років в читальних залах студентських гуртожитків бібліотека започаткувала проведення диспутів, дискусій, зустрічей з письменниками. Далі активізувалась масова й інформаційна робота, організовуються дні інформації, дні кафедр тощо.

На початку 1990-х вперше бібліотека організувала презентацію бібліотечної програми «МАРК» для академічної спільноти й бібліотечних фахівців, першою запровадила її в роботу серед бібліотек ЗВО Харківського регіону.

З 2000-х років бібліотека стає організатором і співорганізатором науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів, шкіл, тренінгів для бібліотечних працівників. З 2006 року розпочинає щорічні цикли семінарів для молодих вчених щодо пошуку надійних джерел інформації, організаційних та етичних питань публікаційної кар'єри науковця, академічної доброчесності тощо. У 2015 році вперше проведено науково-практичну Інтернет-конференцію на сайті НБ ХНМУ.

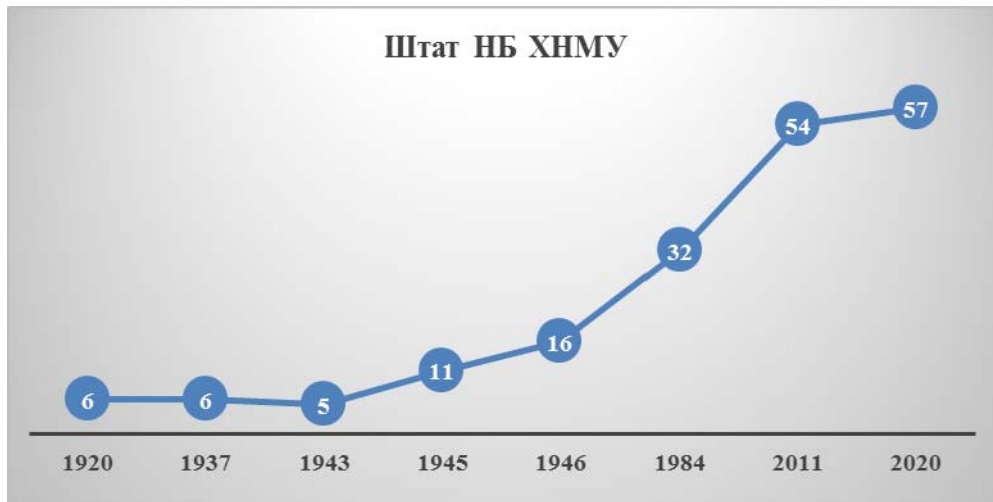
З перших днів своєї діяльності й сьогодні бібліотека активно співпрацює з читачами, в першу чергу зі студентством. В свою чергу читацький студентський актив завжди надавав суттєву допомогу бібліотеці – від переміщення й розстановки фонду до складання каталогів.

В університеті працює Бібліотечна рада на чолі з проректором з наукової роботи – вирішуються проблемні питання, планується подальша робота бібліотеки і академічної спільноти.

І сьогодні, маючи у своєму арсеналі великий досвід, комфортні умови для самостійної роботи користувачів, бібліотека підтримує активне партнерство зі студентським самоврядуванням ХНМУ, викладачами, науковцями університету, створює умови для саморозвитку, прояву творчості, спілкування, організації інтелектуального дозвілля. Це і засідання студентського самоврядування, і освітні заходи, організовані студентством, секції наукових конференцій, засідання наукового товариства студентів, аспірантів та факультетських рад, майстер-класи та інтелектуальні ігри та багато іншого. Бібліотека завжди у вирії активного життя університету!

Кадри. Головною цінністю бібліотеки, безперечно, є співробітники, чия праця, натхнення, небайдужість і відданість улюбленій справі власно й творили й сьогодні продовжують творити історію, змінювати себе і змінювати на краще бібліотеку.

З розвитком бібліотеки, розширенням її діяльності, впровадженням нових векторів роботи зростає і її штат (діаграма 2). Якщо бібліотека розпочинала свою діяльність з 6 осіб, то вже сьогодні в її штаті 57 посад, працює 63 співробітника.

Діаграма 2

Впродовж 100 років організовували роботу й надихали колектив керівники бібліотеки, кожний з яких багато сил доклав для її становлення й розвитку і продовжує сьогодні примножувати надбання: завідувачі – Марко Миронович Левін (1920–1931), Ганна Іванівна Калита (1931–1937), Марія Євнівна Френкель (1937–1951), Віктор Олексійович Терьошкін (1951–1954), Марія Костянтинівна Федорова (1954–1959), Петро Петрович Склярів (1959–1966), Світлана Юхимівна Фоміна (1966–1985), директори – Ізабелла Шакирівна Іванова (1985–2011), Ірина Василівна Киричок (з 2011).

На цей час до керівного складу бібліотеки входять заступники директора Оксана Анатоліївна Неговелова, Тетяна Борисівна Павленко, Оксана Олександрівна Красюкова та учений секретар Наталя Дмитрівна Гаєва – професіонали високого рівня, дієві соратники та надійні помічники-однодумці.

На різних етапах становлення бібліотеки працювали висококваліфіковані фахівці, передаючи свій досвід, майстерність, знання молодим спеціалістам. Багато років сумлінної праці віддали завідувачка відділом обслуговування науковою літературою Неллі Олексіївна Медведєва, яка працювала в нашій бібліотеці 52 роки (1960–2012), головний бібліотекар Клавдія Юхимівна Удовиченко (1967–2012), завідувачка відділом обслуговування навчальною літературою Ольга Іванівна Осіпова (1971–2015), головний бібліотекар Лариса Валентинівна Бочарова (1971–2012) та ін.

І сьогодні в нашій бібліотеці вже багато років працюють віддані обраній професії спеціалісти – А.І. Журавель (з 1972 р.), І.А. Жук (з 1984 р.), С.А. Кравченко (з 1986 р.), Т.В. Костюкевич (з 1988 р.), Л.В. Бублик і В.І. Агатєєва (з 1989 р.) та ін.

На цей час з 63 співробітників бібліотеки 47 – вихованці Харківської державної академії культури. За останні роки багато талановитої молоді прийшло працювати в наш колектив, серед яких Т. Бабак, О. Борисова, О. Куц, М. Заговора, А. Ляшенко, К. Кустова, Д. Івашова, А. Трофименко, О. Ізотова, Я. Жорник, С. Підпригора, К. Чеховська та ін.

Спадкоємність поколінь – важлива складова розвитку нашої бібліотеки. До речі, в ній протягом останніх десятиліть працювали й сьогодні працюють представники 12 родинних династій, а це добрий показник надійності й стабільності у бібліотечній професії.

За 100-річний шлях розвитку книгозбірні бібліотекарі опанували багато напрямків роботи, в т. ч. таких, що виходять за межі бібліотечної справи як такої. Бібліотекар сьогодні – це і педагог, і культуролог, і фахівець з інформаційних технологій, психолог, волонтер, фотограф, журналіст тощо.

Наш внесок у розвиток університету, медицини, бібліотечної справи не залишається поза увагою керівництва і громадськості. Протягом всієї історії бібліотеки багато її працівників відзначено різноманітними нагородами, серед яких удостоєні почесного звання «Заслужений працівник ХНМУ» – І.Ш. Іванова (2005), Н.О. Медведєва (2008), О.І. Осіпова (2010), К.Ю. Удовиченко (2010); почесною відзнакою «За відданість бібліотечній справі» від Української бібліотечної асоціації – І.Ш. Іванову (2011) і І.В. Киричок (2016); знаком «Відмінник освіти України» (2004) і Почесною грамотою Верховної Ради України (2011) відзначено І.Ш. Іванову тощо. На Обласному конкурсі «Вища школа Харківщини – кращі імена» першим переможцем у номінації «Директор бібліотеки» у 2000 році стала І.Ш. Іванова, а у 2016 році – І.В. Киричок. Працівники бібліотеки завжди представляли свої професійні досягнення, майстерність і таланти на різноманітних фахових, творчих і спортивних заходах, змаганнях, конкурсах і неодноразово ставали переможцями у різних номінаціях – найкращі традиції НБ ХНМУ продовжують і сьогодні.

На сучасному етапі Наукова бібліотека ХНМУ є офіційним партнером Української бібліотечної асоціації, бере участь у різноманітних фахових і соціальних проектах, у деяких виступає як ініціатор та організатор.

Генерація креативних ідей, вміння разом долати труднощі, планувати майбутнє бібліотеки, впроваджувати інноваційні проекти в її діяльність кожним працівником і разом всім колективом та підтримка університетської громади, і зокрема керівництва – саме це сприяло й допомагало Науковій бібліотеці ХНМУ протягом сторічної історії успішно трансформуватися у сучасний бібліотечно-інформаційний хаб – центр отри-

мання, кумуляції та розповсюдження інформації та знань, місце користувачьких активностей, осередок освіти, науки і культури університету.

Час не стоїть на місці – Наукова бібліотека ХНМУ продовжує позитивно змінюватись. Не зважаючи на свій поважний вік, вона позиціонує себе як сучасна, активна до впровадження світового бібліотечного досвіду установа.

Література:

1. Иванова И. Ш. Исторические вехи и перспективы развития [Электронный документ] / И. Ш. Иванова // Очерки истории вузовских библиотек г. Харькова / под ред. проф. В. И. Астаховой. – Харьков, 2001. – С. 155–177. – Режим доступа: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/25580>.
2. Киричок И. В. Проблемно-ориентированные базы данных в помощь университетской науке / И. В. Киричок, С. А. Кравченко // Императиви розвитку електронних бібліотек: pro et contra [Електронний ресурс] = Imperatives of the Electronic Libraries Development: pro et contra : матеріали міжнар. веб-конф. (м. Харків, 27 берез. 2014 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Наук. б-ка, Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Центр. наук. б-ка ; [за заг. ред. Н. П. Пасмор]. – Електрон. текстові дані. – Харків, 2014. – Режим доступа : http://library.nulau.edu.ua/biblioteka/Webkonf-2014/Statti_Tezu/Kyrychok.doc.
3. Ширяева Е. А. От традиционного каталога до электронного навигатора (из истории системы каталогов Научной библиотеки Харьковского национального медицинского университета) [Электронный ресурс] / Е. А. Ширяева // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. присвяченої 210-річчю Харк. нац. мед. ун-ту та 95-річчю Наук. бібліотеки ХНМУ, Харків, 5–12 жовт. 2015 р. / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол. : І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва]. – Харків, 2015. – С. 177–183. – Режим доступа : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9728>.

**НАУКОВІ ВИДАННЯ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ХАРКІВСЬКОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ ЯК ЦІННИЙ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС У ПІДГОТОВЦІ
УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ МЕДИКІВ**

*професор Пасько Ірина Володимирівна
кандидат історичних наук, доцент,
Українська військово-медична академія, м. Київ*

***Анотація.** Стаття має на меті привернути увагу фахівців з бібліотечної справи, а також викладачів медичних вишів до раритетних наукових видань, що є важливим джерелом інформації з організації навчального процесу, у тому числі й дистанційного, які зберігаються у Національній науковій медичній бібліотеці України. У статті використані матеріали збірників наукових робіт слухачів військово-медичного факультету Харківського медичного інституту, які мають пізнавальне, інформативне і навчальне значення для спеціалістів широкого медичного профілю і особливо військових лікарів. Акцентовується на доцільності використання досвіду підготовки військово-медичних фахівців військово-медичного факультету Харківського медичного інституту в період 1930–1950-х рр. для розширення змісту і удосконалення якості сучасних освітніх програм.*

***Ключові слова:** медичні бібліотеки, історія медичної освіти і науки в Україні, електронне (дистанційне) навчання, історія військової медицини.*

Зважаючи на високий рейтинг харківських науково-освітніх закладів в 1920–30-х роках, чому сприяв статус Харкова як столиці України з 1919 до 1934 року, саме в І-му Харківському медичному інституті в 1939 році було створено Військово-медичний факультет, який успішно функціонував впродовж 20 років, до 1959 року. У 1952 р постановою Ради Міністрів СРСР при Харківському фармацевтичному інституті (засн. 1921 р., нині – Національний фармацевтичний університет) було створено військово-фармацевтичний факультет, який започаткував традицію підготовки військових провізорів. За шість років існування тут було підготовлено майже 400 фахівців для збройних сил країни. З 1956 р. фармацевтичний факультет увійшов до складу військово-медичного факультету Харківського медичного інституту [3].

Заснування спеціального факультету з підготовки військово-медичних фахівців саме в Харкові, крім політичних причин, обумовлених високим рівнем радянської харківського регіону, пояснювалося також вельми сприятливими матеріально-технічними умовами і наявністю кваліфікованого науково-викладацького потенціалу. Склад професури

I-го і II-го Харківських медичних інститутів в 20–30-ті роки минулого століття за своєю кваліфікацією був одним з кращих в СРСР. У довоєнний період тут працювали такі видатні вчені, як В. П. Воробйов, який створив наукову школу анатомів; В. Я. Данилевський, автор капітального тритомного посібника з фізіології людини, один з родоначальників фізіології праці та ендокринології; А. В. Палладін, який створив велику школу українських біохіміків; В. Н. Шамо́в, один з піонерів переливання крові, лауреат Ленінської премії; В. П. Протопопов, що заклав основу патофізіологічного напрямку в психіатрії; Н. С. Бока́ріус – засновник криміналістичного напрямку в судовій медицині; патологоанатоми Н. Ф. Мельников-Разведенков і А. І. Струков, невропатологи А. М. Грінштейн і К. І. Платонов; учень І. П. Павлова фізіолог Г. В. Фольбо́рт; майбутні академіки мікробіолог М. М. Цехновіцер і фармаколог А. І. Черкес [3].

Про високий рівень підготовки на військово-медичному факультеті I-го Харківського медичного інституту засвідчує персональний склад викладачів і адміністрації. Так, начальником кафедри військово-польової хірургії, а згодом – деканом цього факультету з 1939 року був підполковник медичної служби, доктор медичних наук, професор Станіслав Йосифович Банайтис (1899–1954), в подальшому генерал-майор медичної служби, академік АН Литовської ССР, член-кореспондент АМН ССРСР. Засновник школи військово-польових хірургів. В 1947–1954 рр. очолював кафедру військово-польової хірургії Військово-медичної академії імені С. М. Кірова в Ленінграді (далі – ВМедА). В період його керівництва кафедрою військово-польової хірургії в Харкові ним був написаний і виданий посібник «Організація хірургічної допомоги пораненим у військовому і армійському тилу» (1940) [1].

В організації військово-медичного факультету I-го Харківського медичного інституту брав участь Володимир Миколайович Шамо́в (1882–1962), доктор медицини (1911), професор (1923), заслужений діяч УССР (1935), завідувач факультетською хірургічною клінікою Харківського медичного інституту в 1923–1939 рр. Після Другої світової війни очолював кафедру абдомінальної хірургії ВМедА. У наступному генерал-лейтенант медичної служби (1943), академік АМН ССРСР (1945). В 1938 році професор В. М. Шамо́в гідно репрезентував харківську наукову школу хірургів своєю програмною доповіддю на XXIV Всесоюзному з'їзді хірургів, що відбувався у Харкові [13].

Курс терапії на військово-медичному факультеті викладав кандидат медичних наук, доцент Р. І. Шарлай (1898–1960), одночасно будучи головою ВКК Харківського військового округу. Після війни був ректором Харківського медичного інституту (1945–1949).

Друга Світова війна 1939–1945 рр. внесла суттєві зміни в життєдіяльність обох Харківських медичних інститутів і, в першу чергу, в роботу військово-медичного факультету. У перші дні війни в діючу армію було

мобілізовано 232 співробітника тільки 1-го ХМІ. В лікувально-санітарні установи Червоної Армії пішли студенти випускних курсів обох інститутів. 150 слухачів військово-медичного факультету 1-го ХМІ після 4-го курсу були відправлені на фронт зауряд-лікарями без дипломів. Харківські медики перебували на всіх фронтах і серед них були викладачі і випускники військово-медичного факультету.

Банайтис С. І. був головним хірургом Західного і 3-го Білоруського фронтів. Свій практичний бойовий досвід він узагальнив і науково проаналізував в підручнику «Воєнно-польова хірургія» (1942) вже в перші роки війни, що було дуже важливо для підготовки молодих військових лікарів [2]. Інспектором-нейрохірургом при Головному військово-санітарному управлінні (1941–1943) і заступником головного хірурга Радянської Армії (1943–1946) був Шамов В. М. Головним токсикологом Червоної Армії працював професор Черкес А. І., з 1942 до 1945 очолював терапевтичну службу 28-ї Армії Р. І. Шарлай, провідними хірургами в госпіталях служили професори І. І. Грищенко, Т. І. Тихонова, К. І. Пикин, Ю. М. Орленко та інші.

Перебуваючи в евакуації: I-й Харківський медичний інститут – в м. Чкалове (нині м. Оренбург, РФ), II-й Харківський медичний інститут – в м. Фрунзе (нині м. Бішкек, Киргизстан), – обидва вони продовжували готувати лікарів, займалися лікувальною і науковою роботою. Військово-медичний факультет як структурний підрозділ I-го Харківського медичного інституту продовжував функціонувати і в евакуації [6, с. 188].

За час перебування інституту в місті Чкалове було проведено 4 набори студентів: три осінніх і один весняний. Всього було здійснено 4 випуски лікарів. Крім цього, згідно з розпорядженням НКЗ і НКО, 1000 студентів чоловіків четвертого і п'ятого курсів в 1942 році було переведено з I-го ХМІ до Військово-медичної академії у місті Куйбишеві. Закінчивши інститут, фахівці в основному, відразу ж відправлялися на фронт.

Науково-дослідницька діяльність I-го Харківського медичного інституту, який мав потужний науковий потенціал, в умовах війни не тільки успішно тривала, але і прийняла широкий розмах, пов'язаний з медичною допомогою фронту і боротьбою з епідеміями. Робота інституту була спрямована на виконання наукової тематики; проведення наукових конференцій; науково-консультаційну роботу в евакуаційних госпіталях; підготовку дисертаційних досліджень та їх захист; науково-видавничу роботу і популяризацію науково-медичних знань. Колектив I-го Харківського медичного інституту надав суттєву допомогу евакогоспіталям Чкаловської області. Вчені Харківського медичного інституту активно допомагали госпіталям в дослідницькій діяльності. За переконливим твердженням сучасних оренбурзьких дослідників, I-й Харківський медичний інститут зробив «величезний внесок в розвиток медицини Уральського регіону» [12, с. 89]. Саме на базі I Харківського медичного інституту

ту в серпні 1944 року був відкритий медичний інститут в Чкалове (з 2014 року – Оренбурзький державний медичний університет), який успішно діє і до цього дня.

Документальним свідченням системної наукової роботи, яка проводилася зі слухачами на військово-медичному факультеті І-го Харківського медичного інституту, є збірники наукових робіт слухачів. В Національній науковій медичній бібліотеці України зберіглося 12 випусків цих збірників за 1954-1959 роки [4, 5, 7, 8, 9, 10, 11]. В опублікованих в них наукових статтях слухачів розглянутий широкий спектр питань військової медицини, які були вельми актуальними після завершення Другої світової війни, але й досі не втратили науково-практичного значення. Проблематика статей була спрямована на дослідження важливих аспектів військово-медичної теорії і практики. Періодичність випуску збірників варіювалася: наприклад в 1957 році їх вийшло чотири, що пояснювалося радянською традицією «збільшення, прискорення, випередження» результатів та обсягів будь-якої праці (в т. ч. й наукової) в ювілейні роки ідеологічно-політичних подій, іноді всупереч якості наукової продукції, яка випускалася. В 1958 році вийшло два випуски.

Детальний аналіз статей, опублікованих в збірниках наукових робіт слухачів військово-медичного факультету Харківського медичного інституту, заслуговує на окреме спеціальне дослідження. Тематика робіт охоплює широке коло проблем. Серед них питання військово-польової терапії, зокрема, гострого нефриту в умовах воєнного часу і гострих гарячкових станів. Завдання військово-польової хірургії спрямовані на розроблення нової методики хірургічного лікування поранень різної складності і відновної хірургії при пораненнях кінцівок, черепно-мозкових травмах та ін. В статтях також розглянуті способи боротьби з рановим і опіковим шоком, методи переливання крові. Окремий корпус статей присвячений критичному аналізу організації медичного забезпечення в ході Другої світової війни.

В даному тексті надана стисла характеристика лише декількох робіт, але вона дає уявлення про практичне значення цих студентських наукових робіт, а відтак дозволяє оцінити рівень фахової підготовки військових медиків. Так, актуальні питання організації медичного забезпечення та завдання військово-медичного географічного вивчення місцевості в умовах бойових дій військ висвітлені в статті С. П. Пойди «Особенности медицинского обеспечения боевых действий в горах» (науковий керівник М. Е. Ястребов) у Збірнику наукових робіт за 1954 р. [4, с. 99–103]. В статті, зокрема, досліджені специфічні фактори природних умов лісисто-гірського ландшафту та їх вплив на стан здоров'я і працездатність військових. У зв'язку з цим акцентовано на необхідності попередньої спеціальної підготовки особового складу і правильного планування медичного забезпечення, зокрема можливості маневру санітарно-евакуаційними засобами. Також проаналізована структура небойових травм і визначена їх

специфіка. Підкреслена необхідність проведення медичної розвідки та медичної рекогносцировки для вивчення та облаштування гірських евакуаційних шляхів. У висновках автор акцентує увагу на тому, що робота медичної служби в гірській місцевості пов'язана з найбільшими труднощами, ніж в умовах рівнини, у зв'язку з чим суттєво зростає потреба у санітарах і санітарах-носіях. Стаття І. А. Ваксмана (науковий керівник І. І. Рижиков), присвячена аналізу методів роботи військових медиків в зимових умовах в лісисто-болотистій місцевості, зокрема організації пошуку поранених в ночі. Найбільш цінним в цій студентській роботі є критичний розбір суттєвих недоліків як в штатно-організаційній структурі медичної служби, так і в організації медичного забезпечення [4, с. 93–98]. Концептуальний характер має стаття «Некоторые вопросы санитарного обеспечения войск в современной войне». Ця стаття написана в середині 1950-х років, на основі власного фахового досвіду автора в ході Другої світової війни, дозволила серйозно переосмислити навіть суть і зміст класичних термінів, які вважалися усталеними у військово-медичній теорії й практиці.

У зв'язку з впровадженням електронного (дистанційного) навчання наукова бібліотека повинна не тільки запропонувати комплекс нових сервісів і послуг для якісного інформаційного забезпечення, і зокрема – підтримки електронного навчання, але і зберегти якість і повноту традиційних функцій і напрямків діяльності. В умовах збільшення частки самостійної роботи в загальному обсязі навчання та зміни її змісту зростає потреба у освітньому центрі, що забезпечує підтримку медичних кадрів у самостійній навчальній діяльності в електронному середовищі. Таким центром і стає бібліотека. Доступ до раритетних наукових видань у Національній науковій медичній бібліотеці України і можливість практичної роботи з ними сприяє не лише удосконаленню навчального процесу з підготовки медичних фахівців, а також створює умови для популяризації досягнень вітчизняної медичної науки в сучасному веб-середовищі і збереженню національної та соціокультурної пам'яті.

Література:

1. Банайтис С. И. Организация хирургической помощи раненым в войсковом и армейском тылу: Табл. и схемы. Учебн. пособие для слушателей воен. фак. / Воен. врач I ранга проф. С. И. Банайтис, нач. каф. ВПХ военфака при I ХМИ. – Харьков, 1940. – 59 с.
2. Банайтис С. И. Военно-полевая хирургия. По опыту Великой Отечественной войны. (Записки главного хирурга Зап. и 3-го Белорус. Фронтов). – М., Медгиз, 1946. – 145 с.
3. Історія Харківського державного медичного університету. 200 років / за ред. академіка А. Я. Циганенка. – Харків : «Контраст», 2005. – 752 с.
4. Сборник научных работ слушателей Военно-медицинского факультета / ред. В. А. Макаров (отв. ред.). Харьков, 1954. – 109 с.

5. Сборник трудов факультета. Харьковский медицинский институт. Военно-медицинский факультет. Ред. коллегия: В. А. Макаров /отв.ред./ и др. – Харьков, 1955. – 128 с.
6. Струков А. И. Воспоминания о работе в г. Оренбурге в годы Великой Отечественной войны (1941-1944 гг.) // Історія в історіях: харківська вища медична школа у спогадах, документах і фотографіях / Харк. нац. мед. ун-т МОЗ України; за заг. ред.: В. М. Лісового, Ж. М. Перцевої. - Харків : ХНМУ, 2015. – С. 188. – 552 с.
7. Харьковский медицинский институт. Военно-медицинский факультет. Труды факультета. – Харьков, 1957. – Вып. 7. – 77 с.
8. Харьковский медицинский институт. Военно-медицинский факультет. Труды факультета. – Харьков, 1957. – Вып. 8. – 87 с.
9. Харьковский медицинский институт. Военно-медицинский факультет. Труды факультета. – Харьков, 1957. – Вып. 9. – 88 с.
10. Харьковский медицинский институт. Военно-медицинский факультет. Труды факультета. – Харьков, 1957. – Вып. 10. – 84 с.
11. Харьковский медицинский институт. Военно-медицинский факультет. Труды факультета. – Харьков, 1958. – Вып. 12. – 170 с.
12. Хисамутдинова Р. Р., Кужагулова Б. К. Научно-исследовательская деятельность I Харьковского медицинского института во время эвакуации в Чкаловской области в годы Великой Отечественной войны // Вестник Оренбургского государственного педагогического университета. – 2014, № 3(11). – С. 66-76.
13. Шамов В. М. Актуальные вопросы хирургии /Тезисы и авторефераты докладов XXIV Всесоюзного съезда хирургов // Отв. ред.: проф. Шамов В. М., проф. Милостанов Н. Н. – Харків: 2 полиграф. ф-ка, 1938. – 140 с.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Кулієва Тамара Володимирівна

*кандидат наук із соціальних комунікацій, учений секретар
Національна наукова медична бібліотека України, м. Київ*

Професії – явища виключно суспільні, що виникають і змінюють один одного досить швидко, на відміну від людини, чії властивості обумовлені його природою і дуже інертні. Тому, обираючи ту чи іншу професію, ми намагаємося врахувати свої особливості, особистісні риси, темперамент, фізичний, інтелектуальний і творчий потенціал.

Кожна людина відрізняється від інших своїми особистими якостями. Серед них є так звані професійно важливі якості. Того, щоб бути успішним замало лише обрати відповідну професію. Необхідно стати справжнім професіоналом.

Зміни, що відбуваються в суспільстві є потужними факторами розвитку сучасних бібліотек. Вони в значній мірі впливають на вибір місії і соціальних функцій, підходів до формування бібліотечно-інформаційних ресурсів і обслуговування користувачів, розвитку персоналу і бібліотечних технологій, модернізації традиційних і освоєння нових напрямків діяльності. Змінюється техніка роботи сучасної бібліотеки: вона перетворюється в складну автоматизовану систему. Обов'язковими умовами її функціонування стають модернізація і інформатизація, залучення фахівців в галузі інформаційно-комунікаційних технологій і комп'ютерної техніки. Відбувається трансформація й самої бібліотечної професії. Сучасний бібліотечний фахівець повинен володіти знаннями і навичками в області інформатики, лінгвістики і менеджменту знань, добре володіти інформаційно-комунікаційними технологіями. Бібліотекарі все більше зайняті оцінкою, інтерпретацією і фільтрацією інформації, встановленням визначених зв'язків між інформаційними масивами, які іноді навіть не мають відношення до даної бібліотеки, щоб забезпечити гіпертекстуальний доступ до широкого спектра інформаційних носіїв для різних типів користувачів. Від бібліотечного фахівця вимагається володіння навичками вести діалог, вступати в дискусію [1, с. 33] і т. інше

Сучасні бібліотеки працюють і розвиваються в мінливому світі. У постіндустріальному суспільстві головним конкурентним пріоритетом стають не матеріальні ресурси, а людський капітал.

Компетентність персоналу має особливе значення в галузі культури в цілому та в бібліотечній діяльності зокрема. Послуги, які надають бібліотеки формують культуру, моральність та спроможність суспільства.

За думкою Р. С. Мотульського, бібліотека, будучи «дзеркалом суспільства» зрештою відображає ефективність економіки країни взагалі [2].

Професійна компетентність – це сукупність когнітивних, проєктивних, комунікативних, організаторських та аксіологічних умінь працівника бібліотеки. Психолог Дж. Равен вважав компетентність головною складовою професіоналізму.

Інформаційне суспільство створює нові умови для роботи бібліотек і висуває до них нові вимоги. Високі вимоги пред'являються й до професійної компетентності бібліотечних фахівців. У зв'язку з цим хочу навести цитату зі статті Сукіасяна Е. Р. «Кадрова криза в наших бібліотеках вже стала реальністю: лише чверть співробітників – професіонали. Подібної ситуації, немає, мабуть, ні в одній галузі господарства. Уявіть, що нас будуть лікувати, перевозити, вчити люди, які опановують професію «по ходу справи». Автор говорить про престиж професії та підкреслює, що у нас, щоб стати бібліотекарем досить влаштуватися на роботу в бібліотеку. «Ми самі знижуємо престиж професії, називаючи бібліотекарями співробітників без спеціальної освіти. За кордоном бібліотекарем називають тільки професіонала, інші співробітники – клерки, техніки, помічники, але не бібліотекарі» [5].

Для досягнення професіоналізму в діяльності потрібно володіти певними «стартовими можливостями»: здібностями, спеціальними знаннями, вміннями, кваліфікацією, мотивацією. Професіоналізм пов'язаний із самореалізацією в професійній сфері, що в свою чергу має на увазі наявність високого рівня мотивації професійних досягнень.

Основні поняття, з якими ми стикаємося, коли говоримо про професіоналізм працівника – придатність, готовність і успішність.

Формування систем компетенцій бібліотекаря в умовах інформатизації суспільства дасть відчутний результат для інноваційної організації бібліотечної діяльності на сучасному етапі. Якщо розглядати з теоретичної точки зору, «компетентність» – це рівень освіченості як міра відповідності знань, умінь і досвіду. Під компетенцією розуміється особиста здатність фахівця вирішувати певний ряд професійних завдань і готовність до своєї професійної ролі в тій чи іншій сфері діяльності по відношенню до них. На відміну від терміна «кваліфікація» компетентність включає крім суто професійних знань і умінь, що характеризують кваліфікацію, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність до командної роботи, комунікативні здібності, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати та надавати інформацію користувачам. Поняття компетенції включає в себе кілька складових: когнітивну компетенцію, функціональну компетентність, особистісну компетенцію і етичну компетенцію. Тобто, компетенція розуміється як інтегроване поняття і виражає здатність людини самостійно застосовувати в певному контексті різні елементи знань і умінь [6]. Виявлення рівня професійної компетенції у працівників бібліотеки є запорукою успішної роботи.

Стратегічні прогнози розвитку професій Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна та британської дослідницької групи The Future Laboratory [3; 4] свідчать: для того, щоб успішно діяти у майбутньому, інформаційний фахівець має відповідати таким вимогам: 1) навчатися впродовж життя; 2) вміти працювати віддалено; 3) бути крос-функціональним, працювати на стику професій; 4) удосконалювати знання з IT-технологій; 5) вміти керувати потужними цифровими архівами; 6) бути фахівцем у big data – вміти аналізувати і розподіляти великі обсяги інформації; 7) вміти самонавчатися; 8) бути універсальним, вміти творчо мислити, цілеспрямовано досягати цілей; володіти не лише комп'ютерною, а й мережевою грамотністю; 9) володіти кількома мовами.

Новий тип бібліотечного фахівця в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі це компетентна, освічена, креативна особистість, яка протягом життя самовдосконалюється, навчається та підвищує кваліфікаційний рівень.

Література:

1. Головки С. И. Социально-культурные функции библиотечной профессии // Библиотековедение. – 2004. – № 6. – С. 33.
2. Мотульский Р. С. Общее библиотечное образование: учеб. пособие для вузов Москва: Либерия, 2004. – 224 с.
3. 10 профессий будущего (The Future Laboratory). – Режим доступа: <https://www.ucheba.ru/article/3229>. – Загл. с экрана.
4. Профессии будущего: какой будет работа через 10-15 лет. – Режим доступа: <https://hh.ua/article/17293>. – Загл. с экрана.
5. Сукиасян Е. Р. Кадровая криза. – НТБ. – 2012. – № 11. – С. 43.
6. Філіпова Л. Професійні компетенції фахівців з документальних комунікацій: освітній аспект // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 1. – с. 25-28.

**POLACY NA WYDZIALE LEKARSKIM UNIWERSYTETU
CHARKOWSKIEGO NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU.**

Autor: Lek. Królikowski Krzysztof

Lek. Stowarzyszenie d. Szpital Ujazdowski

ORCID:0000-0003-0859-128

Streszczenie: *Praca ma za zadanie przybliżyć szerszemu gronu wybrane postacie polskich lekarzy studiujących i pracujących w Charkowie z przełomu XIX i XX wieku. Jest to oczywiście autorski, subiektywny wybór. Oddzielnym tematem zasługującym na uwagę są lekarze i farmaceuci zamordowani przez funkcjonariuszy NKWD w Charkowie i których zakopano w Liesoparku na terenie obecnego Charkowa.*

Od początków wydziału lekarskiego Uniwersytetu Charkowskiego, czyli od 1804 roku, Polacy byli i słuchaczami i wykładowcami. Ogromne zasługi w utworzeniu Uniwersytetu w Charkowie przyczynił się ówczesny kurator Stanisław Potocki.

Prawie w każdym roczniku studentów wydziału lekarskiego byli także Polacy. Dwa semestry w roku akademickim 1885/1886, studiował Józef Piłsudski późniejszy Naczelnik i Marszałek odrodzonej Rzeczypospolitej. Z uwagi na „Polska młodzież, którą tu zastałem, nie zaimponowała mi, była dosyć apatyczna, bez żadnych silniejszych aspiracji społecznych, ci zaś. co je mieli, byli prawie zupełnie zrusyfikowani. Rosyjscy studenci byli bardziej żywi, energiczni i ruchliwi. Starano się wciągnąć mnie do organizacji studenckiej „Narodowej Woli”, lecz stanowczo się temu oparłem, chodziłem tylko na posiedzenia kilku kółek samokształcenia, gdzieśmy czytali również nudnego dla mnie Ławrowa. Książek polskich było tu mało, tęskniłem więc do kraju i do innego środowiska”. „Narodowa Wola” była to konspiracyjna organizacja studencka, gdzie „już na pierwszym posiedzeniu przykro był dotknięty tym, że do owego koła należeli sami prawie Moskale i kilku zaledwie Polaków”.¹

Piłsudski zostaje wydalony z uczelni za dzielność rewolucyjną. Warto przypomnieć iż pierwotnie Piłsudski planował studiować w Kijowie jednak czesne na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie okazało się zbyt wysokie jak na możliwości zubożałego szlachcica z Wileńszczyzny.

W marcu 1886 zostaje skazany na karcer jedynie za bierny udział w demonstracji studenckiej związanej z rocznicą reformy właszczeniowej.

Po opuszczeniu Charkowa Piłsudski otrzymuje tzw. „wilczy bilet” co przekreśla nadzieje o kontynuowaniu studiów w liberalnym Dorpacie – dziś Tartu, Estonii.

¹ <https://kuriergalicyjski.com/rozmaitosci/6826-charkowski-okres-w-zyciu-jozefa-klemensa-pilsudskiego-1867-1935>
M.Patelski „Józefa Piłsudskiego studia na Uniwersytecie w Charkowie. Przyczyny wyboru i opuszczenia uczelni oraz środowisko akademickie, [w:] Polska w Rosji- Rosja w Polsce. Stosunki polityczne, praca zbiorowa pod red. R. Paradowskiego i S.Ossowskiego, Poznań 2003 s.105

Z późniejszym marszałkiem Polski studiowali na roku Paweł Czerniłowski- sokół, Adam Piotr Grocholski, Stanisław Jan Gruźdź, Władysław Grygorowicz,, Bolesław Hryniewicki, Piotr Janczewski, Bronisław Krajewski, Władysław Krukowski, Stanisław Franciszek Pitass, Hipolit Seredyński, Marcei Szaniawski, Piotr Tukałło, Romuald Tyczyński , Edward Stanisław Walkiewicz, Stanisław Wieśnicki.²

Postacią nieakademicką, ale niezmiernie zasłużoną dla całego Charkowa był lekarz i filantrop Władysław Frankowski³, założyciel pierwszego szpitala prowincjonalnego dla dzieci w Rosji. Wybitnie uzdolniony ukończył gimnazjum w Mińsku Litewskim i w wieku lat 15 został przyjęty do Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, zaś po roku przeniósł się do Charkowa z którym związał swe życie. Po ukończeniu studiów pracował jako akuszer, chorował na tyfus, był lekarzem studentów Uniwersytetu Charkowskiego. Przy epidemii szkorbutu w 1845 z braku odpowiednich funduszy, z własnych pieniędzy finansował leki dla potrzebujących. Został skierowany do zwalczania epidemii cholery. W 1871 został wybrany do Rady Miejskiej Charkowa, po 7 latach starań, Rada uchwaliła budowę szpitala dla dzieci. Był współzałożycielem Towarzystwa Lekarskiego Charkowskiego, honorowym opiekunem szpitala. Zmarł w 1895 roku jako niezmiernie ceniony lekarz Charkowian. Pochowany został na cmentarzu katolickim w Charkowie.

Na wydziale Lekarskim poza studentami Polakami było wielu wybitnych wykładowców akademickich, jak:

Teodor Opęchowski studia rozpoczął na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, kontynuował na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie i ukończył w 1876 roku. Z racji stypendium państwowego musiał odrobić studia w Szpitalu Wojskowym. Był asystentem w klinice dermatologii w Kijowskim Szpitalu Wojskowym, której kierownikiem był prof. Ludwik Górecki. Kontynuował edukację w Berlinie i Strasburgu. Na uniwersytecie Juriewskim w Dorpacie, obecnie Tartu otrzymał veniam legendi w 1883 roku. Od roku 1889 pracuje w St. Petersburgu jako konsultant interny w Instytucie Klinicznym. Wreszcie w 1903 roku rozpoczyna pracę w Żeńskim Instytucie Medycznym w Charkowie. Od 1891 został profesorem nadzwyczajnym w Klinice Terapeutycznej Uniwersytetu Charkowskiego. Od 1893 profesor zwyczajny. W 1903 został kierownikiem Kliniki. Uczniami Opęchowskiego byli Achundow, Erlich, Korchow, Iwanow, Witwicki, Tedosow i Szatiłow.⁴ Udzielał się w Towarzystwie Dobroczynności w Charkowie. Zmarł w Berlinie. Był bardzo cenionym klinicystą.

Julian Pęski 1859–1920 uczęszczał do 3 gimnazjum w Charkowie. W 1885 roku ukończył studia na Wydziale Lekarskim, Pracował u prof. A.J. Jakobiego i prof. W.I. Kryłowa. Rozpoczął specjalizowanie się z chirurgii, pracował a Katedrze Chirurgii Operacyjnej i Anatomii

² A.Kijas „Polacy na Uniwersytecie Charkowskim 1805-1917”, Poznań 2008

³ P. Szarejko Słownik lekarzy Polskich XIX wieku tom I, Warszawa, PTL 1991

⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Teodor_Opęchowski

Topograficznej. Pracował bezpłatnie. Dopiero Kierownik Katedry A.J. Dudukałow wyjednał pensję dla Pęskiego Pracował w Towarzystwie Nauk Doświadczalnych Oddział Medyczny w 1895 roku został prywatnym docentem Katedry operacyjnej chirurgii. Przygotowywał preparaty z trudnych operacji. Przez długi czas Senat Uczelni nie dawał zgody na tytuł profesora. Dopiero po 1905 roku otrzymał tytuł i został kierownikiem Katedry Chirurgii Operacyjnej a w 1908 a następnie Katedrą Kliniką Chirurgii Szpitalnej jego adiunktem był Bolesław Szarecki, W latach 1911-20 był dziekanem wydziału lekarskiego. Zmarł w Charkowie 1920 roku. Był aktywny i w Towarzystwie Naukowej Medycyny i Higieny i tow. Dobroczynności Charkowie Razem z Kuzniecowem opracował metodę operowania wątroby, Władze miasta źle przyjęły występnie w języku polskim Pęskiego na pogrzebie dr Frankowskiego.

Adam Michał Mickiewicz, ukończył gimnazjum w Żytomierzu, studiował w Kijowie, pracował jako pediatra w Charkowie w szpitalu założonym przez dr W. Frankowskiego. do Polski powrócił w 1943 zm. W Radomiu w 1945.⁵

Bolesław Szarecki w roku 1904 ukończył Wydział Lekarski Uniwersytetu Charkowskiego. W rok później skierowany został na Ukończył w 1904 Wydział Lekarski Cesarskiego Uniwersytetu Charkowskiego. W tym samym roku został powołany do armii carskiej i skierowany na front rosyjsko-japoński, Następnie podjął pracę w klinice chirurgicznej charkowskiego uniwersytetu, gdzie się doktoryzował i habilitował. W czasie I wojny światowej był chirurgiem przy Czerwonym Krzyżu. Powrócił do Polski w 1919 gdzie do 1933 roku pełnił służbę na oddziale chirurgii Szpitala Ujazdowskiego. W 1939 roku zostaje zmobilizowany trafił do obozu NKWD w Kozielsku, ocalał i trafił do Armii Andersa gdzie został Naczelnym Chirurgiem i Inspektorem Szpitalnictwa. W 1944 roku pod Monte Cassino Jako chirurg (miał wtedy 70 lat) przez dwie doby operował i kierował pracą Głównego Punktu Opatrunkowego. Po 1945 roku wrócił do Polski, był szefem departamentu wojskowej służby zdrowia, jego imię nosiła Wojkowa Akademia Medyczna w Łodzi.

Władysław Dzierżyński – 1881- studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Moskiewskiego po uzyskaniu dyplomu w 1906 roku pracował w klinice neurologii w Moskwie. W 1911r. obronił pracę doktorską, współredagował „Gazetę psychiatryczną” w Moskwie. W stan hipnozy wprowadził swoich braci Ignacego i Feliksa. Od roku 1913 Wraz z rodziną przeniósł się do Charkowa. Kierował polikliniką przy Klinice Chorób nerwowych. Otrzymuje tytuł doktora habilitowanego w roku 1915. W Charkowie często potykał się ze swoim bratem Feliksem. Organizował uniwersytet w Jekaterynosławiu. W roku 1922 powraca do Polski. Był autorem pierwszego podręcznika polskiego po roku 1918 w języku polskim.

⁵ P. Szarejko Słownik lekarzy Polskich XIX wieku tom I, Warszawa, PTL 1991

Pracował w Krakowie a od roku 1930 w Łodzi. Współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Neurologicznego oddział Łódź. W czasie okupacji podał narodowość swoją jako Białorusin. Aresztowany w 1942 roku. Został zamordowany w ramach akcji odwetowej Niemców, podczas egzekucji w lesie ludźmierskim.⁶

Józef Ziemacki – Rozpoczął studia na Uniwersytecie Petersburskim studia przyrodnicze. Rok później zostaje przyjęty na II kurs Wydziału Lekarskiego Wojskowej Akademii Medyko Chirurgicznej. Był pod stałą obserwacją policji i został wkrótce aresztowany zbieranie składek na Jubileusz Kraszewskiego. W 1880 roku po wyjściu na wolność dokończył studia na Uniwersytecie Juriewskim (obecnie Tartu), które ukończył w 1882 roku. Na tymże uniwersytecie obronił pracę doktorską następnie pracował w Petersburgu jako asystent oddziału chirurgii. Brał udział w zwalczaniu epidemii tyfusu, Pracował w Szpitalu Obuchowskim. Z przyczyn materialnych przenosi się do Połtawy gdzie pracował w ziemskim szpitalu gubernialnym do roku 1895. W roku 1893 habilitował się na Uniwersytecie Charkowskim w katedrze patologii chirurgicznej, Na tymże uniwersytecie prowadził zajęcia, W 1895 roku przenosi się do Petersburga Do instytutu doświadczalnego Heleny Pawłownej W 1896 roku został docentem prywatnym W czasie I wojny światowej pracował W lazarecie Wojennym dla oficerów. W 1917 pracował na Kaukazie. W 1918 powrócił do Wilna i został pierwszym Rektorem Uniwersytetu Wileńskiego był Kierownikiem Katedry anatomii topograficznej. Zaczął silnie chorować z powodu miażdżycy jego następcą na katedrze i klinice chirurgii objął Kornel Michejda.⁷ Wiłkomirski Hipolit – Ukończył studia na Uniwersytecie Charkowskim w 1846 roku, po zdaniu egzaminów na akuszera, został skierowany do walki z epidemią cholery. Został wybrany przez konferencję Uniwersytetu Charkowskiego na prosektora. Na tymże Uniwersytecie w roku 1852 otrzymał tytuł doktora W dwa lata później został powołany na stanowisko adiunkta profesora. Przegrał konkurs na kierownika katedry anatomii z prof. Duszaniem Lamblem. W 1861 zostaje zatwierdzony np. o prof. na katedrze anatomii fizjologicznej pomimo startu kolejnych konkursach nie został kierownikiem katedry. Przyczyną była antypolska postawa władz po powstaniu styczniowym 1863r. Zmarł w Charkowie.⁸

Szukiewicz Jan – uzyskał stopień operatora na Uniwersytecie w Charkowie, brał udział w zwalczaniu tyfusu plamistego. Mieszkał na stałe w Charkowie⁹

Hintertorff Ludwik – 1853–1952 studiował na Uniwersytecie Warszawskim m praktykował na Podolu służył w jako lekarz wojskowy a od roku 1905 został lekarzem w Szpitalu Ujazdowskim, przeżył bombardowanie

⁶ W. Źródłak Prof. Dr med. Władysław Dzierżyński 1881-1942, Medycyna Nowożytnia 17/1, 227-237, 2011

⁷ P. Szarejko Słownik lekarzy Polskich XIX wieku tom II, Warszawa, PTL 1994,341-342

⁸ P. Szarejko Słownik lekarzy Polskich XIX wieku tom V, Warszawa, PTL 1991, 503-504

⁹ P. Szarejko Słownik lekarzy Polskich XIX wieku tom IV, Warszawa, PTL 1997,380

w Port Artur Służył w Charkowie po czym powrócił do Szpitala Ujazdowskiego, pracował w Kasach Chorych w 1945 osiadł w Krakowie gdzie zmarł.¹⁰

Poluta Jerzy urodził się w Charkowie, ukończył 3 gimnazjum w Charkowie, studiował na Charkowskim Uniwersytecie na Wydziale Lekarskim, brał czynny udział, pracował w szpitalu psych. Pracował w Chersoniu i Ałuszcze leczył się Zakopanem z powodu gruźlicy wybrany do rady miejskiej, zmarł z powodu tyfusu.

Kolumna Wigura Stefan studiował na Wojskowej Akademii Medyko Chirurgicznej w Petersburgu, był wśród najlepszych absolwentów. Został skierowany do Charkowa, gdzie w 1814 został docentem chirurgii teoretycznej 4 lata później został profesorem nadzwyczajnym prowadził wykłady desmurgię. W związku z wojną rosyjsko-turecką powołano go na lekarza Husarskiego pułku w Jelitzawietgradzie.

W słowniku Lekarzy Polskich XIX wieku pod red. Dr Piotra Szarejki widnieją także nazwiska: docenta bakteriologii Uniwersytetu Charkowskiego Bartoszewicza Stanisława, Witwickiego Romana, który pracował w klinice prof. Opęchowskiego prowadził następnie prywatną praktykę w Chersoniu.

Bucewicz Nestora twórca prowincjonalnego szpitala dziecięcego. Prowadził prywatną praktykę w Charkowie¹¹ Sycianki Józefa – 1824-1886 docenta elektroterapii a następnie kierownika patologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Charkowskiego, Starkiewicza Jana – profesora Farmakologii Uniwersytetu Charkowskiego.

¹⁰ P. Szarejko Słownik lekarzy Polskich XIX wieku tom IV, Warszawa, PTL 1997, 175-176

¹¹ P. Szarejko Słownik lekarzy Polskich XIX wieku tom V, Warszawa, PTL 2000,

**МІСЦЕ БІБЛІОТЕКИ ТА РОЛЬ ЧИТАННЯ
В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ**

Проців Олена Ярославівна

директорка бібліотеки

ORCID 0000-0001-8774-9142

Гаврищак Ігор Іванович

доцент кафедри української мови

ORCID 0000-0002-0489-0966

*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль*

***Анотація.** У матеріалі представлені дані, отримані під час проведення соціологічного дослідження «Місце бібліотеки та роль читання в студентському середовищі» серед студентів Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. Висвітлено місце бібліотеки і роль читання в житті сучасних студентів-медиків, узагальнено думки користувачів бібліотеки про бібліотеки та бібліотечно-інформаційні послуги; проаналізовано уявлення про мотиви їхніх звернень до університетської книгозбірні; визначено шляхи удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування, а також окреслено пріоритети розвитку бібліотеки університету в майбутньому.*

***Ключові слова:** університетська бібліотека, читання, мотиви звернення до бібліотеки, бібліотечно-інформаційні послуги, інформаційна культура.*

У квітні-червні 2019 року бібліотека Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України проводила локальне соціологічне дослідження «Місце бібліотеки та роль читання в студентському середовищі». Дослідження проводилося на замовлення Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки, спеціалісти якої розробили програму та анкету опитування.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що глобальна інформатизація та перехід до європейської моделі освіти зумовлюють необхідність трансформації університетських бібліотек. Сучасна бібліотека університету є важливим компонентом його інформаційно-освітнього середовища, мета якого – забезпечення інформаційних потреб здобувачів вищої освіти шляхом забезпечення доступу до всіх видів інформаційних ресурсів. Формування бібліотечних фондів документами як в друкованому, так і в електронному вигляді, автоматизація основних бібліотечно-інформаційних процесів, організація вільного доступу до інформації в мережі Інтернет та навігація в ній потребують отримання даних щодо

ефективності цих змін, уточнення інформаційних потреб користувачів та полегшення доступу до потрібної їм інформації з метою удосконалення обслуговування в сучасних умовах.

Мета дослідження – визначення місця і ролі бібліотеки в житті студентів ТНМУ, вивчення думки користувачів бібліотеки про бібліотечно-інформаційні послуги; розширення уявлень про мотиви їхніх звернень до університетської книгозбірні; визначення шляхів удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування; вивчення якості обслуговування; оцінка роботи книгозбірні, а також окреслення пріоритетів розвитку бібліотеки на майбутнє.

Завдання дослідження були обумовлені його метою і передбачали:

- отримання інформації за допомогою анкетування;
- багаторівневу обробку результатів анкетування;
- визначення мотивів звернення студентів до бібліотеки;
- отримання відповіді на питання «Чи потрібна бібліотека сучасним студентам?»;
- визначення основних напрямків покращення роботи університетської бібліотеки;
- аналіз можливостей інноваційного розвитку бібліотек.

Об'єктом дослідження стали студенти I–VI курсів Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України.

Предмет дослідження – бібліотека університету.

У ході проведення дослідження були висунуті наступні гіпотези:

1. «Студенти ТНМУ активно користуються послугами університетської бібліотеки».
2. «Друковані видання залишаються затребуваними джерелами інформації для сучасного студента-медика».
3. «Читання, обумовлене навчальною діяльністю, займає провідне місце в структурі інформаційних потреб студентів-медиків».

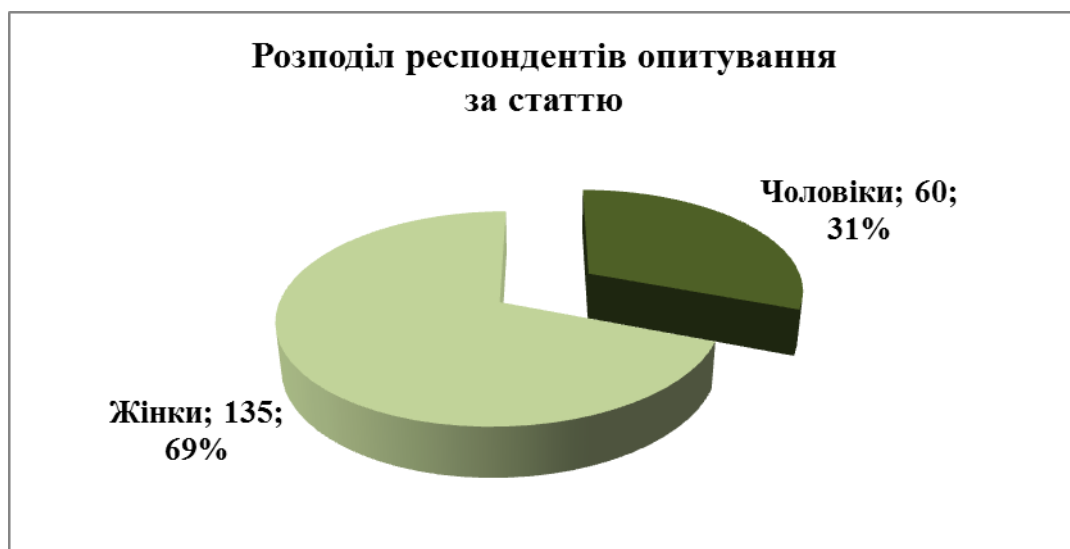
Соціологічне дослідження «Місце бібліотеки та роль читання в студентському середовищі» проводилося шляхом анкетування, як основного методу зібрання даних, який дозволяє оперативно охопити значну частину респондентів, здійснити порівняння й уніфікувати форму отримання інформації, що значно спрощує та формалізує її опрацювання.

Учасникам дослідження була запропонована анкета, до якої увійшло 12 запитань (див. додаток 1). Серед запропонованих варіантів відповідей можна було обирати кілька варіантів. Також респонденти могли висловити свої побажання та рекомендації щодо роботи бібліотеки університету.

Відповідаючи на запитання анкети, респонденти мали можливість визначити роль читання та місце бібліотеки в своєму житті, оцінити якість роботи бібліотеки ТНМУ імені І. Я. Горбачевського, відзначити те, що вони цінують у роботі бібліотеки. Отримані дані дозволили проаналі-

зувати використання різних джерел інформації в бібліотеці, визначити рівень задоволеності користувачів якістю послуг бібліотеки, з'ясувати причини незадоволених запитів тощо.

В анкетуванні взяли участь 200 україномовних студентів-користувачів бібліотеки ТНМУ. Відбраковано 5 анкет. Проаналізовано – 195. Склад респондентів 135 (69 %) жінок і 60 (31 %) чоловіків (див. діаграму 1). Такий розподіл зумовлений передусім тим, що серед студентів університету 2/3 складають особи жіночої статі. Серед користувачів бібліотеки також більш активними є студентки. Тож такий розподіл достатньо точно відображає статеву структуру читацької аудиторії бібліотеки ТНМУ.

Діаграма 1. Розподіл респондентів опитування за статтю

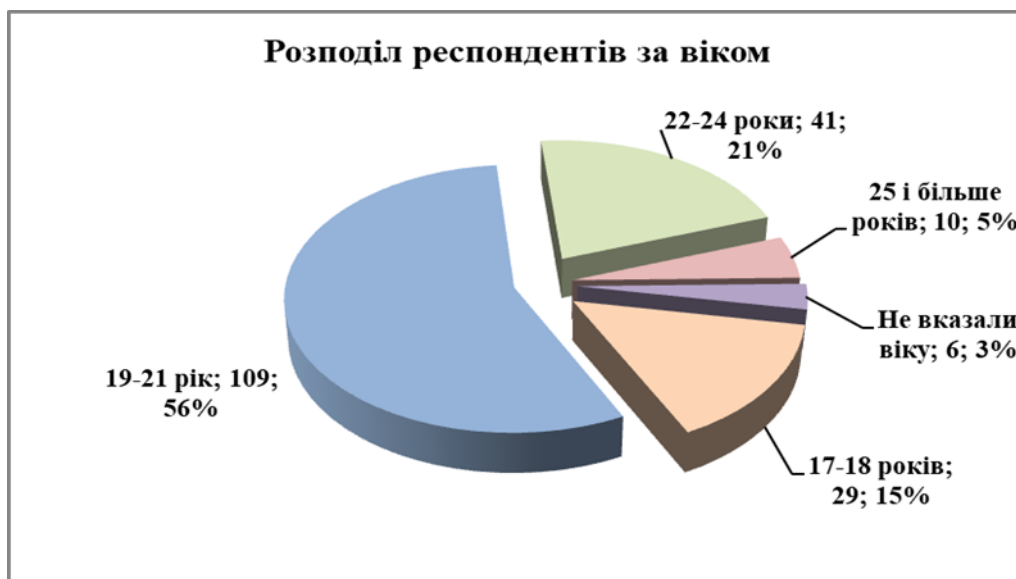
Аналіз вікового розподілу респондентів показав, що найбільшу їх кількість – 109 осіб (56 %) – становлять користувачі віком від 19 до 21 років. Це студенти II–IV курсів, які є найактивнішими користувачами університетської бібліотеки. 29 (15 %) опитаних – користувачі віком 17–18 років. Це студенти-першокурсники, які також належать до активної частини користувачів. 41 учасник опитування (21 %) – користувачі віком від 22 до 24 років. Ця частина користувачів – студенти V–IV курсу. Така кількість старшокурсників серед користувачів бібліотеки свідчить про її популярність серед усіх студентів університету. Найменшу кількість опитаних – 10 (5 %) становлять користувачі старше 25 років. Це ймовірно зумовлено тим, що студентів цієї вікової категорії в університеті найменше. 6 респондентів (3 %) не вказали свій вік. (див. діаграму 2).

Питання «**Що спонукає Вас відвідати бібліотеку?**» мало на меті виявити мотиви звернення студентів до університетської бібліотеки. Для цього респондентам були запропоновані кілька варіантів відповідей:

- можливість отримати необхідну інформацію;
- можливість обрати цікаву книжку для дозвілльового читання;
- бажання поспілкуватися з цікавими людьми;

- комфортні умови для проведення цікавого дозвілля;
- безкоштовний доступ до інтернету.

Варіанти відповіді потрібно було визначати за рівнем значущості (від 1 до 5).

Діаграма 2. Розподіл респондентів за віком

Аналіз результатів показав, що переважаюча більшість опитаних – 142 (73 %) особи зазначили, що відвідують бібліотеку передусім для того, щоб отримати необхідну інформацію. Майже всі вони визначили цей варіант відповіді як найбільш значущий. Така відповідь свідчить про високі інформаційні потреби студентів ТНМУ та про можливість університетської бібліотеки ці потреби задовільнити. 101 (52 %) учасник опитування обрав варіант «Комфортні умови для проведення цікавого дозвілля». 56 із них визначили цей критерій найбільш значущим, 27 визнали його другим за значущістю, 9 – третім. Така відповідь є свідченням того, що у бібліотеці ТНМУ створені комфортні умови, як для навчання так і для проведення вільного часу студентами вишу. 39 (20 %) респондентів обрали варіант відповіді «Безкоштовний доступ до інтернету», 35 (18 %) – можливість обрати цікаву книжку для дозвіллевого читання, 23 (13 %) – «Бажання поспілкуватися з цікавими людьми». (див. діаграму 3).

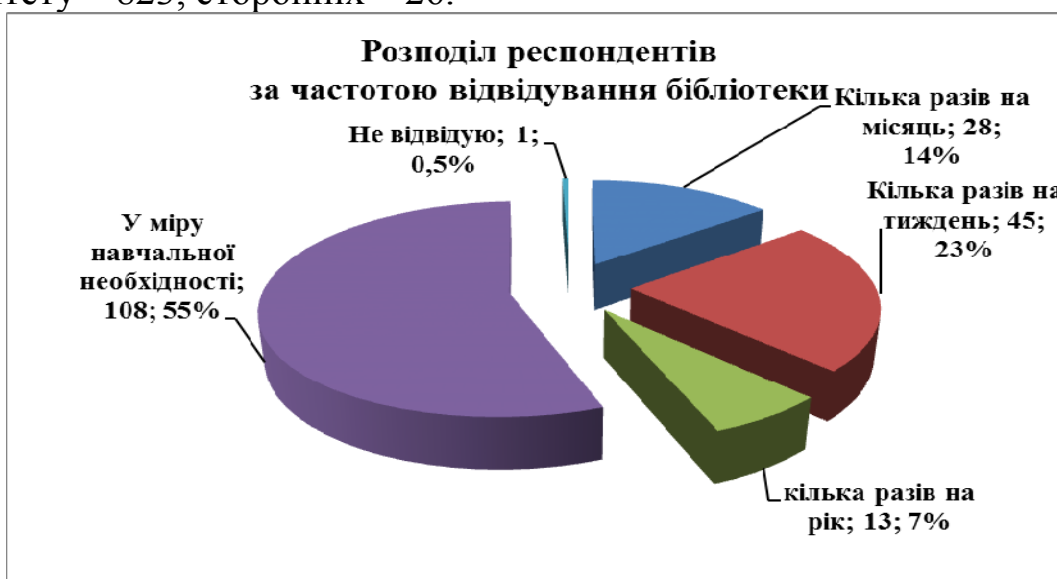
Привертає увагу порівняно низький попит з боку студентів на соціокультурні заходи, які проводить бібліотека. Лише 23 опитаних обрали цей критерій мотивом звернення до бібліотеки. Визнавши його третім, четвертим і навіть п'ятим за значущістю. Це може бути свідченням як перевантаження молоді так і не достатньо високого рівня бібліотечних заходів. Отже, працівники бібліотеки повинні провести додаткове дослідження цього питання та скоригувати напрямки соціокультурної роботи бібліотеки.

Діаграма 3. Мотиви звернення студентів до університетської

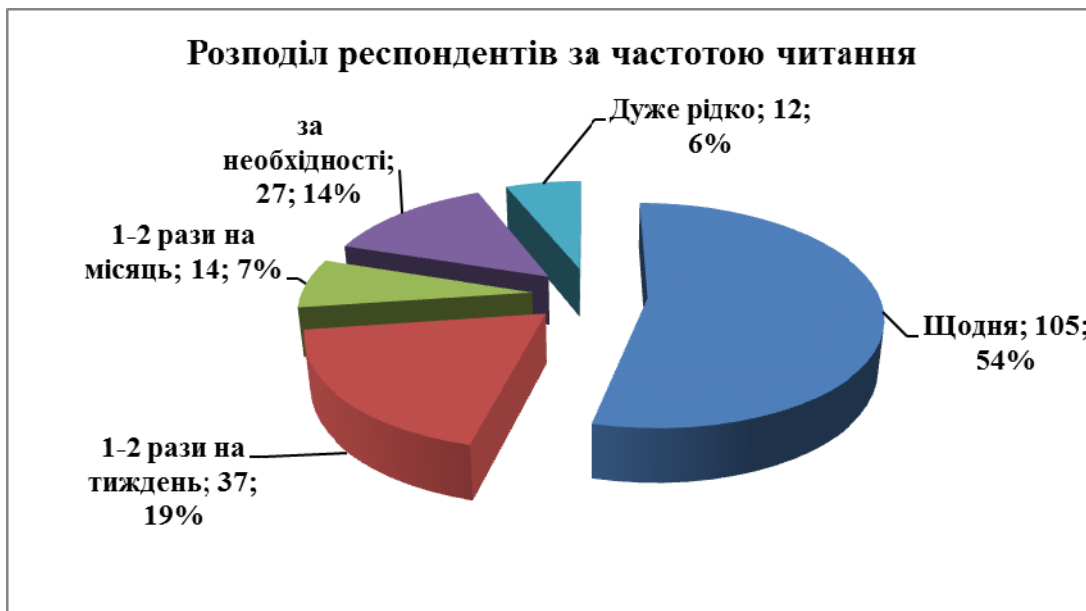
Аналіз відповідей респондентів на питання «Скільки тем із циклу **«Як часто ви користуєтеся послугами бібліотеки?»**» показав, що переважна більшість опитаних 108 осіб (55,5 %) відвідують бібліотеку у міру навчальної необхідності (що може бути від кількох разів на тиждень до кількох разів на рік у період сесії). 45 респондентів (23 %) відповіли, що відвідують бібліотеку кілька разів на тиждень, 28 (14 %) – обрали варіант «кілька разів на місяць», 13 (7 %) – «кілька разів на рік». Один респондент обрав відповідь «Не відвідую бібліотеку» (що є дуже дивним, оскільки опитування проводилося у бібліотеці) (див. діаграму 4).

Такий розподіл свідчить про значну популярність університетської книгозбірні серед студентів. Це підтверджується даними про відвідування читальних залів та абонементів бібліотеки. У 2018–2019 навчальному році кількість користувачів бібліотеки за єдиним обліком становила 6 919 осіб, з них: студентів – 6 070, викладачів та інших працівників університету – 823, сторонніх – 26.

Діаграма 4. Розподіл респондентів за частотою відвідування бібліотеки

Протягом навчального року усіма структурними підрозділами бібліотеки обслужено – 16 921 користувач. Книговидача склала 348 602 прим., відвідування – 145 551 візит. Отже, дані результатів опитування підтверджують робочу гіпотезу «Студенти ТНМУ активно користуються послугами університетської бібліотеки».

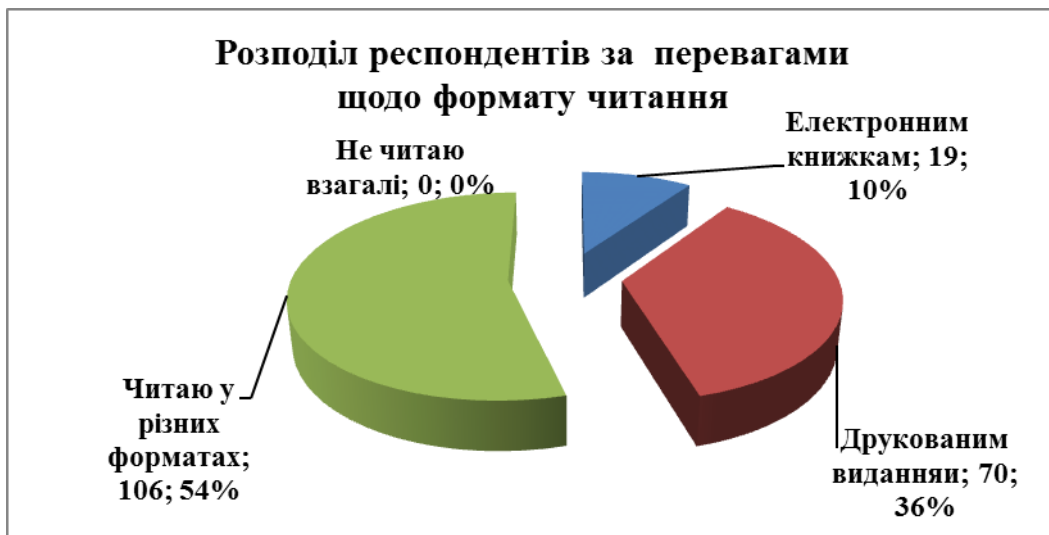

Діаграма 5. Розподіл респондентів за частотою читання

На питання «**Як часто ви читаєте книжки?**» (див. діаграму 5). переважаюча більшість опитаних – 105 (54 %) дали відповідь «Щодня». 37 (19 %) респондентів відповіли, що читають книжки 1–2 рази на тиждень, 14 (7 %) обрали варіант «1–2 рази на місяць», 27 (14 %) зазначили, що читають книжки «за необхідності» і лише 12 (6 %) обрали відповідь «дуже рідко». Проте, можливо у цьому випадку респонденти мали на увазі художню літературу, а не навчальні та наукові видання. Такий розподіл свідчить про високий рівень інформаційних потреб студентів ТНМУ.

На питання «**Якому формату читання Ви надасте перевагу?**» 106 (54 %) респондентів обрали відповідь «Читаю у різних форматах». 70 (36 %) респондентів відповіли, що надають перевагу друкованим виданням. 19 (10 %) опитаних зазначили, що надають перевагу електронним книжкам. Варіант «Не читаю» не обрав жоден респондент (див. діаграму 6).

Аналіз отриманих відповідей засвідчує, що для більшості сучасної молоді формат читання не має особливо важливого значення. Їм однаково зручно користуватися як електронними та і друкованими виданнями. Разом з тим привертає увагу той факт, що для значної кількості студентів-медиків основним джерелом інформації є саме книга (друковане видання). Отже, результати дослідження підтвердили робочу гіпотезу про те, що «Друковані видання залишаються затребуваними джерелами інформації для сучасного студента-медика».

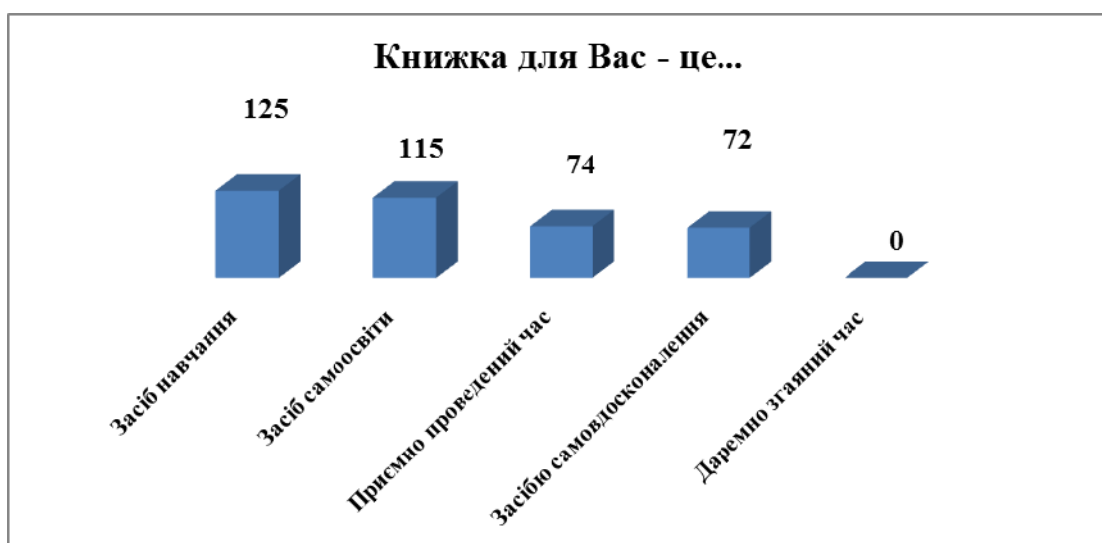

Діаграма 6. Розподіл респондентів за перевагами щодо формату читання

Наступне питання «**Книжка для Вас – це...**» мало на меті з'ясувати як студенти медицини визначають роль читання в своєму житті. Респондентам було запропоновано наступні варіанти відповідей:

- засіб навчання;
- засіб самоосвіти;
- приємно проведений час;
- засіб самовдосконалення;
- даремно згаяний час;
- нше.

Більшість опитаних обрало кілька варіантів відповіді. Так, 125 (64 %) респондентів зазначили, що книжка – це передусім «Засіб навчання». Варіант «Засіб самовдосконалення» обрали 115 (59 %) опитаних. На третьому місці варіант відповіді «Приємно проведений час», який обрали 74 (38 %) респондентів. На четвертому – «Засіб самоосвіти». Цей варіант обрали 72 (37 %) опитаних. Варіант «Даремно згаяний час» не обрав жоден респондент (див. діаграму 7).

Діаграма 7. Роль читання в студентському середовищі

Аналіз отриманих відповідей дозволяє стверджувати, що читання, обумовлене навчальною діяльністю, займає провідне місце в структурі інформаційних потреб. Дані свідчать про дещо прагматичний підхід студентів до читання, яке вони вважають передусім засобом навчання, самоосвіти та самовдосконалення. Разом з тим, значна частина студентської молоді оцінює читання як приємно проведений час. Хоча власні спостереження та аналіз читацьких формулярів дозволяють стверджувати, що студенти-медики стали менше читати художню літературу.

Відповідаючи на питання «**Де Ви знаходите книжки, які плануєте прочитати?**», респонденти могли обирати наступні варіанти:

- купуєте;
- обмінюєтеся з друзями;- позичаєте;
- берете в бібліотеці;
- скачуєте в інтернеті;
- інше.

Усі 195 (100 %) респондентів обрали варіант «Берете в бібліотеці», що є свідченням популярності університетської бібліотеки та високого відсотку книгозабезпечення навчального процесу в виші. Також 113 (58 %) опитаних зазначили, що крім того купують книжки, 53 (27 %) – позичають, 41 (21 %) – обмінюються з друзями. 97 (50 %) респондентів указали, що скачують потрібні книжки в Інтернеті, що є свідченням як великої популярності мережі Інтернет як джерела інформації серед сучасної молоді, так і недостатньою обізнаністю студентів з питаннями авторського права. Адже розповсюдження видань в інтернеті часто здійснюється без згоди авторів. (див. діаграму 8). Аналіз результатів відповідей на дане питання також підтверджує гіпотезу «Студенти ТНМУ активно користуються послугами університетської бібліотеки».

Діаграма 8. Рейтинг джерел придбання книжок

На питання «**Що впливає на ваш вибір книжки?**» найчастіше респонденти обирали варіант «Рекомендації друзів». Його відзначили 98

(50 %) учасників опитування. На другому місці варіант «Інтерес до автора книжки», який обрали 76 (39 %) опитаних; на третьому – «Рейтинг книжок», зазначений у 55 (28 %) анкетах; на четвертому – «Зовнішнє оформлення».

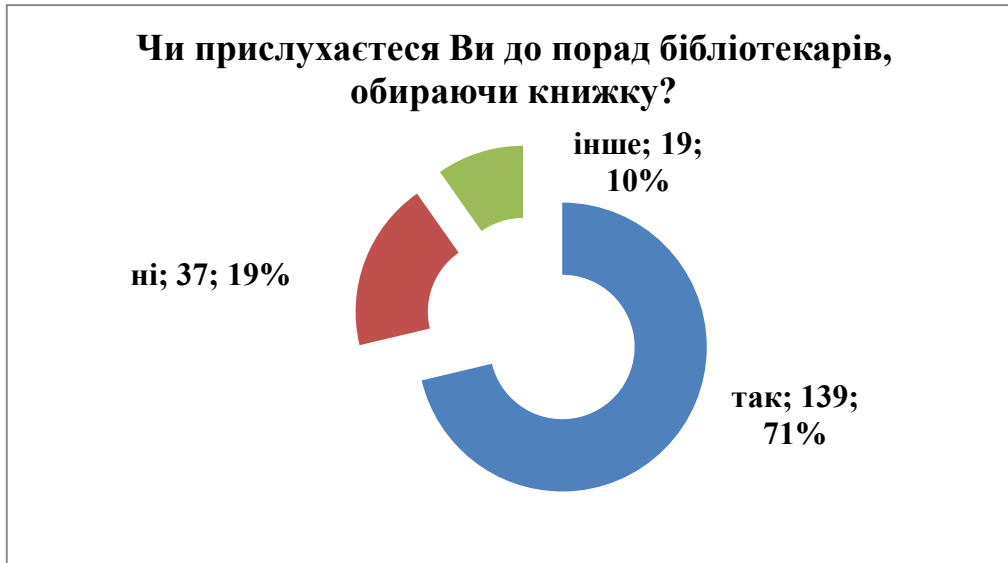
Діаграма 9. Рейтинг пріоритетів у виборі книжок

Цей варіант відзначили 23 (12 %) респондентів. Як власний варіант, який обрали 29 (15 %) учасників опитування, запропоновано наступні відповіді: «Особисті вподобання», «Інформація про зміст книжки», «Тема книжки», «Рецензії і рейтинг книжки», «Рецензії інших авторів», «питання, які висвітлюються в книжці», «приналежність до певного жанру», «Навчальна необхідність» (див. діаграму 9). Аналіз результатів дозволяє стверджувати, що, обираючи книжки для читання, респонденти орієнтуються передусім на рекомендації друзів. Також на вибір книжок для читання впливає рейтинг видання та інтерес до творів конкретного автора. Слід також зазначити, що для сучасної молоді важливим є не лише зміст видання, але і його якість (оформлення книжки).

Питання **«Чи прислухаєтеся Ви до порад бібліотекарів, обираючи книжку?»** мало на меті визначити ступінь затребуваності користувачами консультацій працівників бібліотеки. Відповіді свідчать, що 139 (71 %) респондентів звертаються до бібліотекарів за порадами щодо вибору книжок та прислухаються до їхньої думки. 37 (19 %) учасників опитування зазначили, що не прислухаються до порад бібліотекарів і самостійно обирають потрібні видання. Як інші були запропоновані варіанти «Іноді» та «За необхідності». Таку відповідь дали 19 (10 %) опитаних (див. діаграму 10).

Отримані результати дозволяють стверджувати, що студенти-медики чітко усвідомлюють свої інформаційні потреби, мають навички

пошуку потрібної інформації й можуть самостійно обрати потрібне видання. Проте більшість користувачів звертаються за порадами щодо вибору книжок до працівників бібліотеки й прислухаються до цих порад. Ще є підтвердженням високої кваліфікації та компетентності бібліотекарів ТНМУ, а також довіри до їх думки користувачів бібліотеки.

Діаграма 10. Розподіл респондентів за потребою консультацій з боку бібліотечних працівників

Відповідаючи на питання **«Яким жанрам літератури Ви надаєте перевагу?»**, респонденти обирали відповіді з наступних варіантів:

- навчальна література;
- фантастика;
- детективи;
- художня література;
- наукова література;
- інше.

Більшість опитаних відзначили кілька варіантів відповіді, що зумовлено їхніми інформаційними потребами та читацькими уподобаннями. 156 (53 %) респондентів обрала варіант «Навчальна література». Такий вибір засвідчує, що саме навчальна діяльність визначає інформаційні потреби та читацький вибір студентів-медиків. Разом в тим таж сама кількість студентів 156 (53 %) обрала варіант «Художня література», що є свідченням того, що читацькі інтереси сучасних студентів не обмежуються лише навчальною та спеціалізованою літературою. 41 (21 %) учасник опитування обрав в якості читацьких уподобань фантастику, 45 (23 %) – детективи, що є підтвердженням популярності серед сучасної молоді цих жанрів літератури. 51 (26 %) опитаний назвав серед своїх читацьких уподобань наукову літературу, що ймовірно зумовлено тим, що значна частина студентів-медиків здійснює наукову та науково-дослідну роботу. Як власний варіант були запропоновані наступні відповіді: «трилери», «автобіографічна література», «класична література», «література з проблем психології людини» (див. діаграму 11).

Аналіз результатів частково підтвердив гіпотезу «Читання, обумовлене навчальною діяльністю, займає провідне місце в структурі інформаційних потреб студентів-медиків». Адже бачимо, що учасники опитування однаково часто обирали як варіант «Навчальна література» та і варіант «Художня література». Також у багатьох анкетах відзначені такі традиційно популярні серед молоді жанри літератури як фантастика та детективи, що також належать до художньої літератури. Отже, читання як необхідна умова навчання, безумовно є важливим пріоритетом у виборі літератури для читання сучасними студентами-медиками, але коло їхніх читацьких уподобань не обмежується лише навчальною літературою.

Діаграма 11. Рейтинг читацьких уподобань студентів-медиків

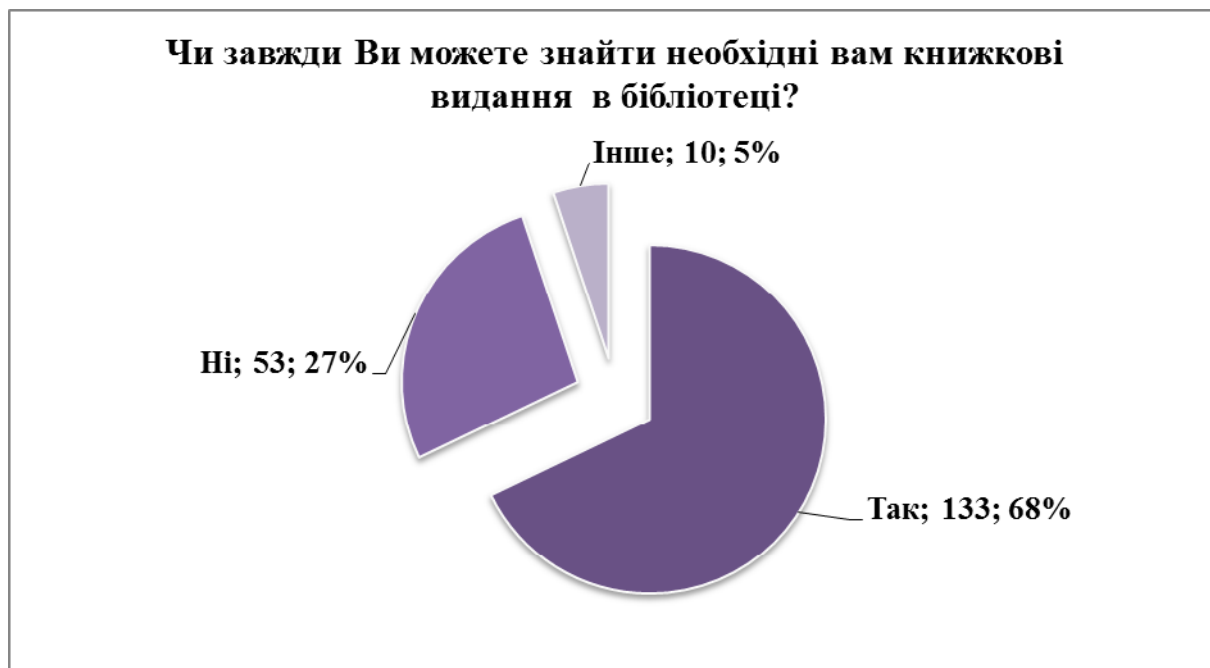
На питання «**Чи завжди Ви можете знайти необхідні вам книжкові видання в бібліотеці?**» відповіді респондентів розподілилися наступним чином: «Так» – 133 (68 %) учасники анкетування; «Ні» – 53 (27 %), інше – 10 (5 %). Як інший варіант дано відповіді: «Не можу сказати», «50/50», «Не часто шукаю» тощо (див. діаграму 12).

Із відповідей на це питання бачимо, що переважаюча частина учасників опитування завжди знаходить необхідні видання в університетській книгозбірні. Це, безумовно, є свідченням того, що наповненість бібліотечного фонду у більшості випадків відповідає інформаційним потребам студентів-медиків. Проте робота над доукомплектуванням фонду повинна продовжуватися.

Наступне питання «**Якої літератури, на Ваш погляд, недостатньо в бібліотеці?**» безпосередньо пов'язане з попереднім. Учасникам опитування були запропоновані такі варіанти відповідей:

- новинок книжкового ринку;
- художньої літератури;
- науково-популярної літератури;

- довідкової літератури;
- творів українських письменників;
- творів зарубіжних письменників;
- періодичних видань;
- інше.

Діаграма 12. Розподіл респондентів за рівнем задоволеності наповненням бібліотечного фонду

Відповіді на це питання розподілилися наступним чином: «Новинок книжкового ринку» – 113 (38 %) респонденти; «Художньої літератури» – 33 (17 %); «Науково-популярної літератури» – 39 (20 %); «Довідкової літератури» – 12 (6 %); «Творів українських письменників» – 10 (5 %); «Творів зарубіжних письменників» – 25 (13%); «Періодичних видань» – 13 (7 %); «Інше» – 27 (14 %). В якості інших були запропоновані наступні відповіді: «Всього достатньо», «Усе необхідне є», «Не компетентний для оцінки», «Недостатньо історичної літератури», «Недостатньо спеціалізованої медичної літератури англійською мовою». Більшість опитаних обрали кілька варіантів відповідей (див. діаграму 13).

Як бачимо, переважаюча більшість учасників опитування (70,1 %) вважає, що у фонді бібліотеки ТНМУ недостатньо художньої літератури, у тому числі новинок книжкового ринку, творів українських та зарубіжних письменників тощо. Також частина респондентів вважає недостатньою кількість науково-популярних видань (20 %), довідкових видань (6 %) та періодики (7 %). Такі результати зумовлені тим, що бібліотека ТНМУ є навчально-науковою, тому художня та науково-популярна література не є пріоритетними під час комплектування бібліотечного фонду. Проте, отримані дані будуть обов'язково враховані під час планування заходів із доукомплектування фонду.

Діаграма 13. Рейтинг незадоволеного попиту користувачів

На запитання **«Яку останню художню книжку ви прочитали?»** були дані наступні відповіді: Ф. М. Достоєвський «Злочин і кара», М. Гоголь «Вій», П. Коэльо «Алхімік», Д. Браун «Джерело», «Інферно», «Янголи і демони», А. Ренд «Атлант розправив плечі», Д. Кіз «Квіти для Елджернона», Р. Бредбері «Марсіанські хроніки», В. Набоков «Лоліта», Е.-М. Ремарк «Тріумфальна арка», І. Багріний «Сад гетсиманський» М. Мітчел «Звіяні вітром», С. Кінг «Під куполом» і «Цвинтар домашніх тварин», Д. Фаулз «Колекціонер», Д. Мойєс «До зустрічі з тобою» і «Щоденник пам'яті», С. Талан «Повернутися дощем», «Надія» і «Коли ти поруч», Р. Брег «Бог ніколи не моргає», К. Софон «Тіні вітру», Х. Муракамі «На південь від кордону», К. Маккалоу «Ті, що співають у терені», Л. Гунель «Бог завжди подорожує інкогніто», Р. Ріггз «Дім дивних дітей», А. Конан Дойл «Оповідання про шерлока Холмса», П. Канатіні «Коли подих стає повітрям», Г. Марш «Життя і смерть нейрохірурга», Т. Террітсен «Хірург» та ін. Аналіз відповідей на це питання показав, що сучасні студенти-медики читають як сучасну так і класичну художню літературу. Більшість опитаних надає перевагу творам зарубіжних авторів. Найпопулярнішим серед учасників анкетування став роман Деніела Кіза «Квіти для Елджернона». Його прочитали 8 респондентів. Популярними серед опитаних також є твори Дена Брауна, Стівена Кінга, Джорджо Мойєса, Світлани Талан. 47 (24 %) респондентів не дали відповіді на це запитання.

На запитання **«Чи вважаєте ви, що бібліотеки потрібні в сучасному світі?»** відповіді розподілилися наступним чином: «так» – 117 (60 %); «так, але вони повинні бути оснащені сучасною технікою» – 78 (40 %); «ні» – 0; «інше» – 0 (див. діаграму 14).

Діаграма 14. Чи потрібні бібліотеки в сучасному світі

Приємно відзначити, що усі 100 % опитаних студентів вважають, що бібліотеки в сучасному світі потрібні, більше того необхідні. У коментарях до цього питання респонденти зазначали, що бібліотеки потрібно активно популяризувати. Разом з тим, щоб залишатися потрібними сучасним студентам, університетські бібліотеки повинні оновлювати й удосконалювати існуючі та впроваджувати нові форми і методи роботи, активно використовувати новітні інформаційні технології, підвищувати кваліфікацію бібліотечних фахівців, але не змінюючи при цьому своєї головної функції – бути гарантами загальнодоступної інформації.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити наступні висновки:

- 1) студенти Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України активно користуються послугами університетської бібліотеки;
- 2) основним мотивом звернення студентів ТНМУ до бібліотеки є отримання інформації необхідної для навчання й наукової роботи та отримання літератури для підготовки до екзаменів; разом з тим важливим є і те, що в університетській книгозбірні створені комфортні умови для навчання та проведення цікавого дозвілля;
- 3) більшість студентів ТНМУ не надають переваги електронним чи друкованим виданням й читають у різних форматах. Разом з тим для багатьох основним джерелом інформації є саме книга (друковане видання);
- 4) читання, обумовлене навчальною діяльністю, займає провідне місце в структурі інформаційних потреб студентів ТНМУ. Більшість з них вважають читання засобом навчання, самоосвіти та самовдосконалення. Разом з тим значна частина студентів оцінює читання як приємно проведений час;
- 5) переважаюча більшість студентів ТНМУ знаходить потрібні їм книжки в університетській книгозбірні. Частина студентів також купують

потрібні видання, позичають їх у знайомих чи обмінюються ними з друзями. Поширеним явищем є також скачування книжок з мережі Інтернет, що часто відбувається з порушенням авторського права;

6) обираючи книжки для читання, студенти ТНМУ найчастіше орієнтуються на рекомендації друзів. Також на вибір впливають і рейтинг видання та інтерес до творів конкретного автора. Важливим під час вибору є також не лише зміст видання, але і його якість (оформлення книжки);

7) читання як необхідна умова навчання, є важливим пріоритетом у виборі літератури для читання сучасними студентами-медиками, але коло їхніх читацьких уподобань не обмежується лише навчальною літературою;

8) переважаюча більшість студентів ТНМУ завжди знаходить необхідні видання в університетській книгозбірні;

9) студенти ТНМУ вважають, що бібліотеки потрібні в сучасному світі, але вони мають бути оснащені сучасною технікою й надавати доступ до всіх видів інформації;

10) отримання позитивної відповіді на питання «Чи вважаєте ви, що бібліотеки потрібні в сучасному світі?» є підтвердженням необхідності інтенсифікації змін в університетській бібліотеці, удосконалення традиційних бібліотечних функцій та впровадження нових, активізації використання новітніх інформаційних технологій, підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, що сприятиме закріпленню провідної ролі бібліотеки в інформаційному просторі вишу – ролі виробника інформаційних ресурсів, посередника і навігатора в інформаційному просторі, й дозволить перетворити її в інформаційний інтелект-центри університету.

11)

Література:

1. Васильев И. Г., Илле М. Е., Раввинский Д. К. Социологические исследования в библиотеках: практ. пособие. Санкт Петербург: Профессия, 2002. 174 с.
2. Колесникова Т. О. Сучасна бібліотека взз очима студентів: за результатами соціологічного дослідження // Вісник книжкової палати.- 2009, № 7. С. 26-30.
3. Маркова В. Н. Изучение социокультурного пространства библиотеки // Научные и и технические библиотеки. – 2006, № 5. С. 43-47.
4. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности : учеб. пособие. 6-е изд., стереотип. – Москва: Изд-во ОМЕГА-Л, 2012. – 568 с.

Стрішенець Надія Володимирівна

*доктор історичних наук, провідний науковий співробітник
Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, м. Київ*

Каталогізація належить нині до одного з найбільш технологічно розвинених напрямів зарубіжного бібліотекознавства. Зміст самого поняття «каталогізація» й історія розвитку правил зарубіжної, зокрема, англо-американської каталогізації, докладно розглянута автором у монографії «Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема» (Київ, 2011, с. 167–285). З часу виходу монографії минуло лише кілька років, але впродовж них відбулися значні якісні зміни у зарубіжній каталогізації. Так, з 2013 р. почався перехід світових бібліотек на концептуально новий стандарт каталогізації та обміну «Опис та доступ до ресурсу» («Resource Description and Access», скороч. RDA). Вперше він був означений як міжнародний.

Ще на початку 1960-х рр. вироблення правил каталогізації стало справою не лише бібліотекарів окремих країн, а світового бібліотечного співтовариства. Зусиллями фахівців європейських країн і США було створено міжнародну групу експертів з каталогізації; у 1961 р. у Парижі проведено Міжнародну конференцію, на якій погоджено основні принципи описової каталогізації, відомі пізніше як «Паризькі принципи». На них ґрунтувалося і перше видання «Англо-американських правил каталогізації» 1967 р.

Важливим було і рішення Міжнародної зустрічі експертів з каталогізації у Копенгагені 1969 р. про створення міжнародних стандартів на форму і зміст бібліографічних описів. Першим практичним наслідком цього рішення стало видання у 1971 р. «Міжнародного стандартного бібліографічного опису монографічних публікацій» (International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications, скороч. ISBD (M)), здійснене ІФЛА. У наступні роки Паризькі принципи і ISBD стали основою для розвитку національних правил каталогізації. Відомий радянський стандарт бібліографічного опису 1984 р. «Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления» (ГОСТ 7.1-84), який використовувався і в Україні, також розроблявся з урахуванням вимог цього міжнародного стандарту.

Але відтоді, як ІФЛА приступила до фундаментального перегляду теорії і практики каталогізації, великі зміни були спричинені появою електронних ресурсів і нового веб-середовища, у якому вони взаємодіють. Розвиток значних за обсягом національних і міжнародних баз даних бібліографічних записів, світового зведеного каталогу WorldCat вимагали узгодженого стандарту опису та обміну даними. Відповіддю на нові реалії став

стандарт «Опис та доступ до ресурсу». Нині за ним працюють практично усі Національні бібліотеки Європи; багато бібліотек Азії, Латинської Америки й Африки також впровадили чи впроваджують RDA.

Важливо зауважити, що текст правил постійно доопрацьовується. Найсуттєвіші зміни були внесені у процесі виконання недавнього проєкту 3R [1], результатом чого стала його реструктуризація, узгодження з іншими функціональними моделями ІФЛА. Як відомо, в основу RDA покладено, розроблені робочою групою ІФЛА, Функціональні вимоги до бібліографічних записів (FRBR). Пізніше до них додалися дві інші концептуальні моделі сімейства функціональних вимог (FR): Функціональні вимоги до авторитетних даних (FRAD) і Функціональні вимоги до авторитетних даних предметних рубрик (FRSAD). Оскільки усі вони з'явилися у різний час і над ними працював різний склад робочих груп ІФЛА, виникла необхідність узгодження їх між собою. Цього було досягнуто шляхом підготовки документа під назвою «Еталонна (довідкова) бібліотечна модель» (Library Reference Model, LRM).

Таким чином, ця модель, прийнята у листопаді 2016 р. й опублікована 2017 р., стала консолідацією Функціональних вимог до бібліографічних записів, Функціональних вимог до авторитетних даних і Функціональних вимог до авторитетних даних предметних рубрик. Відповідно FRBR, FRAD і FRSAD зараз вважаються застарілими. Важливо зазначити, що на офіційному сайті ІФЛА з'явився і український переклад LRM, здійснений І. М. Баньковською – головним бібліотекарем Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» (https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr-lrm/ifla-lrm-august-2017_rev201712-uk.pdf), що має полегшити його вивчення.

Бібліотечна еталонна модель (LRM) визначає загальні принципи, що регулюють логічну структуру бібліографічної інформації. Слід звернути увагу на те, що модель не розрізняє дані, які традиційно зберігаються в бібліографічних записах чи в записах про фонди, і дані, що зазвичай зберігаються в авторитетних записах на імена / назви чи предмети. Для цілей зазначеної моделі всі ці дані об'єднані терміном «бібліографічна інформація» й розглядаються в межах моделі.

Відповідно до LRM треба було узгодити і сам стандарт «Опис та доступ до ресурсу». З цієї метою і було започатковано Проєкт 3R, покликаний його реструктуризувати й поліпшити можливості використання сайту RDA Toolkit. У червні 2018 р. вийшла бета-версія англomовного варіанту **RDA Toolkit** (посібника з RDA), який вже включає і Еталонну бібліотечну модель ІФЛА. Бета-версія означає, що ресурс ще потребує тестування, перевірки широким колом користувачів, і не є остаточним. На останньому жовтневому засіданні Керівного комітету RDA у Сантьяго (Чилі) встановлено дату переходу з бета-версії на офіційний статус RDA. Це 15 грудня 2020 р.

Дуже важливо усвідомити, що «Опис та доступ до ресурсу» це не просто новий стандарт, де змінено правила вживання скорочень, знаків пунктуації, послідовність полів опису тощо, а засадничо нові правила, орієнтовані на інтеграцію бібліографічної інформації у веб середовище, взаємодія з ним, у т. ч. з семантичним вебом. Правила вже не орієнтуються на створення каталожної картки. Її взагалі не передбачено. Натомість стандарт спрямований на використання технології пов'язаних даних, що дасть змогу пов'язувати дані не лише різних бібліотек, але й архівів та музеїв. Наприклад, бібліографічні описи видань творів М. І. Пирогова та літератури про нього, пов'язуватимуться з описами відповідних архівних та музейних документів, скажімо з його садиби-музею у Вінниці. Тому користувач відразу матиме максимум інформації з питання, що його цікавить.

У зв'язку з цим постало питання і про формат бібліографічного запису і обміну, яким нині у переважній більшості бібліотек є MARC, розроблений Бібліотекою Конгресу ще у 1960-х рр. Загалом майбутнє MARC формату дискутується вже близько двох десятиліть. Орієнтований він був на друкування карток для карткового каталогу і тому має обмеження щодо обміну між локальними та зведеними каталожними системами. Безперечно він працював дуже надійно, у т. ч. й щодо опису E-видань. Втім перехід на RDA й використання технології пов'язаних даних обумовили розроблення нового формату.

Ще у 2012 р. Бібліотека Конгресу оголосила про початок розробки формату для пов'язаних даних, який стане альтернативою MARC. Наступного року бібліотека повідомила, що новий формат матиме назву MARC Resources (MARCR), але трохи пізніше його було перейменовано у VIBFRAME. У 2016 р. Бібліотека Конгресу випустила 2.0 версію VIBFRAME. Робота над форматом продовжується. Активно діє Європейська група VIBFRAME, яка, зокрема, проводить щорічні конференції. Їх учасники аналізують зроблене, діляться досвідом впровадження формату. Серед європейських бібліотек одними з перших з VIBFRAME почала працювати Національна бібліотека Швеції, тому минулорічна щорічна конференція Європейської групи відбулася саме там ([https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/kalendarium-samverkan-och-utveckling/2019-05-22-3rd-annual-bibframe-workshop-in-europe.html](https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/kalendarium-samverkan-och-utveckling/kalendarium-samverkan-och-utveckling/2019-05-22-3rd-annual-bibframe-workshop-in-europe.html)).

Гостро стоїть нині питання впровадження RDA, а за ним і VIBFRAME в Україні. Необхідно зробити переклад стандарту, навчити бібліотекарів, у т. ч. майбутніх, запровадивши на бібліотечно-інформаційних факультетах вивчення RDA і VIBFRAME. Потрібна також нова комп'ютерна техніка і сучасні інтегровані бібліотечні програми опрацювання видань. Перші кроки вже зроблено Науково-технічною бібліотекою ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», яка

починає працювати за RDA. При цьому використовується програма Aleph і формат MARC21. Хоча у переважній більшості країн впровадження нового стандарту починалося з Національних бібліотек, які потім поширювали його на всю країну. Сподіватимемося, що Національні бібліотеки України також долучаться до процесів, що відбуваються у бібліотечному світі, а університетська бібліотека КПІ тим часом працюватиме важливий для імплементації такого складного стандарту, досвід.

Література:

1. Стрішенець Н. Нова 3R версія міжнародного стандарту «Опис та доступ до ресурсу» («Resource Description and Access») // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. Вип. 56: Науково-методичне забезпечення розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності. – С. 254–263.

**ПОДІЯ – АКТУАЛЬНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ
МЕДИЧНИХ БІБЛІОТЕК**

Кириї Світлана

*завідувачка сектору реєстраційно-довідкової роботи
Національна наукова медична бібліотека України, м. Київ*

Анотація. *Стаття має на меті розкрити досвід Національної наукової медичної бібліотеки України з організації та проведення наукових та соціокультурних подій та висвітлити актуальні для медичних бібліотек поради щодо організації подій від фахівців івент агенцій.*

Акцентується на доцільності використання досвіду як бібліотек так і провідних компаній івент індустрії для розширення змісту і удосконалення якості сучасних подій в медичних бібліотеках.

Ключові слова: *медичні бібліотеки, соціокультурна діяльність, події, івенти.*

Соціокультурна діяльність бібліотек вже давно й надійно зайняла лідируючі позиції поряд з інформаційною діяльністю та роботою по формуванню та зберіганню фонду. Треба відзначити її особливу відмінність від традиційних і сталих напрямків бібліотечної роботи – це постійна зміна форматів і методів роботи, що має відповідати потребам сучасного соціуму.

Соціокультурна діяльність вимагає від бібліотекарів напрацювань особливих навиків, таких як: знання інформаційного ринку та сучасних гаджетів, креативність, швидке реагування, непередбачуваність та вміння працювати в команді. Сьогодні всі бібліотеки мають бути готовими сприймати виклики часу – і медичні бібліотеки тому не виключення. Ми спостерігаємо великі темпи як скорочення медичних бібліотек так і приклади їх успішної трансформації. Вже на початку 2020 року все людство зіткнулося з непередбачуваними подіями – коронавірусом, карантинном та самоізоляцією. Головне місце посіла робота онлайн, основним джерелом стала робота з оцифрованими електронними ресурсами, а спілкування перемістилось у віртуальну площину, переважним чином через соцмережі.

В умовах обмеження взаємодії із соціумом сьогодні особливо важливим і універсальним для всіх бібліотек є фактор готовності колективу до змін.

Оксана Бруй, президентка Української бібліотечної асоціації, директорка бібліотеки НТУУ «Київський Політехнічний Інститут» зазначає, що «якщо зміни ініційовані самими працівниками ефект буде кращим». [2, с. 50].

Перед медичними бібліотеками постали вищезазначені виклики, але окрім проблем вони відкрили і нові можливості через очевидні переваги, так як вся увага суспільства сконцентрована навколо загрози здоров'ю людства, а бібліотеки володіють ресурсом історії та сучасності медичних знань, в тому числі з питань охорони здоров'я.

Марина Маслова, керівник програми стратегічного розвитку бібліотек, викладачка і керівниця програми Executive MBA KMBS, переконана, що «... кожна бібліотека у своєму контексті унікальна і створює власну історію. І, зрештою, ці маленькі та великі історії рухають світ». [2, с. 46].

Національна наукова медична бібліотека України (далі ННМБУ) у 2020 році відзначає свій 90-річний ювілей і має цікаву історію та багатий досвід по організації наукових і соціокультурних подій. Це широкий спектр подій-івентів різноманітних форматів: конференції, семінари, вебінари, форуми, фестивалі, презентації, літературні читання, конкурси, воркшопи, квести, лекторії, імпрези, зустрічі, прем'єри книг, виставки, концерти, майстер-класи, кіноподорожі, екскурсії тощо. Їх перелік можна продовжувати, він не є сталим і постійно поповнюється новими.

Треба зазначити, що всі вищезазначені події мають різні формати, але націлені на розкриття і популяризацію основних складових роботи ННМБУ: історія становлення бібліотеки; історія будівлі, пам'ятки архітектури ХІХ ст. – особняку родини Терещенків та їх господарів; унікальний галузевий фонд видань, починаючи з раритетних фоліантів ХVІ – ХVІІІ ст., включаючи колекційне зібрання книг «Медична Україніка» і Польську медичну бібліотеку, а також «справжній офорт бібліотеки – її постійні читачі», серед яких відомі лікарі, вчені, культурні й громадські діячі України і світу [1, с. 24].

Перед фахівцями ННМБУ, як і перед колективами інших книгозбірень, під час карантину постало питання «що робити далі?». Виклик ізоляції дав поштовх до переходу й організації подій у форматі онлайн трансляцій, оперативної підготовки інформаційних ресурсів на тему коронавірусної інфекції Covid 19, тематичних дописів на сторінці бібліотеки у Фейсбук щодо пандемії, наукового доробку персоналій-лікарів, нових надходжень. Але найбільшою популярністю у віртуальних читачів користувалися дописи про книжкові пам'ятки фонду – твори медиків античного світу, епохи Відродження та Просвітництва.

Індустрія івентів швидко змінюється, і щоб діяти ефективно працівники бібліотек повинні тримати ці зміни у полі зору, бути в курсі, а головне мати бажання до трансформації та не обмежуватись тільки бібліотечним досвідом.

Корисним для бібліотекарів є список порад і ознак вдалої події від компанії Meeting Application Meeting Application, що допоможуть опанувати сучасні технології в організації івентів. Фахівці компанії переконані, що «захід відбивається у пам'яті лише якщо активно береш участь у дискусіях, робиш щось власними руками, або заводиш нові знайомства» [4].

Досвідом ефективних заходів ділиться івент агенція Arenacs, менеджери якої переконані, що сьогодні учасникам заходів зразка 2020 року треба більше, ніж стандартна програма. Вони звертають увагу, що «у більшості випадків відвідувачі очікують від івенту вражень, що надихнуть їх та якими вони зможуть поділитися в соціальних мережах» [3].

Медичні бібліотеки сьогодні мають використати свою унікальність, досвід та інформаційний потенціал, щоб розповісти про свої історії якомога більшій аудиторії. Як зберігачі знань про охорону здоров'я людини, розробки й досягнення медичної галузі України та світу фахівці медичних бібліотек мають взаємодіяти із соціумом як сучасна відкрита інформаційна та соціокультурна локація актуальних подій з питань популяризації медичної книги і медичних знань.

Література:

1. Павленко Р. І. Бібліотека у намисті слова / Нац. наук. мед. б-ка України ; Раїса Павленко, Тетяна Остапенко, Юрій Віленський. – Київ : Коляда О. П., 2018. – 288 с.
2. Бібліотеки: трансформація // Open. Інтелект-проект Києво-Могилянської бізнес-школи / . – Київ, 2017 – 120 с.
3. Івенти нового покоління: як створити захоплюючий досвід для аудиторії [Електронний ресурс] // ARENACS : блог. – Текст. дані. – Київ, 2020. – Режим доступу: <https://arenacs.ua/ua/news/kak-sozdat-zahvatyvayushhij-opyt-dlya-auditorii> (дата звернення: 22.04.2020). – Назва з екрана.
4. Баранова Т. Які івенти обирають люди покоління Z [Електронний ресурс] / Тетяна Баранова // Na chasi. – Текст. дані. – [Україна], 2019. – Режим доступу: <https://nachasi.com/2019/03/28/yaki-iventy-obyayut-lyudy-rokolinnya-z/> (дата звернення: 16.04.2020). – Назва з екрана.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЦЕНТРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ЕКОКУЛЬТУРИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК

Гавриш Наталія Борисівна
директорка Наукової бібліотеки
Національний фармацевтичний університет, м. Харків

***Анотація.** Проаналізовано стан впровадження основних положень системи екологічного менеджменту у відповідності до вимог ISO 14001:2015 на загальноуніверситетському рівні та роль наукової бібліотеки в реалізації даної системи. Означено основні перспективні напрями діяльності бібліотек задля формування екоцентричної свідомості та екокультури здобувачів вищої освіти.*

***Ключові слова:** екологічна культура студентів, екологічний менеджмент, бібліотека*

Проблема екологічної відповідальності студентства пов'язана зі сформованістю у нього екоцентричної свідомості, світогляду та екологічної культури. У сучасних умовах розвитку біо- та техносфери цілеспрямована екологічна соціалізація особистості все більш актуалізується та розширюється [1].

З одного боку, освіта сприяє підвищенню екологічної культури, з іншого боку, екологічна культура забезпечує підвищення якості професійної освіти, та є елементом загальнолюдської культури.

У багатьох ЗВО за ініціативи Руху «Зелені бібліотеки в Україні» реалізовано «зелені» проєкти. Так, 21 травня 2020 відбулась онлайн презентація 4 проєктів університетських бібліотек. Серед учасників:

- Бібліотека Eco friendly (Науково-технічна бібліотека ім Г.І. Денисенка НТУУ) [2];
- «Зелена бібліотека» (Наукова бібліотека Сумського державного університету) за підтримки Goethe Institute (Німеччина) [3];
- Клуб ЕКО «Лотос» (бібліотека Коледжу економіки, права та інформаційних технологій);
- «Ефективне управління енергією – перший крок до Зеленого Університету» (Наукова бібліотека Харківського національного університету міського господарства) [4].

Проєкти спрямовані на популяризацію свідомого споживання, зменшення відходів та поширення екозвичок на власному прикладі. Спільним для діяльності учасників цих проєктів є дотримання концепції «Zero Waste» та правил «5 R»: REFUSE, REDUCE, REUSE, RECYCLE, ROT. А саме: користування предметами побуту багаторазового вжитку; використання електронного документообігу; перетворення непотрібних речей в

оригінальний декор; сортування відходів та передача їх на перероблення. В бібліотеках встановлюються контейнери для сортування відходів: паперу, паперових стаканчиків, ресурсоцінної сировини (пластик, скло, метал) та інш. [2,3,4].

Минуло 5 років із того часу як Національний фармацевтичний університет упровадив систему управління якістю, що сертифікована на відповідність вимогам стандарту ISO 9001:2008. У 2019 р. за результатами планового аудиту аудиторська група рекомендувала органу DQS підтвердити сертифікат відповідності системи управління якістю НФаУ вимогам стандарту ISO 9001:2015 [5].

Університет не зупиняється на досягнутому та динамічно розвивається. Наразі демонструє потенціал для створення *Інтегрованої системи управління*, що складається із трьох складових, відповідно до вимог стандартів – систем управління якістю ISO 9001:2015, екологічного ISO 14001:2015 та енергетичного управління ISO 50001:2018.

В останнє десятиліття впровадження систем екологічного менеджменту набуло масового характеру, про що свідчать дані звіту міжнародної організації зі стандартизації – кількість нових сертифікованих організацій на відповідність стандарту ISO 14001 у всьому світі щорічно складає більше 260 000 [6].

Наразі НФаУ, реалізуючи технічні та організаційні механізми і методи ефективного управління екологічними аспектами проходить сертифікацію на відповідність ISO. Основною метою впровадження систем Еко- та Енеро - менеджменту є, окрім прояву серйозного ставлення до екологічних питань, реальне зниження негативного впливу на довкілля, раціональне споживання сировинних матеріалів, води, енергії; стійкий прогрес у розвитку й розв'язанні екологічних проблем. На сьогодні активно реалізується проєкт «Енергоефективний університет».

Позитивним важелем розбудови Інтегрованої системи управління НФаУ є запровадження для керівників структурних підрозділів/процесів, в тому числі Наукової бібліотеки, «Школи супервайзера СУЯ». Метою навчання є формування компетентностей з питань управління якістю, оптимізація внутрішніх комунікацій.

Співробітники покращили рівень своїх знань під час участі в 3-денному навчальному семінарі «Система екологічного менеджменту та енергоменеджменту у відповідності з міжнародними стандартами ISO 14001:2015 та ISO 50001:2018». Під час його роботи генеральний директор «АРТ-БІЗНЕС ЛТД» Пилипенко В.П. презентував підготовку «дорожньої» карти заходів щодо впровадження екологічних аспектів та енергетичних засад для створення ефективної системи управління якістю зазначених процесів.

На сьогоднішній день колектив бібліотеки відпрацьовує способи та форми залучення студентів до формування середовища в університеті на засадах Еко- та Енеро-менеджменту. З 2020 р. Науковою бібліотекою

НФаУ розпочато реалізацію довгострокового власного проєкту «EcoWay».

- Як і в усьому університеті, розпочато роздільне збирання побутових відходів за окремими компонентами; бібліотека оснащена контейнерами з метою організації сортування та утилізації відходів.
- Завдяки співпраці НБ та ботанічного саду НФаУ, в читальних залах розміщено зелені насадження, які не тільки створюють окремі зони для спілкування, але й сприяють забезпеченню здорового мікроклімату.
- Впроваджено електронний документообіг в структурних підрозділах бібліотеки, задля зменшення кількості використаного паперу;
- З метою економного багаторазового використання – після офіційного списання дипломних\магістерських робіт (після закінчення терміну зберігання), а це щорічно близько 20 000 аркушів – папір надається в структурні підрозділи для повторного використання.
- Згідно наказу ректора, Бібліотеку (відділ книгозберігання) визначено відповідальною за організацію роботи по здачі макулатури до ТОВ «Вторинні ресурси СХІД», що надходить від університетських структурних підрозділів. Бібліотеку було забезпечено спеціальними вагами для зважування макулатури, екопакетами для її зберігання. За період 2015–2019 рр. Бібліотекою здано 21 600 кг. на суму 34 100 грн.
- Відбулося переформатування напрямів соціокультурної діяльності в напрямку формування екологічної культури та екологічного інформування. Розробили низку книжково-ілюстративні виставок з проблем охорони навколишнього середовища: «Чисте довкілля – турбота про майбутнє покоління», «Екологічна культура: показник цивілізованої держави», «У злагоді із природою», фотовиставку «Чарівна усмішка природи» та віртуальних дайджестів «Регіональні та національні екологічні проблеми України», «Охорона навколишнього середовища України: законодавчий аспект», «Екологічна культура: показник цивілізованої держави»; інформаційні години «Чорнобиль – полин-трава гірка».

Маємо на меті найближчим часом розвивати цей напрямок роботи.

У зв'язку із зазначеним вище, можна стверджувати, що поширюючи екологічні знання серед студентів, що сприятимуть формуванню екологічної свідомості, поширюючи екозвички на власному прикладі, університетська бібліотека покращить власний імідж.

Література:

1. Bushkova-Shiklina E. V., Musikhina T. A. Students' ecological culture: from everyday practices to environmental responsibility. *Perspectives of Science & Education*. 2020. Vol. 44, № 2. P. 285-295.
2. Бібліотека Eco-friendly. URL: <https://www.library.kpi.ua/biblioteka-eco-friendly/> (дата звернення: 07.10.2020).

3. Проект «Зелена бібліотека» Сумського державного університет. URL: <https://library.sumdu.edu.ua/uk/biblioteka/library-projects/zelena-biblioteka.html> (дата звернення: 07.10.2020).
4. Роль сучасної бібліотеки ЗВО у формуванні екологічної свідомості та культури студентської молоді. Досвід роботи Наукової бібліотеки Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова. URL: <https://www.slideshare.net/Livelibrary2019/ss-234420488> (дата звернення: 07.10.2020).
5. Система управління якістю Національного фармацевтичного університету: досвід упровадження / авт. кол.: А. А. Котвіцька та ін. ; за заг. ред. А. А. Котвіцької. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 32 с.
6. Хорошавин А. В. Идентификация и ранжирование экологических аспектов: требования ISO 14001 и подходы к внедрению. *Экология производства*. 2014. № 6. С. 43-47.
7. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти : посібник / С. В. Берзіна та ін. Київ : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 134 с.
8. Панасюк Т. Г. Екологічна освіта та екологічне виховання в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету. URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/2011/pan_eko.htm. (дата звернення: 15.09.2011).

**АКТИВНА СУБ'ЄКТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ
СПІЛЬНОТИ В ЗАКОНОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ – НАЗРІЛА
НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ
ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ**

Хитик Валентина Іванівна

завідувачка відділу бібліотеки ВДНЗ України

«Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці

***Анотація.** У доповіді обґрунтовується необхідність ініціювання українською бібліотечною спільнотою внесення змін до законодавства, недосконалість якого створює проблеми в організації роботи бібліотек, шляхом самостійної розробки та обговорення в бібліотечному середовищі відповідних пропозицій у формі законопроектів і подання їх суб'єктам законодавчої ініціативи з метою внесення у визначеному порядку до Верховної Ради України. Як приклад наводиться проблема тендерних закупівель навчальної літератури для поповнення бібліотечних фондів університетської бібліотеки.*

***Ключові слова:** українська бібліотечна спільнота, проблеми бібліотек, зміни до законодавства, законопроект, тендерні закупівлі книг.*

Законотворчий процес у розумінні більшості асоціюється виключно з Верховною Радою України, народними депутатами і надзвичайно складними регламентними процедурами. Уявити себе учасником цього процесу більшості – складно. Більшість перебуває у статусі виконавців прийнятих законодавцем законів.

У свідомості більшості закон – це недоторканий документ, який можна виконувати роками і десятиліттями, незважаючи на проблеми, які він породжує. Можливість ініціювання до нього змін пересічними виконавцями з метою удосконалення, зазвичай, навіть не розглядається, оскільки у тій же свідомості уже існує накреслена тією ж свідомістю умовна неподоланна відстань від «простого» виконавця до «великого» законодавця і усталене переконання, що нічого змінити неможливо.

Вважаємо таке сприйняття закону і позицію пасивного виконавця хибними, адже закон створюється для упорядкування суспільних процесів і якщо він вносить у них деструктив – має бути змінений. Ініціатива щодо внесення таких змін має виходити саме від виконавця, який глибоко бачить проблему, може її сформулювати й запропонувати способи вирішення.

Відомо, що у бібліотечній сфері є чимало питань, пов'язаних з недосконалістю чинного законодавства. З деякими проблемами стикаємо у власній практиці й переконані, що аналогічні проблеми мають інші бібліотеки.

Організуючи уже кілька років поспіль комплектування бібліотечного фонду університетської бібліотеки, бачимо проблему неможливості закупівлі навчальної і наукової літератури у невеликих видавництвах або інших університетів – видавців книг, які не бажають брати участь у публічних закупівлях через складність і тривалість процедур.

Теоретично таку літературу державний заклад може закупити лише у посередників, які беруть участь в публічних закупівлях, з націнкою близько 40% (якщо не більше) вартості книги до вартості, яку пропонує безпосередній видавець, що не хоче брати участь у тендері.

Наголошуємо – теоретично. Бо практично, при цьому, найімовірніше, необхідно буде вчинити свідоме порушення: домовитися з конкретним посередником про поставку цієї літератури через тендерні процедури. А такі порушення вчиняти не можна. І, швидше за все, посередника зможе зацікавити лише поставка великої кількості книг. Робота з малим обсягом без ще більшого підвищення вартості видається неможливою через відсутність економічної вигоди.

Більше того, бачимо недоцільність й абсурдність проведення публічних закупівель при необхідності придбати певну навчальну літературу у видавництва – безпосереднього виробника книг. Як показує досвід, жоден другий учасник усіх тендерів, що були проведені нашим закладом упродовж кількох років, не запропонував меншу ціну, ніж безпосередній виробник.

Є видавництва – безпосередні виробники навчальної літератури, які реалізують свою продукцію самостійно (без посередників). При необхідності придбання книг у такого видавництва потрібно двічі оголошувати завідомо безрезультатний тендер, щоб відповідно до статті 40 Закону України «Про публічні закупівлі» врешті укласти договір з видавництвом, знову ж таки за формальною переговорною процедурою, оскільки, апіорі, це видавництво є єдиним можливим учасником переговорів.

Викладене вище є яскравою ілюстрацією недосконалості Закону України «Про публічні закупівлі», оскільки його положення при закупівлі навчальної літератури у невеликих видавництвах не сприяють економії державних коштів.

Вказаний закон ускладнює роботу бібліотек у процесі придбання навчальної літератури у видавництвах – безпосередніх виробників книг, втягуючи їх у тривалі формальні тендерні процедури, які фактично не мають конкурентного характеру і за своєю суттю є абсурдними.

Навчальна література, як і наукова, – це специфічний товар. Необхідність забезпечення закладами освіти якісного рівня освітньої та наукової діяльності, що відповідає національним і міжнародним стандартам, зумовлює необхідність придбання книг конкретних видавництв, що мають право на видання конкретної літератури, авторами якої є спеціалісти у відповідній галузі та з відповідними дозволами. Тому підхід до їх заку-

півлі повинен мати свої особливості, які відповідають реаліям і не створюють проблем для бібліотек.

З огляду на викладене, вважаємо за доцільне ініціювати віднесення закупівлі закладами освіти навчальної та наукової літератури у безпосередніх видавців до переліку випадків, на які дія Закону України «Про публічні закупівлі» не поширюється.

У зв'язку з цим пропонуємо внести до частини 5 статті 3 Закону України «Про публічні закупівлі» зміни, доповнивши її пунктом 22 такого змісту: «22) книги, які закупаються закладами освіти у безпосередніх видавців, для забезпечення освітнього процесу та наукової діяльності».

При цьому усвідомлюємо, що пропозиція одного бібліотечного працівника – це окрема точка зору, пропозиція бібліотечної спільноти – це вагома позиція. Тому важливо озвучувати проблеми, обговорювати їх і об'єднуватися навколо вирішення.

Українська бібліотечна спільнота має бути активною й повинна ініціювати внесення змін до законодавства, недосконалість якого створює проблеми в організації роботи бібліотек, шляхом самостійної розробки та обговорення в бібліотечному середовищі відповідних пропозицій у формі законопроектів і подання їх суб'єктам законодавчої ініціативи з метою внесення у визначеному порядку до Верховної Ради України.

Важлива саме активна суб'єктність – якісна підготовка текстів законопроектів з правильним оформленням та дотриманням вимог законодавчої техніки, пояснювальних записок та порівняльних таблиць до них. Адже, загальні пропозиції, які потребують від суб'єкта законодавчої ініціативи докладання зусиль для їх документального оформлення, його можуть не надихнути.

При наполегливості активна суб'єктність в законотворчому процесі української бібліотечної спільноти як важливої соціальної інституції може стати ефективним механізмом для вирішення багатьох проблем бібліотечної галузі.

Папуша Людмила
директорка бібліотеки
Острікова Наталія

заступниця директорки бібліотеки
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

Анотація. У статті розкрито практичні аспекти надання бібліотечних послуг користувачам бібліотеки НМУ імені О. О. Богомольця з використанням інноваційних процесів. Розглядаються питання інформаційної підтримки навчального та наукового процесів та важливості комунікації в ефективній роботі бібліотеки.

Ключові слова: бібліотека, інформація, послуги, комунікація.

Бібліотека Національного медичного університету імені О. О. Богомольця має велику історію. Майже 180 років пройденого шляху – це історія, праця, книги, особистості. Це – багатство Університету та об'єднуючий елемент освіти, науки, виховання, дозвілля. Заснована в 1881 році як бібліотека медичного факультету Київського університету Святого Володимира на базі фондів Віленської (Вільнюської) медико-хірургічної академії, бібліотека нараховувала близько 130 книг медичної тематики. У 1929 році бібліотека набула статусу бібліотеки Київського медичного інституту з книжковим фондом понад 100 000 примірників.

За значний історичний проміжок часу відбулося надзвичайно багато змін. На сьогодні значення бібліотеки визначається не тільки розміром і складом фонду, а й послугами, які вона може надати користувачеві. Сучасні бібліотеки закладів вищої освіти позиціонують себе вже не як книгозбірні, а місця, де користувачу надається можливість розвиватися як особистості, як науковцю, опрацьовуючи потоки інформації, розвиваючи та вдосконалюючи свої здібності, комунікацію. Зрештою, бібліотека стає тим місцем, куди просто хочеться повернутися. Для кращого розуміння напрямку розвитку бібліотеки Національного медичного університету імені О. О. Богомольця у 2019 році було проведено опитування серед студентської молоді різних курсів навчання, ключовими питаннями якого були: «Якою, на Ваш погляд, має бути сучасна університетська бібліотека?», «Чи знаєте Ви, що наша бібліотека має власний сайт і сторінки у соціальних мережах?», «Яку інформацію Ви хотіли б бачити на наших сторінках у соціальних мережах?», «Як часто ви заходите на сайт бібліотеки?», «Як часто Ви користуєтесь послугами бібліотеки?». Свої думки з приводу того, якою має бути сучасна

бібліотека Університету висловили студенти переважно 2–5 курсів навчання. З їх відповідей на запитання стало зрозуміло, що бібліотека має бути максимально наближеною до користувача, інформація має бути доступною для студента 24/7, а бібліотекар із зберігача книг повинен трансформуватися у досвідченого та комунікабельного консультанта у підборі необхідної інформації, який досконало володіє навичками пошуку та орієнтується в інформаційному просторі. Адже за якістю обслуговування користувач оцінює і роботу всієї бібліотеки.

Бібліотека НМУ імені О. О. Богомольця обслуговує понад 16 тис. користувачів: студентів, науково-педагогічних працівників, лікарів-інтернів, магістрів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів. Універсальний фонд бібліотеки налічує 684 779 примірників книг навчальної, наукової, суспільно-політичної, художньої, довідкової літератури, дисертацій та авторефератів дисертацій. Фонд наукової та навчальної літератури іноземними мовами (англійська, німецька, польська) налічує понад 1 300 назв, з яких близько 130 назв англійськомовних наукових медичних книг видавництва Elsevier. Гордість бібліотеки – фонд рідкісних і цінних видань: література з хімії, медицини, фармації ХІХ–початку ХХ століття, праці М. Пирогова, І. Сеченова, С. Боткіна, І. Мечникова, О. Богомольця та ін. Самій найстаршій книзі фонду рідкісних та цінних видань вже понад 200 років. Бібліотека має унікальний фонд періодичних медичних видань (починаючи з 1920-х років). Щороку бібліотека передплачує понад 60 назв наукових фахових періодичних видань з медицини. Орієнтуватись у фонді бібліотеки користувачам допомагає довідково-пошуковий апарат бібліотеки: алфавітний, систематичний, предметний каталоги, тематичні картотеки. Такий пошук інформації не завжди зручний, має певні обмеження в доступі. Тому частина користувачів знаходить інформацію в інтернеті, не задумуючись про її повноту, якість та достовірність. Особливо це стосується літератури для навчання. Сьогодні наші користувачі можуть здійснювати пошук, використовуючи не тільки традиційний довідково-пошуковий апарат, але й електронний каталог та електронні бази даних, у тому числі й розміщені на сайті бібліотеки, які забезпечують доступ до інформації з будь-якої точки доступу, де є мережа інтернет. Бібліотека НМУ імені О.О. Богомольця працює в АБІС «ІРБІС». Електронний каталог бібліотеки <http://ek.librarynmu.com> сягнув понад 40 тисяч записів. Імідж-каталог «Наукові праці вчених-медиків НМУ імені О.О. Богомольця» дозволяє здійснювати пошук та замовлення документів, не відображених в електронному каталозі. Це праці вчених НМУ, опубліковані до 2019 року включно. В інституційному репозитарії, ресурсі відкритого доступу, накопичується, систематизується та зберігається в електронному вигляді інтелектуальний продукт наукового загалу Університету. Доступ до відкритого ресурсу розміщений на сервері Університету в мережі інтернет і доступний з будь-якого місця і будь-який час. Активне впро-

вадження та використання інформаційних технологій вплинуло і на якість роботи бібліотеки та обслуговування користувачів. Читальні зали і абонементи, інтернет та комп'ютерні центри заповнені студентами, інтернами, аспірантами, студентами інших закладів вищої освіти міста Києва. До послуг користувачів відділи навчальної, наукової, суспільно-політичної та художньої літератури; читальні зали з зоною WI-FI та комп'ютерними місцями; інтернет-центр; конференц-зала; інформаційно-бібліографічний відділ; відділи комплектування та наукової обробки документів; відділ книгозберігання.

Бібліотека НМУ імені О.О. Богомольця дедалі більше нарощує свою присутність у соціальних мережах: сторінка у Фейсбук; сторінка в Інстаграм; Телеграм канал; канал Ютуб. Саме тут відбувається продуктивний діалог та інтерактивне спілкування бібліотекарів з читачами та колегами з різноманітних тем: реклама книги та послуг, визначення читацьких смаків та уподобань, обговорення бібліотечних проєктів, фільмів, нових книг тощо. Ми намагаємося залучити якомога більше користувачів на нашу соціальну платформу, щоб вони знали та бачили спектр послуг, які надає бібліотека. Кількість користувачів зростає щомісяця, особливо тих, які заходять з мобільних пристроїв.

Для користувачів, які обмежені в часі, навчаються дистанційно, є короткий і ефективний шлях до інформаційних ресурсів бібліотеки за допомогою бібліотечного сайту. Всі охочі можуть скористатись рубрикою «Послуги бібліотеки» <http://librarynmu.com>, яка розміщена на сайті бібліотеки, визначитися з запитанням та заповнити онлайн форму. І в короткий термін отримати відповідь з того чи іншого питання.

Бібліотека тісно співпрацює з кафедрами та факультетами Університету. Крім традиційних Днів кафедр, Днів факультетів, Днів науки в Університеті, бібліотека здійснює інформаційний супровід загальноуніверситетських та локальних заходів. Це організація книжкових виставок і інформаційне оформлення експозицій, укладання тематичних списків на замовлення та інші форми роботи. У 2019 році бібліотека започаткувала серію «Ювілеї особистостей». В зазначеній серії виходять списки та біо-бібліографічні покажчики до ювілеїв вчених-медиків НМУ імені О.О. Богомольця. Протягом 2019/2020 рр. вийшло сім випусків зазначеної серії, які видані друком та представлені на сайті бібліотеки <http://librarynmu.com/nashi-vydannia> в розділі «Наші видання». Інформаційно-бібліографічний відділ бібліотеки готує Календар знаменних та пам'ятних дат «Вчені-медики НМУ імені О.О. Богомольця. Ювілеї року».

Бібліотека є офіційним партнером Української бібліотечної асоціації. Бере участь у проведенні регіональних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, он-лайн конференцій, інтернет-форумів, тренінгів, семінарів. Власну бібліотечну історію роботи та комунікації зі студентською молоддю бібліотека описала та подала на конкурс «Кра-

щих практик молодіжної роботи в Україні – 2020», організований Міністерством молоді та спорту України спільно з Програмою розвитку ООН в Україні.

Успішна робота бібліотеки НМУ імені О.О. Богомольця була б неможлива без допомоги керівництва Університету, яке підтримує ініціативи бібліотеки, допомагає вирішувати найскладніші поточні питання. Сьогодні бібліотека Національного медичного університету імені О.О. Богомольця – це доступ до знань, інформації, друкованих та електронних джерел. Це – простір для зустрічей, обміну думками, зручні умови для роботи над дипломною чи курсовою роботою, проведення різноманітних заходів, презентацій, виставок та літературно-мистецьких заходів. Колектив бібліотеки докладает всіх зусиль для створення на базі бібліотеки сучасного інформаційно-бібліографічного та бібліотечного центру, що відповідає найвищим вимогам сучасності.

ДО 275 РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
САМОЙЛОВИЧА ДАНИЛА САМІЙЛОВИЧА.
БІБЛІОТЕКИ ЯК НОСІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ

Яременко Надія Дмитрівна

директорка

Чернігівська обласна наукова медична бібліотека, м. Чернігів

Історія чернігівської землі сягає сивої давнини. Чернігівське та Новгород-Сіверське князівства були чи не найстарішими і найпотужнішими в древній Русі. Немає галузі в історії України, де б Чернігівщина не залишила яскравий слід і особливо в особистостях будь якої галузі. Не виняток і медицина.

У січні 2018 р. Іванівська сільська рада Чернігівського району Чернігівської області почала клопотання на найвищому рівні про відзначення 275 років від дня народження всесвітньовідомого епідеміолога, засновника епідеміологічної служби тодішньої царської Росії, вченого, уродженця с. Іванівка (Янівка) Чернігівської губернії Данила Самойловича.

Згідно з листом Іванівської сільської ради Чернігівського району від 05 січня 2018 року до Прем'єр-міністра Гройсмана В. Б. та прийняття рішення «Про підготовку та відзначення 275-річчя від дня народження Д. С. Самойловича», Чернігівська обласна наукова медична бібліотека підтримала всі заходи на державному рівні до відзначення дано події.

Данило Самойлович

Самойлович Данило Самійлович (1744–1805)

Всесвітньо відомий чумолог, основоположник епідеміології в Україні і Росії народився в с. Янівці (Іванівка) у сім'ї бідного сільського священика Самійла Сушківського. Після оволодіння елементарної грамоти у місцевій янівській школі Данило Сушківській вступає до Київської академії (під час вступу мати запише його під прізвищем Самойлович). В академії на той час навчалися Нестор Максимович-Амбодик та Андрій Італінський, у подальшому всесвітньовідомі медики (перший основоположник наукового акушерства, другий – доктор медицини).

Протягом року в Чернігівській обласній науковій медичній бібліотеці діяла книжкова виставка, де висвітлено життєвий шлях великого медика, його праці.

Іноді деякі історики та і ми допускали помилки, вважаючи, що Данило Самойлович після школи навчався у Чернігівському колегіумі. Ар-

хівні дані не підтверджують цього. А Київська академія на той час мала неабиякий авторитет. Тривалий час вона була єдиним вищим загально-освітнім центром в Україні і у Східній Європі. Сюди тягнулася молодь не тільки з Лівобережної, але і з Правобережної країни, що знаходилася під владою Польщі. В академії навчалися виходці з Росії: Михайло Ломоносов, та видатний медик К. І. Щепін. Зі стін цього ушлявленого закладу вийшло покоління прогресивних державних діячів. Тому не дивно, що талановитий хлопець зразу продовжив навчання у цьому закладі. За 12 років навчання тут надавали ґрунтовні знання, не виключенням була медицина, особливо знання латині та анатомії людини. Як здібний випускник Данило Самойлович продовжив навчання у медичній школі при Петербурзькому адміралтейському шпиталі. По закінченню школи як полковий лікар брав участь у російсько-турецькій війні (1768–1774). А потім медичну освіту продовжив у Страсбурзькому та Лейденському університетах, де вивчав акушерство. Після захисту в 1780 р. докторської дисертації «О повивальном искусстве двух операций» протягом трьох років вивчав організацію медичної справи в Англії, Німеччині, Австрії і Франції.

Однак, здебільшого практична діяльність Д. С. Самойловича була спрямована на боротьбу з епідеміями чуми. Він керував ліквідацією чуми в Москві (1771–1772), проявивши при цьому самовідданість і мужність. Приїхавши до Москви, Данило Самойлович побачив страшну картину. Вимирали цілі сім'ї. Тільки за два місяці полишили світ 40 тис. населення.

Іноземні лікарі, яких на той час була більшість у Росії та в Україні, боячись за своє життя, остерігалися підходити до чумних хворих, оглядаючи їх на відстані. Самойлович підходив до кожного недужого, дивився в повні страждання очі, з великою уважністю вислуховував скарги, перевіряв голими руками пульс. Говорив обнадійливі і заспокійливі слова.

Почалися найтяжчі дні пошуків та експериментів, які вчений проводив також і на собі. Д. С. Самойлович був переконаним прихильником контагіозної теорії поширення чуми і довів, що зараження чумою відбувається при безпосередньому контакті з предметами і речами, до яких торкався хворий. Прагнучи до розпізнання хвороби, робив розтин трупів, шукаючи саме причину хвороби, розробив оригінальну і сміливу на той час систему протичумних заходів, у дослідах на собі опробував ефективність деяких дезинфікуючих засобів, уперше застосував (разом з К. Й. Ягельським) обкурювання, при випробуванні цього методу Самойлович ледве сам не загинув. В нього випало все волосся на голові, бровах, бороді, а обличчя стало жовтим, як віск. Але незважаючи на все це, він носив цей знезаражений одяг спочатку на собі, а тільки потім на добровольцях, які відбували строк за злочинства. Так було розпочато дезінфекцію одягу (тоді такого слова не було, а також запропоновано щеплення (за типом варіоляції) для медичного персоналу та осіб, які доглядали хворих.

Будучи головним лікарем Півдня Росії (Криму, Херсона, Катеринослава), активно проводив протиепідемічну роботу. З 1801 р. по 1805 р. займав посаду інспектора Чорноморської лікарської управи (м. Миколаїв).

Під час епідемії чуми (моривиці) на Україні навколо міст і сіл чергувала охорона та облаштовувались шибениці для тих, хто прагнув утекти з зараженої місцевості.

Не минула вона і Чернігова. Церковні дзвони нашого міста збирали прихожан, яким зачитували застережливі заходи перед чумою. А влада Чернігова дала незвичне розпорядження про відкриття вогню зі всіх гармат на Валу, щоб не допустити чуми. Звісно, що воно було продиктовано безсиллям і почуттям страху перед смертоносною хворобою.

Данило Самойлович був учасником ліквідації 9 епідемій чуми. Сам на собі переніс три рази це захворювання, був смертельно побитий бунтівниками (сільські люди, знаючи, що після хвороби хоча б одного члена сім'ї все спалювалося, не хотіли видавати хворого, влаштовували бунти).

Під час перебування головним доктором Таврічеської губернії, він привів у порядок шпиталі та полкові лазарети, організував карантин та новий шпиталь. Тільки за період з 1788–1790 роки, як писав сам Самойлович «перебувало на руках моїх 16 тис. хворих...».

Найважливішою заслугою Данила Самойловича є те, що він вперше зробив висновок, що, захворівши на чуму людина має шанс на одужання, тим самим подарувавши мільйонам людей надію на одужання.

Результати вивчення чуми Д. С. Самойлович узагальнив у капітальних працях («Короткий опис мікроскопічних досліджень про суть отрути пошесної», Спб., 1792; «Міркування про щеплення чуми», Страсбург, 1782 та ін.), які дістали широке визнання не лише в Росії, а й у європейських країнах.

Але як лікар-новатор він займався не тільки епідеміологією. Велику увагу приділяв акушерству, захистивши у Страсбурзі дисертацію на цю тему. Крім того, великий внесок зробив у розвиток медичної освіти, підготовку медичних кадрів. На його думку, юнак (дівчат тоді ще не приймали на навчання в медичні заклади), який бажає оволодіти медициною, має бути здоровим, бездоганим у поведінці, милосердним, співчутливим, прислужливим. Дуже важливо, підкреслював він, не бути скупим і жадібним у грошових справах, тому що це ганьбить звання лікаря.

Міжнародним визнанням заслуг Д. С. Самойловича було обрання його почесним членом усіх 12 зарубіжних академій та наукових товариств, і лише Петербурзька академія вважала неможливим обрання в академіки вихідця з «нижчих верств».

Помер Д. С. Самойлович з великою мрією про те, що «збудеться сподівання моє, і побачимо ми всі, що морова пошесть смертоносна, заразносна чума так само в народі не буде небезпечна, як і сама віспа, тим паче віспа щеплена». Помер у м. Миколаїв.

ІНФОРМАЦІЙНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ*Павленко Тетяна Борисівна**заступниця директорки з інформаційних технологій**Наукова бібліотека Харківського національного**медичного університету, м. Харків**ORCID iD 0000-0002-5525-4652*

***Анотація.** На досвіді Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету розглядаються особливості формування сучасної інформаційно-ресурсної бази. Підкреслюється, що інформаційний супровід науково-освітнього процесу здійснюється комплексно і багатоаспектно завдяки інтеграції ресурсів в єдине онлайн-середовище для організації обслуговування користувачів і доступності ресурсного потенціалу.*

***Ключові слова:** університетська бібліотека, інформаційні ресурси, інформаційно-ресурсне забезпечення, інформаційне середовище, АБІС, інституційний репозитарій, вебсайт.*

Цифрова епоха призвела до трансформації традиційної книжкової культури, спонукаючи бібліотеки переосмислювати свої основоположні функції з урахуванням реалій глобального інформаційного середовища. По-перше, – вільного доступу до всіх видів і джерел інформації за принципом «в будь-який час з будь-якого девайса і в будь-якому місці». По-друге, – переходу від пасивного сховища документованих знань на паперових носіях до активного їх розповсюджувача засобами комунікаційних технологій. І по-третє, – переміщення інформаційного обслуговування у віртуальну площину. І хоча це не скасовує загальних функцій бібліотеки, проте, значно перетворює технологію формування інформаційно-ресурсної бази.

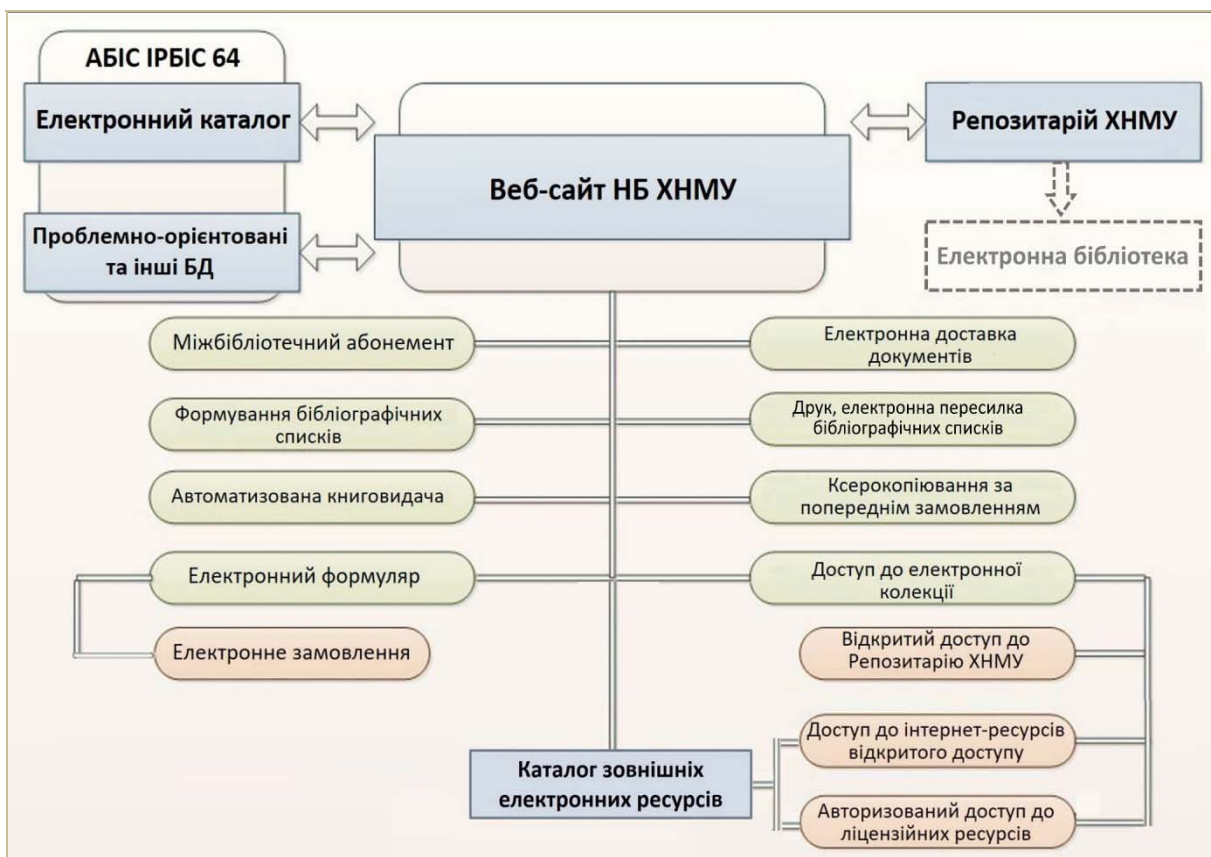
Саме ці домінанти визначають стратегію Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) відповідно до завдань науково-освітнього процесу вишу. Сьогодні важливою тенденцією розвитку бібліотеки є орієнтація на цифровий формат, яка простежується в усіх напрямках її діяльності. А основною характеристикою стає не обсяг власних фондів, а кількість і різноманітність як джерел інформації, так і способів доступу до них [1, 2].

Бібліотека здійснює акумуляцію і систематизацію документних та електронних (власних та зовнішніх) ресурсів, інтеграцію повнотекстового контенту з метаданими і організовує доступ користувачів. Це дозволяє максимально повно розкрити зміст документів та забезпечити належний інформаційний сервіс в дистанційному режимі.

Інформаційна підтримка здійснюється комплексно і багатоаспектно завдяки інтеграції ресурсів. На основі єдиних підходів щодо створення, зберігання та доступу до інформації склалася певна технологічна інфраструктура:

- Автоматизована бібліотечно-інформаційна система (АБІС);
- Система інституційного Репозитарію ХНМУ;
- Система зовнішніх електронних ресурсів;
- Веб-сайт бібліотеки.

Спроба відобразити цю сукупність як єдине онлайн-середовище для організації обслуговування користувачів і доступності ресурсного потенціалу представлена на схемі. *Схема. Інформаційно-ресурсний потенціал НБ ХНМУ*

Визначальною складовою інфраструктури є АБІС ІРБІС 64, що впроваджена наприкінці 2008 року для забезпечення автоматизації основних бібліотечних процесів. Система представляє цілісний програмний комплекс, заснований на модульній технології, і складається з ТСП/ІР сервера (без обмеження ліцензій) та окремих АРМів:

1. Адміністратор
2. Комплектатор
3. Каталогізатор
4. Книговидача
5. Книгозабезпеченість
6. WEB-OPAC.

Ключовим елементом АБІС та основним інформаційним продуктом бібліотеки є електронний каталог (ЕК) документного фонду з підтримкою технології ідентифікації документів та користувачів на базі штрих-кодування. ЕК забезпечує управління документами на всіх етапах їх життєвого циклу в бібліотеці і замикає найбільш значущі технологічні процеси: комплектування та обробку документів, каталогізацію, книговидачу, аналіз книгозабезпеченості навчального процесу.

За принципом ЕК працює також кілька спеціалізованих та проблемно-орієнтованих баз даних відповідно до основних наукових напрямків діяльності університету. На початок 2020 року ЕК разом з БД налічує майже 267 тис. бібліографічних записів, що є результатом 10-річної співпраці фахівців профільних відділів бібліотеки щодо реєстрації та каталогізації поточних надходжень документів, ретровводу, аналітичного розпису видань власноруч та за участі в корпоративному проєкті медичних бібліотек України. І понад 3,3 тис. записів мають посилання на повні тексти.

Для організації онлайн-доступу використовується спеціальний веб-інтерфейс ЕК – WEB-OPAC (<https://tinyurl.com/qnjqubc>), що інтегрований у веб-сайт бібліотеки. При цьому доступні не тільки пошукові можливості системи, а й окремі сервіси, які вона надає зареєстрованим користувачам – перегляд власного електронного формуляру, попереднє замовлення літератури, збереження та друк даних пошукової сесії. Статистика свідчить, що загалом за весь час функціонування ЕК на платформі ІРБІС 64 користувачі здійснили понад 30 млн. результативних пошуків.

Система інституційного *Репозитарію ХНМУ* (<http://repo.knmu.edu.ua/>) забезпечує організацію та управління архівом інтелектуальних напрацювань університетської спільноти, перш за все, наукового та навчально-методичного характеру. Репозитарій розпочав роботу у травні 2011 року і будується як веб-орієнтована кумулятивна БД на платформі DSpace з набором сервісів, що забезпечує реалізацію процесів накопичення, зберігання, розповсюдження та пошуку цифрових ресурсів власної генерації, а також надання необмеженого доступу користувачів.

Це одночасно дозволяє використовувати Репозитарій і в якості електронної бібліотеки для оприлюднення інших колекцій електронних документів, в тому числі – періодичних видань ХНМУ, матеріалів наукових форумів, що проходять на базі ХНМУ, цифрових копій оригінальних документів ретроспективного фонду рідкісних та цінних видань НБ ХНМУ тощо.

Наповнення Репозитарію документами та їх метаданими здійснюється комплексно і у співпраці з кафедральними колективами. Відповідно до змін у структурі ХНМУ проводиться актуалізація загальної побудови ресурсу, яка сьогодні складається з 5 тематичних колекцій, окремих колекцій кафедр та інших підрозділів університету.

В результаті проведеної роботи у відкритому доступі знаходиться вже понад 24,6 тис. документів. Розміщення інформаційного масиву та вільний доступ в режимі 24/7 суттєво збільшують кількість звернень до науково-освітнього контенту і цей показник стрімко зростає. За весь час роботи Репозитарію кількість завантажень повних текстів налічує більше 35,7 млн, зареєстровано майже 667 тис. відвідувань, 370 тис. користувачів і 4 млн переглядів сторінок.

З метою підтримки належного науково-освітнього рівня університету і розширення електронної складової ресурсної бази ведеться *каталог зовнішніх електронних ресурсів*, який представляє якісний контент зарубіжних агрегаторів і видавництва. Ці ресурси як ліцензійного, так і відкритого доступу вважаються частиною загальної електронної колекції бібліотеки і включають:

- Бібліографічні, реферативні та повнотекстові БД;
- Наукометричні БД;
- Пошукові системи (харвестери) та портали;
- Електронні бібліотеки;
- Електронні архіви періодичних видань;
- Ресурси з доказової медицини;
- Патентні ресурси і БД;
- Довідкові та аналітичні БД тощо.

Доступ здійснюється за допомогою спеціально створених комунікаційних навігаторів – алфавітних переліків назв ресурсів з гіперпосиланнями. Найбільш авторитетні з них представлені окремими банерами.

У контексті зміщення акцентів на організацію віддаленого доступу до інформаційних ресурсів найбільш зручним інструментом оптимізації пошукових завдань користувачів та інтеграції в глобальний простір є вебсайт. Власний *сайт НБ ХНМУ* (<http://libr.knmu.edu.ua/>) започаткований у травні 2012 року на платформі Joomla з метою просування бібліотеки. Він має чітку навігацію, ефективно організовану структуру і необхідний функціонал щодо кумуляції різноманітних ресурсів.

Від простих продуктів початкового етапу розвитку простежується перехід до більш складних і комплексних, що поєднують різні форми подання інформації (текст, ілюстрації, мультимедіа) та різні типо-видові форми контенту (вебнавігатори, бібліографічні покажчики, повнотекстові матеріали тощо). Поступово ускладнюються структура і навігація, а ресурси поєднуються гіпертекстовими зв'язками. Це, зокрема, дозволяє користувачам переходити з ЕК чи навігаторів на сайті безпосередньо до повних текстів тих чи інших матеріалів, розміщених в мережі або в Репозитарії ХНМУ. Саме посилання на повний текст разом із наданням бібліографічної інформації дозволяє вважати задоволення інформаційного запиту користувача найбільш ефективним.

Регулярне оновлення контенту, впровадження інтерактивних проєктів, нових рубрик та розділів стимулює користувацький попит. Незалежні дані Google Аналітики свідчать про досить позитивну динаміку статистичних показників сайту і за весь час роботи зареєстровано понад 68,5 тис. користувачів та майже 171 тис. сеансів.

Хоча поточна версія сайту НБ ХНМУ виконує необхідні функції щодо підтримки безперервного інформаційного потоку, очевидно, що сьогодні сайт вимагає переосмислення і модернізації. На часі розробка нового інтерфейсу з орієнтацією на сучасні тенденції в веб-дизайні, створення мобільної версії, адаптація рубрик, забезпечення комфортної навігації та зв'язку з іншими сайтами (сторінками чи ресурсами) підрозділів ХНМУ тощо.

Представлена схема досить лаконічно демонструє основні можливості інформаційно-ресурсного потенціалу НБ ХНМУ. З огляду на темпи розвитку новітніх технологій та мінливість зовнішніх умов побудована інфраструктура є динамічною і потребує пильної уваги. При цьому важливо, щоб створені ресурси були затребуваними та ефективними в перспективі. Отже, актуалізація контенту і модернізація всіх складових з подальшою інтеграцією різнорідних систем в єдине онлайн-середовище з комфортним інтерфейсом і достатнім набором сервісів мають здійснюватися з орієнтацією на зростаючі потреби сучасного користувача та врахувати його уподобання.

Література:

1. Організація роботи інформаційно-технологічних систем бібліотеки вищого медичного (фармацевтичного) навчального закладу [Електронний ресурс] : методичні рекомендації / О. М. Бруй, Н. В. Гаріна, Т. В. Карпенко, І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, О. А. Рижов, Л. В. Соколова, Г. І. Хандрікова; МОЗ України, ОдНМУ, ЗНМУ, ХНМУ, ННМБУ. – Одеса, 2014. – 29 с. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/5738> (дата звернення : 18.02.2020).
2. Робота з електронними ресурсами в медичних бібліотеках і бібліотеках вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів [Електронний ресурс] : збірник регламентуючих документів / автори-укладачі : О. М. Бруй, Т. Б. Павленко ; Національна наукова медична бібліотека України, Харківський національний медичний університет, Секція працівників медичних бібліотек Української бібліотечної асоціації. – Електронне видання. – Київ : УБА, 2015. – 57 с. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/12196> (дата звернення : 18.02.2020).

Мельник Майя Ігорівна

заступниця директорки бібліотеки

Вінницький національний медичний університет

ім. М. І. Пирогова, м. Вінниця

Анотація. У статті представлено роботу бібліотеки у реалізації проєкту «Світ медицини в художньому слові», який включає багаторічні напрацювання в систематизації інформації та створення різноматематичних напрямків дослідження, одним з яких є висвітлення питань медичної деонтології на сторінках художніх творів.

Ключові слова: медична деонтологія, лікарська етика, слово лікаря, лікар і пацієнт, роль лікаря, лікар – хворий відносини.

Ну що б, здавалося слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!

Тарас Шевченко [11, с. 25]

Підготовка майбутнього лікаря, формування його світогляду не обмежуються опануванням лише фахових дисциплін. Безпосередній досвід теоретичного і практичного засвоєння знань значно розширює знайомство з художніми творами, про дивовижний лікувальний вплив яких зазначав ще Нестор Літописець «...Книги – бездонна глибина, ми ними в печалі втішаємося, вони узда для тіла й душі» [7]. Безцінну роль художнього слова для підтримки душевної рівноваги людини у складних життєвих ситуаціях розуміють і письменники-лікарі. «Вже давно побутує в медицині термін «бібліотерапія», один з різновидів психотерапії. Цей метод лікування чекає свого дослідника» [1, с. 562]. Мабуть, саме через таку психологічну підтримку читача, бібліотеки стали називати «аптеками для душі». «Давно вже здобули собі терапевтичну силу твори художньої літератури. Гарна книжка може лишити слід у душі на все життя... Знайти ключ до хворого не так просто. Потрібно бути людинознавцем» [1, с. 510]. Генрі Марш, знаменитий британський нейрохірург, письменник, в інтерв'ю під час презентації книг «Історії про життя, смерть і нейрохірургію», «Ні сонце, ані смерть. Зі щоденників нейрохірурга» в рамках 24-го Форуму видавців у Львові сказав: «Оця комунікація з пацієнтом є значно важливішим моментом, аніж діагностика хвороби. З розвитком технологій діагностика стає все простішою і простішою. А

складним залишається прийняти рішення і продумати, як про результат сказати пацієнтам. ...І однією з причин, чому практика говорить з пацієнтом є такою дією, – вона нагадує сповідь у церкві. Сам процес виговорення є терапевтичним. То можна казати, що книжка – це своєрідна терапія над собою» [5]. Можливо, враховуючи саме цей факт, при лікувально-профілактичних закладах у 50-х роках почали створювали бібліотеки (наказ МОЗ УРСР 1952 р. «Про комплектування фондів медичних бібліотек при районних лікарнях»), значна частина яких, на жаль, останнім часом занедбана або закрита.

Вивчення медицини в поєднанні з літературою – є необхідною умовою медичної освіти. Саме тому з перших років навчання студенти-медики опановують такі дисципліни як «Фахова мова медика», «Основи медичної етики», «Медична етика та деонтологія», де розглядають медичні аспекти роботи лікаря на основі творів лікарів-письменників А. Чехова, М. Булгакова, В. Вересаєва, М. Амосова та ін. Професія лікаря-письменника дає багатий матеріал для розуміння людських характерів і відносин та допомагає переосмислити психотравмуючі фактори. У свій час Андре Моруа сказав: *«Вони обидва, лікар і письменник, пристрасно цікавляться людьми, обидва вони намагаються розгадати те, що заховано під оманливою зовнішністю. Обидва забувають про себе і власне життя, вдивляючись у життя інших».*

Образ лікаря, широко представлений як на сторінках творів письменників-класиків, так і сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів, є одним із самих цікавих, глибоких і важливих в літературних творах *«Обидві ці професії – письменницька і лікарська – професії людинознавчі.... Вони взаємозв'язані й злилися. Письменництво для мене не хобі, не друга професія. Найшвидше – це дві сторони однієї професії»* [1, с. 562]. Відомий поет Віталій Коротич, лікар-кардіолог, зазначає: *«Спокуса письменництва величезна для кожного, хто працює в лікарні. Щоденно ти доторкаєшся до історії чужих життів, що їх розповіли без прикрас, з усією відвертістю люди, які прагнуть порятунку. Я впевнений, що всі добрі лікарі – потенційні літератори; але відомими письменниками стають одиниці».*

«Лікар завжди серед людей, з людьми, живе їхніми бідами й печальми, їхніми радощами. Він з ними в хвилину кризи, душевної боротьби, тяжких випробувань. Сама рука тягнеться до пера, щоб про все це розповісти...» [1, с. 510].

«Разом з тим важко бути письменником, не будучи психологом. Певною мірою він є лікарем. Впливаючи своєю творчістю на душу хворого, він впливає також на його фізичний стан» [1, с. 510]. *«Слово письменника народжується в муках. Коли воно відточене, очищене від домішок і загартоване в творчій письменницькій лабораторії, воно набуває надзвичайного впливу на людину»* [1, с. 459].

Медик – людина, що дарує життя, надає допомогу при різноманітних хворобах та постійно, впродовж усього життя людини стоїть на сторожі її здоров'я. Тому формування у майбутніх медиків поряд з високими професійними знаннями таких якостей як гуманізм, духовність, милосердя і співчуття – основа виховного процесу вищої медичної школи.

З того часу, коли вперше студенти Вінницького медичного університету звернулися до бібліотеки із запитом стосовно опису хвороб на сторінках художніх видань, пройшло близько 15 років. Висвітлення цієї тематики було необхідне, в першу чергу, третьокурсникам при вивченні пропедевтики внутрішніх хвороб. Працівникам художнього абонементу необхідно було відібрати книги письменників-лікарів та знайти необхідну інформацію. Завдання виявилось непростим, але поступово робота розгорнулася та знайшла своє відображення в проєкті «Світ медицини в художньому слові». В першу чергу було створено відповідну картотеку, розділи якої були сформовані відповідно до основних захворювань. Для їх швидкого пошуку вказувалися також сторінки, де детально описувалися хвороби. Запити студентів розширювалися, збільшувалося формування фонду шляхом придбання сучасних видань відповідної тематики, а картотека поступово наповнювалася новими записами. Пересвідчившись, що здійснена робота потрібна, карткова картотека знайшла своє відображення в електронному каталозі бібліотеки. Отож, в подальшому відображення описів хвороб в художніх творах здійснюється в БД бібліотеки «Художня література» за предметними рубриками та напрямками медицини.

Рік за роком робота продовжувалася і обсяг напрацювань значно зріс. Фонд розширився сучасними художніми виданнями письменників-лікарів. Відтепер здобуті наукові знання студенти можуть доповнити яскравими, наочними прикладами, вдало підібраними історіями хвороб з художніх джерел, де опис проявів і протікання хвороб відображено засобами художнього слова. Опанування навчального матеріалу в поєднанні з образністю літературного тексту дає можливість сформулювати в студентів чіткіше уявлення про симптоми та перебіг хвороб. Напрацьовані бібліотечними фахівцями матеріали, зокрема, рекомендаційний список літератури «Світ медицини в художньому слові» Вип. 1. (2011), Вип. 2. (2014), рекомендаційний бібліографічний покажчик «Літературно-медична парадигма: вивчаємо медицину разом з письменниками» (2016), публікація «Проєкт бібліотеки «Світ медицини в художньому слові» (2019) використовується викладачами університету при викладанні історії медицини, психіатрії, пропедевтики внутрішніх хвороб тощо.

Наразі хотілося б акцентувати увагу на особливому значенні слова у медичній практиці лікаря. Тематика надзвичайно актуальна та затребувана студентами першого курсу при вивченні історії медицини, етики та деонтології, фахової мови медика.

І література, і медицина мають важливий спільний засіб лікування – слово, яке вчить співпереживати, духовно підтримує моральний і фізичний стан, воно покликане повернути втрачену гармонію тому, хто її потребує. *«Немає магії сильнішої, ніж магія слів», – писав Анатоль Франс. Слово, наділене магичною силою, вважалося одним із найсильніших оберегів: «Ті замовляння, молитви, які склав народ, навіть дитячі заклички мали велику силу і служили оберегами від усякого зла. Це був не просто набір звуків і слів, а своєрідний код, який відкривав доступ до джерел космічної енергії, який зв'язував людину з вищим, духовним світом...»* [4, с. 151]. Магічні властивості слова лікаря та його вплив на людину добре знали ще в стародавні часи і часто використовували це: *«Стародавні лікарі вважали, що на озброєнні медицини є три великих зцілителі – Лікар, Ніж, Слово»* [1, с. 429]. Гіппократ розширив цю тезу: *«Існує три типи лікарів. Один з них лікує травами, другий – ножем, третій – словом. То звернімося до того, хто лікує словом, адже лікуючи тіло, він лікує і душу»*. При вивченні «Історії медицини» на допомогу студенту приходять історичні романи, в яких відображені приголомшливі екскурси в становлення та розвиток медицини. Євген Водолазкін у романі «Лавр» зазначає: *«Ввиду обмеженого набору медикаментів роль слова в Середньовіччя була значительнее. И говорит приходилось довольно много. Говорили врачи. Им были известны кое-какие средства против недугов, но они не упускали возможности обратиться к болезни напрямую..., убеждая её покинуть тело пациента. Грань между врачом и знахарем была в ту эпоху относительной»* [4, с. 8]. Це підтверджує і народна мудрість: *«Від теплого слова і лід розмерзає; Добре слово краще, ніж готові гроші; Шабля ранить голову, а слово – душу»* [6, с. 107-108]. При спілкуванні з хворим потрібно бути надзвичайно обережним, добирати й вживати тільки ті слова, яких потребує співрозмовник, щоб не завдати шкоди невдало промовленим словом і не відібрати у хворого надію на одужання, адже слово може врятувати людину, а може і зашкодити: *«Гостре словечко коле сердечко; Слово – не стріла, а глибше ранить. Рана загойться, зле слово – ніколи»* і навпаки *«Добре слово солодше від вина; Добре слово замки будує; Ласкаве слово веселить цілий день; Добре слово не коштує нічого, а допоможе багато; Лагідні слова роблять приятелів, а гострі слова – завзятих ворогів; Бджола жалить жалом, а людина словом; Словом заб'єш більше, ніж ципком»* [11, с. 105]. Лікар має пам'ятати, що хвороблива людина більш вразлива і ранима, а безнадійність – найперший ворог на шляху одужання. *«У народі кажуть: рана від меча заживає, від слова – ні. Це й зрозуміло: в першому випадку пошкоджується тіло, в другому – душа, тендітніша й тонша структура»* [1, с. 428].

Сплинули століття, в певній мірі змінили свою форму та втратили значення такі методи лікування як замовляння, нашіптування, але не втратило своїх зцілюючих властивостей слово. Зокрема, використовуючи

медичні знання та враховуючи багатовіковий досвід, О. В. Філатович, академік Української Академії наук, лікар, випускник Вінницького медичного університету ім. М. І. Пирогова, розробив метод «Інформотерапії Живим Словом» та протягом 20 років успішно використовує його в своїй медичній практиці [2]. Зцілюючий ефект досягається читанням спеціальних ритмічних текстів, розроблених автором на основі універсальних законів гармонії. *«Заклинаньня благотворні у супроводі ліків, а ліки благотворні у супроводі заклинань»* [3, с. 6].

Лікар-хірург Павло Бейлін у книзі «Поговори зі мною, лікарю» надзвичайно широко висвітлює питання лікарської етики та наголошує на особливому впливі слова на психіку хворого *«І тварин, і людей лікують ліками, операціями, фізичними методами. А людину ще й словом і мистецтвом»* [1, с. 511]. Фахівець будь-якого напрямку медицини повинен майстерно володіти даром словесного переконання, правильно й гарно добирати необхідних слів, враховуючи стан пацієнта, щоб привертати увагу до головного й здобувати довіру хворого, адже інколи не лікувальні засоби, а саме слово в устах вмілого лікаря має найефективнішу дію. Особливою силою слова повинен володіти лікар у сучасних реаліях життя, пов'язаних із зростанням психоемоційної напруги, інформаційних навантажень, адже вмиле спілкування, проявлене співчуття, інтуїтивне відчуття стану хворого є запорукою ефективного лікування: *«Кожен лікар повинен знати основи медичної психології, психотерапії. Не має значення, який спеціаліст – терапевт чи хірург, невропатолог чи акушер. Ключ до особистості – слово. Слово, а не марнослів'я. Тоді воно лікуватиме»* [1, с. 462], *«Не буде перебільшенням, коли я скажу, що слово такою ж мірою ефективно у психології, як скальпель в хірургії. Але за однієї умови: якщо володіють ним. Скальпелем торкаються до тіла, словом – до душі. Як не можна користуватися тупим скальпелем, так само не можна користуватися «тупим» словом»* [5, с. 443].

У поета Василя Мисика є чудове риторичне запитання: *«Прекрасне слово, але що в ньому, як не від серця йде воно?»* [11, с. 39]. І дійсно, адже *«Слова бувають різні: жорстокі, гіркі, гострі, отруйні, бувають добрі, заспокійливі, підбадьорюючі. Слова, як і ліки, мають пряму токсичну або побічну дію»* [5, с. 429], *«Є слова-злодії, слова-убивці. Але словом можна врятувати, віджити, вдихнути життя... Потроху ми навчилися добирати таких слів, які діяли безвідмовно...»* [5, с. 80]. Ці слова лікаря-письменника Павла Бейліна надзвичайно перегукуються з поетичними рядками Олександра Олеся, неперевершеного художника слова, написаними на початку ХХ ст., які сповнені ніжною чарівністю й краси.

Є слова, що білі-білі,
Як конвалії квітки,
Лагідні, як усміх ранку,
Ніжносяйні, як зірки.

Є слова, як жар, пекучі
І отруйні, наче чад...
В чарівне якесь намисто
ти нанизуєш їх в ряд. [8, с. 430]
Слова в поезії – квітки.
І щоб сплітати з їх вінки,
і щоб давати перли-штуки,
потрібні час і майстра руки. [8, с. 590]

Мистецтво слова має унікальні цілющі можливості. Про слово як найнебезпечнішу та найдієвішу зброю вказував В. Сухомлинський, відомий педагог-письменник, і наголошував використовувати його тільки на добро: *«Слово – найтонший дотик до серця; воно може стати і ніжною запашною квіткою, і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, і розпеченим залізом, і брудом... Мудре і добре слово дає радість, нерозумне і зле, необдумане і нетактовне – приносить біду. Словом можна вбити й оживити, поранити і вилікувати, посіяти тривогу й безнадію і одухотворити, розсіяти сумнів і засмутити, викликати посмішку і сльози, породити віру в людину і посіяти зневіру, надихнути на працю і скувати сили душі...»* [10]. Р. Гамзатов сказав: *«Нема просто слова. Воно або прокляття, або привітання, або краса, або біль, або бруд, або квітка, або брехня, або правда, або світло, або темрява»* [11, с. 40]

Чому ж Слово має таку силу?.. *«Мабуть найточнішу відповідь на ці запитання дав І. П. Павлов: «Слово людини пов'язане з усіма зовнішніми й внутрішніми подразниками, що надходять у великі півкулі, всі їх сигналізує, всі їх замінює і тому може викликати всі ті дії, реакції організму, які обумовлюють ті подразнення»* [1, с. 429]. *«Значить, за допомогою слова можна впливати на ці системи та органи»* [1, с. 81]. *«Слово може викликати такі зміни в організмі, які викликають, наприклад, холод, вогонь»...* *«Словом можна завдати біль»* [1, с. 429]. Отож, мозок керує всіма процесами, які відбуваються в організмі людини та викликає певні почуття та реакції. Усім відомо як змінюється структура води під впливом слів, вимовлених з різною інтонацією та енергетикою. А якщо тіло людини на 80 % складається з води, то вплив слів на людину безумовно великий. Американський нейробіолог Ендрю Ньюберг та експерт із питань комунікації Роберт Вольдман у книзі «Слова можуть змінювати ваш мозок» встановили, що слова емоційного забарвлення по-різному впливають на мозок. Негативні – руйнують логічно-наслідкові нейронні зв'язки, а позитивні – збуджують моторну кору мозку та провокують до дії. Головна теза книги – *«палиці та камені можуть пошкодити ваші кістки, а слова – мозок»* [9].

Павло Бейлін говорить, що *«Особа лікаря – ліки. І коли він говорить, і коли мовчить»* [1, с. 460], *«Відвідуючи лікаря, що чекаєш від ньо-*

го? Вказівок, порад, доброї бесіди, від якої стає легше на душі. Для хворого – це головне» [1, с. 433]. «Справжня, щира лікарська бесіда, якою їй і належить бути» [1, с. 434]. «Людина в бесіді розкривається. [1, с. 435]. Від лікаря чекають порад, вказівок. До нього приходять у важку хвилину. Хворіє тіло – хворіє душа» [1, с. 436]. Він також стверджує, що «...кожен лікар повинен бути чесною людиною. Лікар починається з чесності» [5, с. 336]. Це підтверджує і народна мудрість: «Умій сказати, умій і змовчати [6, с. 106]; Не говори, що знаєш, але знай, що говориш» [6, с. 108].

«Слова не можна випробовувати на кролях. Воно випробовується одразу на людині. Немає мікстур зі слів, і немає довідників, які допомогли б нам добирати потрібних слів» [1, с. 81]. Олександр Олесь писав: «Де ж в українській мові готові форми, готові категорії для висловлення всіх переживань душі й роздуму? Їх нема, і мені довелося їх створювати». Сталих рецептів спілкування на різні життєві випадки не існує – їх потрібно відчувати серцем. Тому під час розмови з пацієнтом лікар повинен говорити просто, грамотно і душевно з відвертим співчуттям, щоб його слова стали «бальзамом» для хворого, задля здійснення всіх його сподівань. Одну і ту ж думку у схожих ситуаціях потрібно висловлювати так, щоб слово стало свідченням високої особистої культури лікаря та сприяло порозумінню і налагодженню довіри лікаря і хворого.

«Слово робить чудеса... Не скупіться на добре слово. Вибирайте ... слова, що зіцлюють, а не калічать. А головне – підкріплюйте їх добрими ділами. Слово і діло нероздільні» [1, с. 430-431].

І все-таки: в началі було Слово!

І все-таки: начальний дух – Любов!..

(Євген Маланюк)

Література:

1. Бейлін П. Ю. Поговори зі мною, лікарю : повісті, есе / П. Ю. Бейлін ; передм. Л. Новиченко. – Київ : Дніпро, 1982. – 564 с.
2. Живе Слово – це Мова Життя [Електронний ресурс] // Медичний центр Живе слово Філатовича : [вебсайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://filatovich.org/> (дата звернення: 13.06.2019), вільний. – Назва з екрана.
3. Золотухін Г. О. Фахова мова медика: ділова українська мова для студентів-медиків : підручник / Г. О. Золотухін, Н. П. Литвиненко, Н. В. Місник. – Київ : Здоров'я, 2001. – 390 с.
4. Лепеха Т. В. Українознавство : навч. посіб. / Т. В. Лепеха. – Київ : Просвіта, 2005. – 373 с.
5. Марш Г. Генрі Марш: «Комунікація з пацієнтом є значно важливішим моментом, аніж діагностика хвороби» [Електронний ресурс] : [інтерв'ю з відомим британ. нейрохірургом Г. Марш] / Г. Марш // Видавництво старого лева : [вебсайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим досту-

пу: <https://bit.ly/31P8ejN> (дата звернення: 04.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

6. Народ скаже – як зав’яже : укр. нар. прислів’я, приказки, загадки / ред.: В. Я. Андрущенко [та ін.]. – Київ : Веселка, 1971. – 229 с.

7. Нестор літописець [Електронний ресурс] // Вікіцитати : [вебсайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2FoYpzr> (дата звернення: 13.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

8. Олесь О. Твори : в 2 т. Т. 1. Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира / О. Олесь. – Київ : Дніпро, 1990. – 959 с.

9. Пташка К. Слова-коди: що нас зцілює, що вбиває [Електронний ресурс] / К. Пташка // Український інтерес : [вебсайт]. – Електрон. газета. – Режим доступу: <https://bit.ly/2VyrDVv> (дата звернення: 04.06.2019), вільний. – Назва з екрана. – Опис здійснен. на версії, датов.: 01.12.2017.

10. Сухомлинський Василь Олександрович [Електронний ресурс] // Вікіцитати : [вебсайт]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2x6VLcX> (дата звернення: 11.06.2019), вільний. – Назва з екрана.

11. Усі крилаті вислови, прислів’я, приказки, загадки : збірка / уклад. Н. В. Курганова. – Харків : Торсінг плюс, 2009. – 320 с.

**ФОРМУВАННЯ
БАГАТОАСПЕКТНОГО КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ МЕДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ
УКРАЇНИ**

Кірішева Олена Миколаївна

*головний бібліотекар відділу організаційної та науково-методичної роботи
Національна наукова медична бібліотека України, м. Київ*

***Анотація.** У статті автор наводить різні аспекти комунікативного простору Національної наукової медичної бібліотеки України у світі, що стрімко змінюється.*

***Ключові слова:** Національна наукова медична бібліотека України, комунікація, інформаційне забезпечення, канал комунікації, співпраця, проєкт, партнери, користувачі.*

Національна наукова медична бібліотека України є найбільшою книгозбірнею медичних знань в країні. Головна місія її діяльності полягає в інформаційному забезпеченні українських науковців, медиків, студентів сучасними світовими науковими напрацюваннями у медичній галузі. З цією метою у бібліотеці постійно дбають про налагодження різних комунікативних каналів з користувачами, іншими бібліотеками, інформаційними установами, видавництвами, громадськими організаціями, фармацевтичними компаніями, благодійними фондами як в Україні, так і в багатьох країнах світу.

Сьогодні надважливою є міжнародна співпраця. Національна наукова медична бібліотека України підтримує плідні професійні стосунки з 17 зарубіжними країнами у питаннях, що стосуються обміну книгами, інформаційними базами даних, досвідом роботи, створення та реалізації спільних проєктів. Одним з найграндіозніших проєктів останнього десятиліття стало створення Польської медичної бібліотеки імені професора Збігнева Реліги на базі ННМБУ, що об'єднав бібліотечну та медичну спільноту України та Польщі. На початку співпраці польські партнери виступили головними благодійниками з поповнення наукових фондів Національної наукової медичної бібліотеки України сучасною медичною літературою, що вийшла на теренах Польщі англійською та польською мовами. Це вплинуло на зацікавленість користувачів та значно покращило їх бібліотечно-інформаційне обслуговування. У 2020 році проєкт відзначає своє 10-річчя. Впродовж цього періоду працівники ННМБУ довели важливість відкриття та функціонування Польської медичної бібліотеки в Україні. Представники медичної та бібліотечної спільноти є активними учасниками щорічних науково-практичних конференцій, організованих ННМБУ. Наукові форуми проводяться у багатьох областях

України, що значно розширює канали комунікації для наших зарубіжних партнерів. Крім того, завдячуючи плідному співробітництву між Україною та Польщею, співробітники ННМБУ мали змогу безкоштовно вивчати польську мову та здійснювати професійні поїздки до Польщі.

Важливим каналом внутрішньої професійної комунікації, безумовно, є створення спільних корпорацій, головним завданням яких є надання доступу до інформаційних потоків багатьох бібліотек. Одним з таких важливих напрямів стало створення проєкту корпоративної каталогізації медичних бібліотек України у 2004 році, в межах якого діє система корпоративної каталогізації та зведений електронний каталог медичної періодики. Суть цього проєкту полягає у створенні та наповненні бібліотеками-учасницями спільного потужного інформаційного ресурсу для повного та оперативного задоволення інформаційних потреб користувачів медичних бібліотек.

Цікавим та популярним каналом комунікації з користувачами став проєкт «Система автоматизованого інформування лікарів, медичних сестер, студентів медичних спеціальностей та керівників медичних установ», створений у 2014 році у співпраці з благодійною організацією «Благодійний фонд «Протидія хворобам цивілізації». В межах цього проєкту здійснюється інформування про регламентуючі документи та фахові заходи для згаданих категорій медичних працівників, надаються публікації з профільних періодичних видань за 25 темами. Завдяки цьому каналу комунікації Національна наукова медична бібліотека України значно розширила коло своїх онлайн послуг, що дало змогу залучити нових користувачів.

Національна наукова медична бібліотека України багато років поспіль підтримує плідні стосунки з різними асоціаціями, зокрема є партнером Української бібліотечної асоціації (УБА). Впродовж 25 років існування УБА наша бібліотека є однією з найактивніших учасниць, а кількість індивідуальних членів від однієї бібліотеки чи не найбільшою. Впродовж останніх п'яти років активно діє Секція працівників медичних бібліотек УБА, що значно розширило кількість її членів та надало нові можливості у питаннях, що стосуються адвокаційної діяльності бібліотек, внесення пропозицій для покращання роботи та участі у спільних заходах.

Впродовж багатьох років Національна наукова медична бібліотека України є членом Асоціації «Інформатіо-Консорціум», що забезпечує доступ до електронних ресурсів інформаційних найбільших компаній в режимі онлайн: EBSCO-host (понад 5500 повнотекстових електронних наукових журналів з суспільно-гуманітарних наук, техніки, природничих наук та медицини; видавництва Elsevier (повнотекстовий архів 2 500 журналів та 6 000 монографій з усіх наукових галузей, EAST-View (колекція 20 баз даних, що охоплює періодiku Росії та країн СНД) та ін. Використання цих ресурсів сприяє найповнішому задоволенню інфор-

маційних потреб користувачів, тобто значно розширює наші комунікативні можливості.

Враховуючи спрямованість Національної наукової медичної бібліотеки України на інформаційне забезпечення медичної науки та охорони здоров'я, бібліотека є учасником Українського медичного клубу, що об'єднує медичну спільноту з метою вирішення нагальних проблем в галузі охорони здоров'я, інформаційної підтримки фахівців, які працюють у цій галузі.

Коло наших партнерів з року в рік збільшується. Серед новітніх ініціатив варто згадати про співпрацю з найбільшими фармацевтичними компаніями. Сьогодні, як ніколи раніше, є нагальна потреба надавати якісне медикаментозне лікування пацієнтам, тому аналіз фармацевтичного ринку є одним з ключових напрямів роботи. Сьогодні інформаційні послуги надаються понад 30 фармацевтичним компаніям. Працівники Національної наукової медичної бібліотеки України здійснюють пошукову та аналітичну роботу згідно з договорами про співпрацю. Ця робота високо оцінюється замовниками, про що свідчить збільшення кількості зацікавлених фірм. Впродовж останніх років їх чисельність зростає.

Важливою є міжбібліотечна комунікація. Співробітники Національної наукової медичної бібліотеки України активно обмінюються досвідом з колегами шляхом участі в роботі конференцій, семінарів, презентацій тощо. В професійному плані така форма комунікації є найкращою можливістю швидко вирішувати нагальні питання, заохочувати колеги до спільних проектів та привносити їх кращий досвід у практику своєї роботи.

Сьогодні світ стрімко змінюється і комунікація здійснюється в онлайн режимі. Безумовно, бібліотеки повинні тримати постійний зв'язок зі своїми читачами. На перший план виходить комунікація через соціальні мережі, активно використовуються вебсайти, блоги бібліотек. В більшості своїй, користувачі бібліотеки переходять у віртуальний простір: здійснюють замовлення на електронну доставку документів, використовуючи електронний каталог бібліотеки. Зацікавленість викликають онлайн-курси, онлайн-семінари тощо. Користуються популярністю віртуальні книжкові виставки, зокрема виставки нової літератури з усіх галузей медичної науки, виставки до знаменних та пам'ятних дат, до ювілеїв видатних медиків.

Щоб вижити у світі глобалізації, бібліотеки повинні змінюватися і постійно торувати свій шлях: шукати й впроваджувати нові сучасні канали комунікації. 90 років функціонування Національної наукової медичної бібліотеки України на ниві медичної науки та охорони здоров'я зробили її знаною не тільки в Україні, але й далеко за її межами. Щоб бути впізнаваними і мати власне обличчя, ми створили і затвердили логотип і фірмовий стиль, оновили веб сайт, створили сторінки бібліотеки

у соцмережах. Таким чином бібліотека значно розширила формат комунікації з нашими користувачами.

Хорошу пораду дав Рей Крок – засновник компанії McDonald's: «Пробивайтеся вперед: ніщо на світі не замінить наполегливості. Її не замінить талант – немає нічого звичніше талановитих невдах. Її не замінить геніальність – нереалізований геній уже став притчею. Її не замінить хороша освіта – світ переповнений вченими вигнанцями. Всемогутні лише наполегливість і завзятість».

Отож, не варто боятися змін. Варто наполегливо працювати: шукати, творити і втілювати кращий досвід!

Боровик Ольга Борисівна
директорка бібліотеки
Путря Юлія Вікторівна
редакторка I категорії

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

Анотація. Одним із важливих напрямів у роботі бібліотеки є популяризація книжкового фонду й особливо рідкісних та цінних видань. У статті розглянуто структуру та зміст покажчика «Раритетні видання фонду бібліотеки УМСА». Акцентовано увагу на унікальних та цікавих примірниках.

Ключові слова: бібліографічний покажчик, раритетні видання, бібліотека УМСА.

У 2021 році Українська медична стоматологічна академія відзначатиме 100-річний ювілей. До цієї дати інформаційно-бібліографічний відділ підготував 1-й випуск покажчика «**Раритетні видання фонду бібліотеки УМСА**», адже історія фонду книгозбірні невід’ємна від історії академії, яка почала свій відлік як окремих підрозділ Харківського стоматологічного інституту у 1921 році. Спільна історія також об’єднує бібліотеку УМСА з Науковою бібліотекою ХНМУ на що вказують штампи та печатки на старовинній частині фонду. Накопичені та дбайливо збережені раритетні книги – предмет гордості кожної бібліотеки. Цінність нашої колекції полягає в тому, що більшість видань є фаховими. Але мета бібліотеки не тільки в збереженні унікальних творів, а й в популяризації їх та забезпеченні доступу до них майбутнім поколінням. Саме завдяки покажчику кожен наш читач – від досвідченого науковця до студента, зможе найти для себе як цікаву, так і корисну інформацію.

Робота над покажчиком проводилась за двома напрямками:

- використання електронного каталогу бібліотеки УМСА
- вивчення документів старовинних видань de visu.

З колекції була відібрана література, яка відповідає виданням надрукованим російською імперською мовою до мовної реформи 1918 року та згрупована в 1-й випуск покажчика.

Усі матеріали: монографії, підручники, посібники, лекції, періодика – упорядковані за хронологічним порядком та видами публікацій.

Бібліографічний опис видань до 1918 р. зроблено зі збереженням усіх особливостей оригіналу. Найбільше їх віддзеркалює титульний лист. Таким чином, до описів увійшли не тільки фонетичні відмінності, а й, наприклад, назви видавництва і типографій та їхні адреси [2].

Відкриває показчик найстаріша книга фонду бібліотеки УМСА – «Лекції Труссо, професора медичинського факультета в Парижѣ» 1868 р. випуску (фото 1). У курсі клінічних лекцій узагальнено досвід А. Труссо, його попередників і сучасників, а також відображені навіть невеликі статті та повідомлення, що з'являлися в європейській медичній періодиці. Цікавість читача може привернути колекція атласів, підручників та посібників з анатомії професорів лейпцизького, берлінського, віденського університетів, датованих із 1883 по 1912 рр.

Фото 1

Фото 2.

Фото 3.

Джерелом для нових досліджень є незвичайне видання, яке привертає погляд і увагу та завжди викликає інтерес у тих, хто вивчає історію медицини – «Компендиум практического зубо врачевания» Ю. М. Гофунга, видана типолітографією Савви Иванченка у 1906–1907 роках (фото 2). Одне зі значень терміна «компендіум», який зараз використовується не часто, означає стислий, сумарний виклад основних положень будь-якої науки [3]. Унікальне воно тим, що надруковано особливим шрифтом – літографічним рукописом та імовірно, що цей примірник є єдиним в Україні. З погляду дослідження політичних, економічних і соціальних ідей XVIII-XIX ст. у Європі, корисним для читачів може бути серія книг із циклу «История Европы по эпохамъ и странамъ въ средніе вѣка и новое время» за редакцією Н.І. Карєєва та І.В. Лучицького. Наприклад:

- Карѣевъ Николай Иванович (1850-1931). Политическая история Франции въ XIX вѣкѣ : Правительственныя формы и внутренняя политика, политическія партіи и общественные классы / Н. И. Карѣевъ. – С.-Петербургъ : Типографія Акц. Общ. Брокгаузъ-Ефронъ, 1902. – 300 с. (фото 3).
- Погодинъ Александръ Львовичъ (Проф.). История Болгарии : историческая литература / Александръ Львовичъ Погодинъ. – С.-Петербургъ : Издание «Брокгаузъ – Ефронъ», 1910. – 225 с. (История Европы по эпоха-

мъ и странамъ въ средніе вѣка и новое время / Изд. подъ ред. Н. И. Карѣева и И. В. Лучицкаго) (фото 4).

Фото 4.

Окремо хочеться звернути увагу на справжній фоліант фонду бібліотеки УМСА – «Münchener Medizinische Wochenschrift» (Мюнхенський медичний тижневик, 1911 рік), адже він налічує 2 808 сторінок! Видання цього тижневика бере свій початок із 1854 р.

За довгий шлях існування було змінено декілька назв. У книгосховищі бібліотеки УМСА зберігається 5 примірників за 1909–1912 рр.

Охопити основні віхи розвитку медичної науки допоможуть багаторічні комплекти фахових

журналів. З-поміж них: «Зубоврачебный вѣстникъ» (з 1900 р.), «Хирургія» (з 1902 р.), «Centralblatt für Chirurgie» (з 1902 р.), «Харьковській медичній журналь» (з 1907 р.), «Deutsche Monatsschrift für Zahnheilkunde» (з 1909 р.), «Vierteljahrsschrift für Zahnheilkunde» (1910 р.) тощо.

Періодичні видання тих часів дуже цікаві своїм змістом. Наприклад, у журналі «Зубоврачебный вѣстникъ» (фото 5) було два головних розділи: науковий та побутовий. Публікувалися оригінальні та перекладні статті, оголошувалася підписка на нові професійні видання, надавалися звіти медичних товариств. На сторінках видання висвітлювалися ювілеї відомих особистостей, друкувалися некрологи. Розділ «Хроніка і суміш» розміщав листи, скарги, рекламу, об'яви (фото 6, 7) та навіть опишував хід судових процесів за участю дантистів.

Не менш цікавою у посібнику є медична література іноземною мовою. З-поміж авторів – європейські науковці, лікарі-практики ХІХ ст. Ця добірка демонструє чудово ілюстровані посібники, підручники, лекції з практичної хірургії, експериментальної бактеріології, оперативної стоматології, які мали велике значення для лікарів і студентів того часу.

Окремим розділом у покажчику представлені конволюти. Назва конволют походить від латинського convolutus, що означає згорнутий, сплетений. Принцип складання конволютів різний. Вони можуть бути об'єднані як єдиною тематикою, так і складися з різнорідних видань.

З-поміж конволютів треба розрізняти власницькі та видавничі. Власницькі конволюти – це збірники, зібрані руками самих бібліофілів або на їх замовлення з примірників, що їм належали, у тому числі, можливо, з їх екслібрисами, автографами, позначками на полях. Такі конволюти були поширені свого часу поміж бібліофілів: купуючи в роздріб окремі видання, власники потім замовляли для них або виготовляли найрізноманітніші оправи [1].

Фото 5.

Фото 6.

Фото 7.

Видавничі конволюти видавці формували самі з нерозпроданих видань. Справжньою окрасою фонду книгозбірні є найбільша дореволюційна універсальна енциклопедія – Енциклопедичний словник Брокгауза і Єфрона. (фото 8) Звичайно, у час Інтернету, коли інформація надходить за лічені хвилини, цей довідник втратив свою актуальність. Але його культурна та історична цінність залишається беззаперечною.

Словник вражає фундаментальністю, насиченістю фактичним матеріалом, якістю друку.

Простежити шлях історії бібліотеки та окремих видань допомагають печатки, книжкові знаки, власницькі записи, які також представлені в покажчику. Приваблюють, наприклад, автографи видатних учених, таких як Юхим Михайлович Гофунг (фото 9) та Мойсей Борисович Фабрикант (фото 10). Книги з цими помітками, імовірно, належали до їх колекцій.

Фото 8.

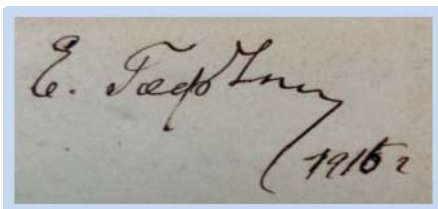

Фото 9.

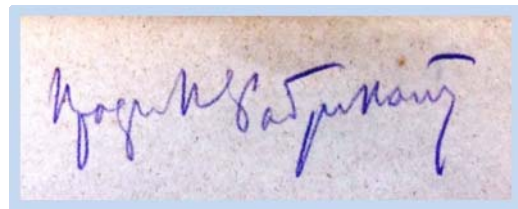

Фото 10.

Викликає також цікавість дарчий напис на підручнику з хірургії «Lehrbuch der Chirurgie. 1 Band. Allgemeiner Teil. Chirurgie des Kopfes, des Halses, der Brust und der Wirbelsäule»: «Глибокоуважаемому и дорогому профес. Моисею Борисовичу Фабриканту на память, в знак искренней

благодарности за приобретенный мною медицинский базис...От благодарного и искренне ценящего и любящего Вас молодого ученика Арона Лазаревича Шнейдера».

Наприкінці бібліографічного посібника, для зручності користування, складено іменний покажчик. Імена подані за алфавітом, нумерація відповідає сторінці, де розміщено опис.

Покажчик розрахований на широке коло читачів, які цінують історію, шукають джерела для нових досліджень, занурюються у сторінки минулого.

Робота з фондом раритетних видань триває. Планується створити 2-й випуск покажчика, якій охопить літературу періоду 1920–1950 рр.

Література:

1. Андрусенко Г. Конволюти в історичних бібліотечних колекціях: термінологія, причини створення, приклади / Г. Андрусенко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2013. – Вип. 7. – С. 382–391. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2013_37_35.
2. Боровик О. Б. Вікові скарби медичної науки / О. Б. Боровик // Медичні бібліотеки як осередки збереження та популяризації історико-культурної національної пам'яті» : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2017 року, м. Івано-Франківськ) / Національна наукова медична бібліотека України, Бібліотека ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», Івано-Франківська обласна наукова медична бібліотека». – Івано-Франківськ, 2017. – С. 77–79.
3. Боровик О. Б. Книга і час: старовинні стоматологічні видання в фонді бібліотеки ВДНЗУ «УМСА» / О. Б. Боровик // Місія медичних бібліотек в умовах реформування медичної галузі України : матеріали XV Ювілейної міжнарод. наук.-практ. конф., 19-20 травня 2016 р. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 46–48.
4. Раритетні видання з фонду бібліотеки УМСА. Вип. 1 : бібліографічний покажчик / уклад. : Ю. В. Путря, О. Б. Боровик ; Українська медична стоматологічна академія, Бібліотека. – Полтава, 2019. – 92 с.

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ БДМУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

Цимбал Валентина Іванівна

директорка наукової бібліотеки

ВДНЗУ «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці

***Анотація.** У доповіді висвітлюється специфіка сучасної культурно-просвітницької роботи бібліотеки БДМУ: мета, напрями, форми, тематика та принципи організації. Акцентується увага на необхідності активного залучення студентства, запрошення до участі авторитетних людей, використання мультимедійних технологій та інтернет-ресурсів.*

***Ключові слова:** культурно-просвітницька робота бібліотеки, культурно-просвітницькі заходи, авторитетні учасники масових заходів, активне залучення студентів, мультимедійні технології, інтернет-ресурси.*

Бібліотека медичного університету стереотипно здебільшого сприймається як структура, спрямована на документальне та довідково-інформаційне забезпечення освітнього процесу та наукової діяльності вишу. Культурно-просвітницька робота в традиційному розумінні у таких бібліотеках не проводиться або їй приділяється незначна увага.

Бібліотека БДМУ, водночас з іншими напрямками роботи, вважає реалізацію культурно-просвітницької місії в студентському середовищі надважливим завданням: там, де зерно може прорости і дати врожай, необхідно сіяти.

Наша мета – не лише підготовка висококваліфікованого фахівця, а й формування світогляду молоді особистості з національною свідомістю, громадянською позицією, знанням історії свого народу і держави, повагою до української та світової культури, високою духовністю та моральними цінностями.

Важливим принципом в організації культурно-просвітницької діяльності є активне залучення студентів. Пасивне споглядання, безумовно, дає свій результат, але активна безпосередня участь справляє набагато більший ефект. Студенти подають свої ідеї, пишуть власні вірші, декламують твори відомих поетів та письменників, беруть участь у конкурсах та вікторинах, спілкуються з гостями, задають питання, обговорюють відповіді, виконують пісні тощо. При наявності відчуття причетності до заходу студент глибше цікавиться темою і проблематикою, вивчає їх, самовдосконалюється.

Хорошою практикою є запрошення на масові заходи авторитетних людей, що робить заходи більш живими та підвищує їх статусність в очах студентів.

Важливе значення має використання сучасних мультимедійних технологій та якісна підготовка мультимедійних матеріалів: презентацій, фото-, аудіо- та відеоматеріалів. Вони мають бути інформативними, пізнавальними, цікавими, креативними та естетично привабливими.

Усі зазначені вище організаційні принципи реалізуються з метою емпатичного сприйняття студентами інформації. Емоційна залученість студента з більшою ймовірністю допоможе відкласти у його пам'яті й душі почуте і побачене, самостійно знайдене, бо психологічно воно сприймається ним як пережите.

Культурно-просвітницька робота здійснюється нашою бібліотекою за різними напрямками й у різних формах.

Так, для студентів та за їх участю організуються масові заходи. Про хвилюючі та яскраві моменти деяких з них розповімо детальніше.

Відчуття відповідальності за країну виховується завдяки годинам патріотизму.

Під час години патріотизму «Герої не вмирають» співробітники бібліотеки спільно зі студентами та викладачами, вдало поєднуючи декламування віршів та демонстрацію відеосюжетів, відтворювали хронологію подій на Майдані, де учасники відстоювали людські цінності, свободу та основи демократії.

До Дня Гідності та Свободи організувався перегляд кінострічки «Листи з Майдану», завдяки чому студенти мали можливість побачити відеокадри з Євромайдану, що перепліталися з поезією людей, які його «пережили».

На годину патріотизму «Героїв стежина – від батька й до сина», присвячену Дню захисника України, були запрошені ветерани АТО: Вальтер Шеффет і Роман Карнаух – десантники 80-ї десантно-штурмової бригади, члени ГО «Добротворець» та волонтер даної громадської організації Леся Михайлюк.

Вальтер та Роман розпочали свій виступ хвилиною мовчання і вшанування пам'яті полеглих на сході України. Студенти мали змогу з перших уст дізнатися про події, що відбувалися на полях бою. Велике враження на присутніх справила розповідь про захист Луганського аеропорту.

Волонтер Леся Михайлюк розповіла про діяльність волонтерських організацій та, зокрема, ГО «Добротворець».

У заключному виступі Вальтер Шеффет розповів про великий внесок медиків у порятунок життя наших воїнів, тим самим мотивуючи студентів стати справжніми професіоналами своєї справи.

На годину патріотизму «Уклін всім, хто край свій боронить», присвячену Дню Збройних Сил України, був запрошений ветеран АТО, боєць 24-ї окремої механізованої бригади ім. Короля Данила, активіст ГО «Добротворець» Максим Дацій, який також вразив присутніх своїми розповідями.

Трагічним подіям присвячуються години пам'яті.

Під час години пам'яті «Герої Небесної Сотні» присутні хвилиною мовчання вшанували пам'ять загиблих учасників Революції Гідності. Згадали земляків-буковинців Василя Аксеніна та Олександра Щербанюка, які віддали своє життя на Майдані. Переглянули документальні сюжети тодішніх подій.

Година пам'яті «Низький уклін Герою України Владиславу Трепку» проводилася з нагоди його дня народження. Співробітники бібліотеки спільно зі студентами зібралися, щоб вшанувати пам'ять медика, який віддав своє життя, рятуючи побратимів. Зустріч розпочалася хвилиною мовчання.

Владислав був студентом нашого університету, проходив інтернатуру в Чернівецькій обласній клінічній лікарні за спеціальністю «хірургія». Надзвичайно вразила студентів розповідь про перебування Влада у зоні АТО, де він навчився самостійно проводити операції в польових умовах. Лейтенант медичної служби завжди боровся до останнього за кожного бійця і йому вдалося врятувати багато життів. Одного пораненого бійця Влад врятував ціною свого життя у 28 років.

Трагічні сторінки давнішої історії розкривалися під час годин історичної пам'яті «Голодомор не зламав» та «Історію переписати неможли-

во» про Голодомор 1932–1933 років. Крім шокуючих документальних матеріалів, на одному заході асистент кафедри з досвіду власної родини розповіла про бабусю, яка пережила три голодомори і вважала їх страшнішими за війну.

Студентам демонструвався документальний фільм «Великий злам».

Співробітники бібліотеки підготували добірку історій про людей, які попри жахіття пережитого геноциду, у наступні десятиліття боролися за державність, творили шедеври мистецтва, робили наукові відкриття. Проникливо була оформлена тематична літературна виставка.

У тридцяту річницю Чорнобильської трагедії для студентів була організована година-реквієм «Дзвони пам'яті Чорнобиля». Присутні могли побачити фото з наслідками жахливої катастрофи, перших ліквідаторів-героїв, відео з масштабною евакуацією людей, спустошені населені пункти, покинуті домівки і наповнені болем очі людей.

Проводяться бібліотекою заходи про визначні сторінки української історії козацької доби. До Дня Українського козацтва щорічно організовується конкурсно-пізнавальна програма «Козацькому роду нема переводу». Крім розповідей про славні сторінки зародження й становлення козацтва, була підготовлена вікторина та цікаві конкурси на знання історії козаччини.

З великим задоволенням студенти відтворювали картину І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Найактивнішим хлопцем були вручені козацькі грамоти «Справжній козак» та подарунки.

До 100-річчя Буковинського Віча для студентів була проведена історична година «Буковинське Віче та його історичне значення».

Присутнім зачитали прийняту вічем ухвалу з вимогою його рядових учасників: «Віче бажає прилучення австрійської часті української землі до України». Прозвучали поетичні рядки «Посвята учасникам Буковинського Віча». Викладачі розповіли студентам про організаторів Українського Крайового Комітету: Омеляна Поповича та Мирона Кордубу. Увагу студентів зосередили на фундаментальному значенні документу серед визначних документів державного відродження.

Літературні, літературно-музичні, літературно-мистецькі композиції, літературні години, поетичні вернісажі та флешмоби присвячуються поетам й поезії, письменникам.

Під час заходів «Тарас Шевченко – співець українського народу», «Його благословила доля славою святою», «Палахкотить як свічка праведна душа Кобзаря» відбулося вшанування пам'яті Тараса Григоровича. У процесі поетичного флешмобу «Шевченкове слово в віках не старіє» студенти декламували свої улюблені вірші його авторства. Також вони мали можливість почути «Заповіт» Шевченка 9 мовами.

На літературній годині «Народний мудрець і філософ Григорій Сковорода» студенти мали можливість перетілися у героїв його байок.

Під час літературно-музичної композиції «Поезія єднає серця» іноземні студенти зачитували вірші індійських поетів. Емоційним моментом було представлене у відеоролику неперевершене виконання Богданом Ступкою вірша Ліни Костенко «Крила».

Родзинкою поетичного вернісажу «Поезія виховує високі почуття» стало декламування власної поезії студентками Лілією Гук і Таїсією Красновою.

Під час літературно-музичної композиції «Життя як пісня, що не віддзвенить!» про композитора, поета, співака та основоположника української естрадної музики Володимира Івасюка присутнім були продемонстровані відео з його відомими піснями. Неабияке враження на студентів справила пісня «Червона рута» на союзному пісенному конкурсі «Пісня року-71», де вона здобула перемогу.

Надзвичайно зворушливими були літературно-музичні композиції «Благословенне слово «МАТИ», «У світі все починається з мами...» та літературно-мистецька година «Мама – величне, дивне, ніжне слово», присвячені Дню Матері. Метою заходів було пробудити в студентах прекрасні і благородні почуття до матерів.

Робився акцент на взаємозалежності ступеня шани в державі жінки, яка виховує дітей, й ступеня культури та благополуччя суспільства.

Студенти запросили на заходи своїх мам і особисто вітали їх, даруючи щирі слова любові, подяки, поваги та декламуючи вірші (одночасно на екрані демонструвалося фото кожного студента з мамою). Були сльози, посмішки та емоційне піднесення.

Приємним моментом для куратора групи стало вручення їй студентами медалі «Багатодітна мама».

З метою популяризації української мови проводилися заходи «Збережемо наш скарб — рідну мову» й «Звучи, рідна мово!», де наголошувалося на важливості знання української мови, особливо, медикам за професійним спрямуванням. Студенти брали участь в літературній вікторині «Як ми знаємо рідну мову».

Під час заходу «2016 – рік англійської мови в Україні» студентам була представлена композиція, яка охопила історію розвитку цієї мови від давнини до сучасності. Окрім іншого, на заході були представлені твори українських поетів в перекладі на англійську мову. Кожен студент отримав закладку до книги з персоналіями англійськомовних поетів або письменників та словами пісні всесвітньо відомого музиканта Джона Ленона «Imagine». Всі присутні заспівали її.

У формі відеоеккурсій проводилися бібліотекою заходи до Дня пам'яток історії та культури й Міжнародного дня пам'яток та визначних місць – «Безцінні скарби рідної культури». Розглядалася необхідність збереження культурної спадщини, створеної зусиллями багатьох народів протягом усієї історії людства. Захоплюючи відеоеккурсії проводилися за рубриками: «Архітектурні перлини Чернівців», «Чернівці літературні», «Чернівці музичні» та «Чернівці – місто толерантності».

Завдяки кінолекціям «Від витоків українського кінематографу до сьогодення» та «Українське поетичне кіно як зразок національного кінематографу», присвяченим Дню українського кіно, студенти дізналися про основоположників українського кіно. Присутніх ознайомили з кращими фрагментами вітчизняного кінематографу, що входять у десятку кращих фільмів усіх часів і народів. Сучасний кінематограф та його корифеї були представлені фільмами «Поводир» О. Саніна та «Кіборги. Герої не вмирають» А. Сеїтаблаєва.

До Всесвітнього дня вишиванки бібліотекою було організоване свято вишиванки «Україно моя вишивана», метою якого було збагатити уявлення студентів про народні обереги, традиційні родинні реліквії, розширити інтерес до вишиванки як частини культури українців.

Під час флешмобу «А над світом українська вишивка цвіте» співробітники бібліотеки одягли власноруч вишиті сорочки й зробили виставку вишиваних виробів: сорочок, рушників, серветок тощо.

Для іноземних студентів проводилися мистецькі години «**Держава Реріха**», приурочені дню народження Миколи Реріха.

Надзвичайно цікавою до Дня закоханих була конкурснопізнавальна програма «Світом рухає любов». Метою заходу було виховання у студентів взаємоповаги, щирості, ціннісного ставлення до інших.

Студенти активно долучалися до участі в конкурсах, декламування любовної лірики. Деякі – втілювалися в ролі Ромео і Джульєти, Оксани і Вакули. З метою популяризації культурно-просвітницької роботи бібліотекою ефективно використовуються інтернет-ресурси: офіційний сайт та сторінка у Facebook.

На сайті бібліотеки створені розділи культурно-просвітницького спрямування: «Мелодія рими», «Калейдоскоп поезії» (у т. ч. «Поети-випускники та поети-співробітники БДМУ», «Поезія студентів БДМУ», «Поезія Буковини»), дайджест «Вчимося у видатних», «Книга Бальтасара Грасіана: «Карманний оракул или Наука благоразумия» (розділ «Вчимося життєвої мудрості») з рубрикою «Цитата тижня».

Слайди та відео, спрямовані на патріотичне й культурно-естетичне виховання студентів, виготовляються й транслюються на телеекрані у вестибюлі теоретичного корпусу університету.

У відділах обслуговування й на сайті експонуються книжково-ілюстративні виставки.

З огляду на важливість культурно-просвітницької діяльності в сучасних умовах бібліотека БДМУ лише поглиблюватиме й розширюватиме роботу зі студентами у цьому напрямку.

**ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕКИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ
У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ**

Бабак Тетяна Олександрівна

завідувачка відділу літератури іноземними мовами

Ляшенко Анна Ігорівна

завідувачка сектору обслуговування англомовних студентів

Войтюк Віта Володимирівна

бібліотекарка I категорії

Наукова бібліотека Харківського національного

медичного університету, м. Харків

Анотація. У статті розглянуто взаємодію бібліотеки та академічної спільноти у процесі формування інформаційної культури усіх суб'єктів освітнього процесу, наведено деякі результати досліджень закордонних бібліотек з цієї тематики у закладах вищої освіти. На прикладі Наукової бібліотеки ХНМУ представлена дієва співпраця бібліотекарів з викладачами та студентами в організації та проведенні заходів з формування інформаційних компетентностей, набуття навичок роботи з ресурсами тощо.

Ключові слова: інформаційна культура, студентство, академічна спільнота, вузівські бібліотеки, заходи з формування інформаційної культури, Наукова бібліотека ХНМУ.

З появою необмеженого доступу до Інтернету суттєво змінилися підходи до пошуку інформації та методів навчання. Це також сприяло створенню нових ресурсів, таких як цифрові бібліотеки, репозитарії. Звичайно, розвиток цифрових технологій зробив серйозний виклик бібліотекам. Саме тому бібліотекарі стурбовані зниженням попиту на бібліотечні послуги та ресурси, особливо в академічному середовищі. Ресурси бібліотеки настільки складні та різноманітні, що пересічному користувачу важко ефективно використовувати їх без допомоги або консультації бібліотекарів. Безумовно всі ці фактори посилили провідну роль вузівської бібліотеки у формуванні інформаційної культури користувачів.

Інформаційна культура – сфера буття, що пов'язана з функціонуванням інформації в суспільстві, формуванням інформаційних навичок особистості. У широкому сенсі інформаційна культура є сукупністю принципів і механізмів, що забезпечують взаємодію етнічних і національних культур, їх включення в загальний досвід людства. Інформаційна культура у вузькому сенсі це – вироблення оптимальних способів використання інформації і надання її споживачеві для вирішення теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалення технічних засобів виро-

бництва, зберігання і передавання інформації; розвиток системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформації й інформаційних засобів [4].

Сучасне покоління студентів є повністю залежним від комп'ютерів та Інтернету. Для них є звичним, що інформація є необмеженою та отримати її можна миттєво. Як правило, пошук інформації викликає труднощі у студентів, дуже часто їм не вистачає терпіння та навичок. Тож одним з актуальних завдань будь-якого закладу вищої освіти (ЗВО) є формування інформаційної культури студентів. Особливе значення у цьому процесі має взаємодія викладачів і бібліотекарів, адже саме бібліотекарі щоденно працюють з інформаційними ресурсами, здійснюють аналітико-синтетичну обробку інформації, систематизують її для зручності сприйняття й використання користувачами. Така співпраця сприяє набуттю студентами базових знань, необхідних навичок та вмінь роботи з інформацією в межах навчальних дисциплін. Важливо, щоб навчання було не тільки у форматі лекцій, семінарів, а й практичних занять, в тому числі самостійних. Суттєву роль для студентів відіграє подача матеріалу – процес навчання має бути простим, доступним, зрозумілим.

Сьогодні питанню формування інформаційної культури приділяють особливу увагу у всьому світі. В багатьох університетах світу проводяться дослідження з виявлення проблем щодо формування навичок інформаційної культури у студентів. Так, протягом останніх років в Університеті Бен Гуріона (Ізраїль), Пекінському Університеті (Китай), Університеті Цукуби (Японія) та у бібліотеках Сполучених Штатів Америки проведені такі дослідження через опитування, в яких взяли участь загалом 458 респондентів. Мета досліджень – вивчення поглядів студентів, викладачів та бібліотекарів щодо різних аспектів інформаційної культури та виявлення труднощів, з якими вони стикаються під час роботи з інформацією, пошуку надійних джерел тощо. Дослідження показали, що однією з найпоширеніших проблем є невміння правильно формулювати пошуковий запит, як і з чого почати пошук інформації. Легкий і практично необмежений доступ до інформації може стати перешкодою для студентів на шляху розуміння важливості набуття навичок проведення інформаційного пошуку. Основною проблемою є відсутність знань про доступні у бібліотеці джерела інформації. Відвідування бібліотеки і знайомство з її ресурсами вкрай важливо для успішного навчання. Проте складається враження, що багато студентів соромляться звертатися за допомогою до бібліотекаря через негативний досвід роботи у бібліотеці: побоювання з приводу використання бібліотечних ресурсів, нерозуміння самої організації фонду бібліотеки, відсутність навичок роботи з бібліотечними каталогами, некоректне ставлення співробітника бібліотеки до запитань студента тощо [6]. Так, респонденти-студенти у своїх відповідях зазначали наступне: «Я надаю перевагу пошуку інформації в Інтернеті, ніж в бібліотеках. Вони мене завжди лякали, і книги були занадто

великі. Довгий час я навіть не знав, як знайти потрібну мені книгу, я не розумів, як організована інформація, і я був в шоці протягом перших двох років...»; «Мені було важко сформулювати правильний пошуковий запит. Це моя головна трудність...»; «Мені соромно просити допомоги в бібліотекаря, адже я навчаюсь на старших курсах. Я відчуваю себе дуже ніяково. Мені не дуже приємно ставити запитання, відповіді на які я повинен знати...»; «Викладач навіть не запитав нас, чи знаємо ми, як робити пошук інформації, перш ніж дати завдання. Він вважає, що ми можемо зробити все самотужки...» [7].

На жаль, стереотип негативного образу бібліотеки, який склався у частини студентства, ускладнює сприйняття її як головного інформаційного центру вишу, дієвого помічника у роботі з інформаційними ресурсами. Знають про це й самі бібліотекарі, але прагнуть змінити його за допомогою більш якісного обслуговування, шукаючи різноманітні способи й формати взаємодії. Наприклад, в університеті Бен-Гуріона (Ізраїль) для налагодження більш відкритого спілкування з користувачами знімають короткі відеоролики, в яких розповідають про себе та свою діяльність [7].

Багато викладачів вважають, що студенти вже отримали необхідні навички інформаційної культури на інших заняттях, тому не вважають необхідним приділяти цьому належну увагу. Деякі викладачі не можуть навчити студентів роботі з інформаційними ресурсами, адже самі не володіють цими навичками. Отже, інформаційна культура перебуває в процесі розвитку, набуває актуальності питання вдосконалення професійних компетентностей як бібліотекарів, так і викладачів.

Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) приділяє увагу формуванню інформаційної культури користувачів через систему бібліотечних заходів з підвищення інформаційної компетентності. Так, в межах роботи зі студентами щодо підвищення інформаційної культури користувачів вже на першому курсі проводиться цикл бібліотечних уроків. На цих заходах студенти знайомляться зі структурою університетської бібліотеки, режимом роботи та правилами користування, її ресурсами та можливостями пошуку інформації для навчання та наукової діяльності [2]. Проведення таких заходів є прикладом взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу, а саме студентів, викладачів та бібліотекарів, у процесі формування інформаційної культури. По-перше, з деканатами та викладачами кафедр заздалегідь узгоджується розклад занять, що проводяться в межах навчального курсу дисциплін. По-друге, бібліотека організовує круглі столи-зустрічі зі студентством та викладачами, на яких обговорюються їх пропозиції та побажання щодо тематики та форми проведення бібліотечних уроків. Саме взаємодія усіх представників освітнього процесу дає змогу віднайти найбільш якісні, ефективні методи та засоби формування у них інформаційної культури.

Фахівці бібліотеки проводять індивідуальні консультації, групові тренінги, майстер-класи щодо користування інформаційно-комунікаційними технологіями, пошуку надійних ресурсів, аналітико-синтетичної обробки знайденої інформації, постійно надають консультативну допомогу щодо використання тих чи інших інформаційних ресурсів, насамперед, електронних – сайту бібліотеки як зручної точки доступу до інформаційних ресурсів, в тому числі електронного каталогу НБ ХНМУ, Репозитарію університету, інтернет-ресурсів, а також освітніх і наукових порталів, соціальних мереж тощо [2].

Співробітники НБ ХНМУ постійно займаються самоосвітою, організовують заходи з підвищення кваліфікації, оперативно реагуючи на зміни в сучасному інформаційному середовищі.

Отже, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що взаємодія між бібліотекарями та викладачами є дуже важливою для усунення означених проблем з формування інформаційної культури студентів. Плідна співпраця та відкрите спілкування бібліотекарів і студентів є ключовим аспектом у допомозі останнім в процесі набуття навичок роботи з інформаційними ресурсами й досягнення успіхів у навчанні.

Взаємодія між студентами, викладачами та бібліотекарями відіграє важливу роль в формуванні інформаційної культури. Дослідження окреслюють з якими труднощами стикаються студенти під час навчання та використання бібліотечних ресурсів, дають зрозуміти важливість налагодження дружніх відносин між студентами та бібліотекарями, визначити шляхи поліпшення обслуговування. Відкрита й безперервна комунікація між усіма суб'єктами освітнього процесу – студентами, викладачами і бібліотекарями, є важливою для усунення існуючих прогалин. Лише загальна й чітка мета, взаємоповага і довіра допоможуть досягти успіху у формуванні інформаційної культури користувачів.

Література:

1. Іванійчук Т. Ю. Інформаційна грамотність користувача бібліотечних послуг та компетентності бібліотечних працівників: взаємозв'язки та взаємовпливи / Т. Ю. Іваничук // Актуальні проблеми політики. – 2016. – Вип. 58. – С. 227–240.
2. Киричок І. В. Інформаційно-бібліотечний супровід підготовки англомовних студентів у ХНМУ / І. В. Киричок, О. О. Красюкова, Т. О. Бабак // Англомовне навчання в ХНМУ: сучасний стан, проблеми та перспективи : матеріали LI навчально-методичної конференції, Харків, 31 січ. 2018 р. / ред. кол.: В. Д. Марковський [та ін.] ; Харк. нац. мед. ун-т. – Харків : ХНМУ, 2018. – С. 45–47. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/19102>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 27.02.2020.
3. Сорока В. В. Інформаційна грамотність як один із чинників розвитку цифрової компетентності учнів [Електронний ресурс] / В. В. Сорока //

Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій : III Всеукраїнський науково-методичний семінар, Глухів, 1 лист. 2019 р. – Глухів, 2019. – Режим доступу: <https://cutt.ly/tr7rnqG>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 27.02.2020.

4. Шелестова А. М. Інформаційна культура [Електронний ресурс] / А. М. Шелестова // Українська бібліотечна енциклопедія. – Режим доступу: <http://ube.nlu.org.ua/article/Інформаційна%20культура>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 17.02.2020.

5. A Seat at the Table : Information Literacy Assessment and Professional Legitimacy [Electronic resource] / R. Detmering, S. McClellan, A. Willenborg // College & Research Libraries. – 2019. – Vol. 80, no. 5. – Mode of access: <https://cutt.ly/Xr7rT9o> (Accessed on 27.02.2020). – Title from the screen.

6. Library user education as a window to understand inquiry-based learning in the context of higher education in Asia: A comparative study between Peking University and the University of Tsukuba [Electronic resource] / Qianxiu Liu, Bradley Allard [et al.] // College & Research Libraries. – 2019. – Vol. 80, no. 1. – Mode of access: <https://cutt.ly/Vr7rACX> (Accessed on 27.02.2020). – Title from the screen.

7. Three Perspectives on Information Literacy in Academia: Talking to Librarians, Faculty, and Students [Electronic resource] / A. Yevelson-Shorsher, J. Bronstein // College & Research Libraries. – 2018. – Vol. 79, no. 4. – Mode of access: <https://cutt.ly/0r7rGuz> (Accessed on 27.02.2020). – Title from the screen.

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ
ТА ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Белякова Тетяна Володимирівна

*завідувачка відділу наукової обробки документів та ведення каталогів
Наукова бібліотека Харківського національного
медичного університету, м. Харків*

***Анотація.** У статті розглядається робота Наукової бібліотеки з користувачами, напрямки культурно-просвітницької та виховної діяльності студентської молоді.*

***Ключові слова:** культурно-просвітницька та виховна робота, вузівська бібліотека, медична бібліотека.*

Вузівська бібліотека є документно-інформаційною складовою освітнього, наукового і педагогічного процесу університету. Бібліотека – центр інформаційних комунікацій, осередок знань, освіти, культури, який розвивається разом із своїм університетом.

Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) бере безпосередню участь у виховному процесі студентства, формує інформаційну культуру користувачів, проводить численні культурно-просвітницькі заходи. Ця робота знаходить відображення у багатьох публікаціях співробітників бібліотеки.

Робота НБ ХНМУ зі студентством орієнтована на професійний, інтелектуальний, культурний розвиток особистості студента з активною громадянською позицією в суспільстві. В університеті працює комісія з навчально-виховної роботи, є «План навчально-виховної роботи ХНМУ». Бібліотека активно сприяє виховному процесу, що знаходить своє відображення в проведених заходах.

Культурно-просвітницька та виховна діяльність бібліотеки ведеться за багатьма напрямками, в тому числі духовно-моральному, морально-етичному, естетичному, екологічному, патріотичному та ін.

Український народ має свої духовно-моральні цінності та культурні традиції. Культура містить у своєму ядрі духовні цінності. Історична пам'ять нашого народу є основою національної самосвідомості. Збереження фондів книжкових пам'яток, їх вивчення та розкриття користувачам сприяє вихованню гордості за свою історію та культуру. Бібліотеки створюють фонди краєзнавчої літератури, відділи рідкісних та цінних видань, ведуть наукові дослідження [5].

Книжкова спадщина має величезне значення для збереження традиційних цінностей народу, його історії. Бібліотека популяризує книж-

кові пам'ятки серед студентства. Рідкісні і цінні книги розповідають про історію зародження і розвитку медицини в державі, в Харкові у різні часи. Все це сприяє духовно-моральному вихованню.

Через розкриття фонду книжкових пам'яток, на прикладі надання благодійної та державної медичної допомоги населенню в XIX столітті, соціального служіння громади сестер милосердя товариства Червоного Хреста, руху милосердя у місті, бібліотека сприяє вихованню гуманізму [6].

Вивчення історії становлення Харківської вищої медичної школи, благодійної допомоги всіх її установ сприяє формуванню світогляду студентів, гордості за свій університет. Харківська медична школа – зразок самовідданості і самопожертви заради здоров'я народу [12].

Розвиток медицини сприяв розвитку Харкова. Багато імен видатних учених-медиків у топонімах нашого міста. Студентство має знати ці імена, на прикладі їх життя вчитися працювати на благо суспільства [13].

Наукова бібліотека, підтримуючи волонтерський рух ХНМУ, започаткувала благодійний проект «Світ у дитячих долоньках», мета якого – організація дозвілля онкохворих дітей у лікарнях та вихованців дитячих будинків, і залучає до волонтерської діяльності у ньому студентів. Участь у проєкті сприяє вихованню гуманізму, милосердя, а також професійному становленню майбутніх лікарів – набуттю навичок роботи й спілкування з пацієнтами [11].

У 2012 р. кафедра філософії ХНМУ проводила навчально-методичну конференцію «Актуальні проблеми духовності: сучасні реалії та перспективи», присвячену 135-річчю з дня народження видатного лікаря, архієпископа Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). Бібліотека провела огляд літератури про життя, діяльність та служіння Святителя Луки [7].

Наукова бібліотека як інформаційний та культурно-просвітницький центр вишу активно бере участь в процесі духовно-гуманістичного виховання майбутніх лікарів. Проводяться заходи, що сприяють художньо-естетичному і етичному вихованню студентів [8]. Крім традиційних тематичних виставок, готуються віртуальні виставки-презентації про вчених ХНМУ, співробітники бібліотеки беруть участь з доповідями в університетських науково-практичних та студентських конференціях гуманістичної спрямованості, в різних заходах, що проводяться в Харкові. Готуються виставки художньої літератури «Ім'я тобі – Лікар», що розповідають про медицину, розкривають образ лікаря, відносини між медичними працівниками та пацієнтами тощо.

Моральність і професійні категорії – рівнозначні складові професії лікаря. Твори про лікарів виховують у студентів милосердя, співчуття, любов до людей. Так, для всіх першокурсників бібліотека проводить лекції-огляди «Образ лікаря в художній літературі», «Медицина в дзеркалі світової літератури», «Улюблениця літературної музи: медицина в літературі» [9]. Також для користувачів складено ілюстрований анотований бібліографічний покажчик «Медицина в дзеркалі світової літерату-

ри», перший випуск містить 180 назв літературних творів з фонду Наукової бібліотеки, готується наступний випуск покажчика, доповнений новими творами.

На кращих зразках художньої літератури молодь пізнає багатогранність професії лікаря, його особистості. Ознайомлення студентства з життям та діяльністю лікарів-письменників сприяє вихованню сумлінності, милосердя, співчуття, терпіння та відповідальності майбутніх лікарів.

На прикладі літературної творчості Антона Павловича Чехова та Михайла Булгакова, письменників і лікарів, бібліотека популяризує медичну науку та практику, роботу земських лікарів. В їх творах представлено збірний образ лікаря – безкорисливий, інтелігентний, скромний, відданий своїм пацієнтам і науці, або такий, що негідний цього звання [3], [16].

Бібліотека проводить заходи, що сприяють розумінню етичних проблем медицини при вивченні біоетики та деонтології як основоположних принципів професійної діяльності лікаря. Наприклад, проводяться огляди літератури, які піднімають етичні питання біоекспериментів. Художня література є потужним фактором впливу на внутрішній світ і поведінку людини. Біоетика розглядає моральну проблематику, пов'язану з розвитком біомедичних наук і впровадженням новітніх досягнень, біотехнологій в медицину. В оглядах приділяється увага морально-етичним питанням експериментальної діяльності медиків [10].

НБ ХНМУ сприяє екологічному вихованню молоді, приділяє увагу дбайливому ставленню до природи та її ресурсів. Шляхом проведення виставок (як традиційних, так і віртуальних), залучаючи різні ресурси, бібліотека здійснює інформаційне забезпечення педагогічного процесу [4].

Одним з найважливіших напрямків виховної діяльності є патріотичне виховання. До знаменних історичних подій, ювілеїв відомих людей, релігійних і народних свят тощо бібліотека проводить тематичні зустрічі, огляди літератури та інші заходи. Всі вони сприяють вихованню духовності, патріотизму, формуванню громадянської позиції [2].

З патріотичного напрямку роботи бібліотека провела ряд заходів. Так, для студентів проведено огляд літератури до 400-річчя гетьманства Петра Сагайдачного – політика та військового діяча. Розглянуто історичні події з кінця XV по XVIII сторіччя [15].

У фонді НБ ХНМУ є видання Т. Г. Шевченка, які відображають різні грані його творчості: літературні – твори історичного та побутового жанру, поезія, автобіографія, мистецькі – портрети, пейзажі тощо. До 200-річчя від дня народження видатного українського поета та художника Наукова бібліотека провела огляд літератури і щороку у березні проводить такі заходи [14].

У 2018 році, до 75-річчя перемоги у великих військових боях періоду Другої світової війни, бібліотеки проводили численні заходи до Дня міста. Акцентується увага на книгах воєнних років – документах, що зберігають історичну пам'ять про Другу світову війну. По цих книгах простежується розвиток медицини, окремих її галузей, увічнений трудовий подвиг медиків на фронтах війни [1].

Таким чином, Наукова бібліотека веде значну роботу з користувачами, особливо зі студентством, направлену на духовно-моральне, етичне, екологічне, патріотичне виховання, формування інформаційної культури, просування читання та ін. Культурно-просвітницька та виховна робота знаходить відображення у численних публікаціях співробітників, які представлені на сайті НБ ХНМУ libr.knmu.edu.ua в розділі «Наші праці».

Література:

1. Белякова Т. В. День города Харькова – 75-летие освобождения. Информационно-библиотечное обеспечение мероприятия / Т. В. Белякова // Слобожанські читання : матеріали ХХІІІ міжнародної наукової конференції (17–19 квітня 2019 р.). – Харків, 2019. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/25259>.
2. Белякова Т. В. Роль библиотеки медицинского вуза в духовно-нравственном воспитании врача [доклад] / Т. В. Белякова, И. В. Камлык // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования: к 90-летию Высокопреосвященнейшего Никодима, Митрополита Харьковского и Богодуховского : тезисы Всеукраинской научно-практической конференции, 24-25 марта 2011 года. – Харьков, 2011. – С. 26-29. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/17156>.
3. Иванова И. Ш. А. П. Чехов – врач и писатель / И. Ш. Иванова // Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів в умовах Болонського процесу : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю. Вип. 4. – Харьков, 2010. – С. 66–67. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/3685>.
4. Иванова И. Ш. Екологічне виховання і освіта в медичному університеті / И. Ш. Иванова // Медичні бібліотеки України на шляху до суспільства знань : матеріали науково-практичної конференції, Львів, 15–17 травня 2007 р. – Київ, 2007. – С. 70–73. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/5698>.
5. Камлык И. В. Бібліотека як берегиня національної культурної пам'яті / И. В. Камлык, Т. В. Белякова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2015. – № 4. – С. 18-19. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/13207>.
6. Камлык И. В. К истории создания общины сестер милосердия в Харькове: по страницам редких и ценных изданий / И. В. Камлык,

Т. В. Белякова // Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я : матеріали III Міжнародної наукової інтернет-конференції, 2–9 листопада 2015 р. / Харківський національний медичний університет. – Харків, 2015. – С. 57–60. – Режим доступу <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/11944>.

7. Камлык И. В. Хирург, Ученый, Святитель [Святитель Лука (В. Ф. Войно-Ясенецкий)] : (обзор литературы) [доклад] / И. В. Камлык // Актуальні проблеми духовності: сучасні реалії та перспективи : матеріали навчально-методичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 135-річчю з дня народження видатного лікаря, архієпископа Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького), 18 квітня 2012 р. / ХНМУ. – Харків, 2012. – С. 53–54. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/337>.

8. Киричок И. В. Духовно-гуманистические основы профессиональной деятельности врача: просветительская роль библиотеки университета / И. В. Киричок // Університетська бібліотека та інформаційні сервіси для науки та освіти : матеріали науково-практичної інтернет-конференції, 10 жовтня 2013 року. – Харків, 2013. – С. 52–57. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/3851>.

9. Киричок И. В. Медицина в литературе: библиотека вуза и нравственно-этическое воспитание студентов-медиков / И. В. Киричок, В. М. Серпухова, О. В. Озеркина // Бібліотечні цінності в епоху сучасних інформаційних технологій : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з міжнародною участю, Чернівці, 14-15 травня 2015 р. – Київ, 2015. – С. 113–118. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9123>.

10. Киричок И. В. Чтение художественной литературы как элемент воспитательной работы библиотеки медицинского вуза: этика биоэкспериментов : [доклад-презентация] / И. В. Киричок, В. М. Серпухова, О. В. Озеркина // Читання в епоху розвитку електронних ресурсів: книга чи Інтернет? : матеріали наук.-практ. конф., Полтава, 13-14 вересня 2016 р. / Полтав. нац. техн. ун-т ім. Юрія Кондратюка; науково-технічна бібліотека ПолтНТУ; Центр. наук. б-ка Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Полтава : ПолтНТУ, 2016. – С. 60–67. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/13807>.

11. Киричок І. Волонтерська діяльність бібліотек ВНЗ: [доповідь-презентація на педагогічній майстерні «Бібліотечна інноватика» в рамках XIV Міжнародної методичної школи-семінару «Сучасні педагогічні технології в освіті», 2 лютого 2017 р., НТБ НТУ «ХП»] / І. Киричок. – 2017. – 21 слайд. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/15629>.

12. Костюкевич Т. В. Харківське Медичне Товариство як осередок подвизництва і волонтерства: по сторінкам рідкісних та цінних видань / Т. В. Костюкевич, І. В. Киричок // Історичні, економічні, соціально-

філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я : матеріали III міжнародної наукової інтернет-конференції, Харків, 2-9 листопада 2015 р. / [редкол. : І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко] ; Харківський національний медичний університет. – Харків, 2015. – С. 60–66. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/11979>.

13. Кравченко С. А. Увічнення видатних учених-медиків у топонімах Харкова / С. А. Кравченко, Л. В. Скрипченко // Наука XXI століття: Харків медичний : матеріали науково-практичної конференції, Харків, 4 травня 2018 р. / Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. – Харків, 2018. – С. 7–19. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/20715>.

14. Серпухова В. М. Людина у живописі Т. Г. Шевченка: огляд літератури до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка, видатного українського поета та художника / В. М. Серпухова, О. В. Озеркіна // Тарас Шевченко – Людина, Письменник, Патріот : матеріали наукової студентської конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка 25 березня 2014 р. / Харківський національний медичний університет ; кафедра суспільних наук. – Харків, 2014. – С. 26–31. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/5760>.

15. Серпухова В. М. Петро Сагайдачний – гетьман Війська Запорозького : огляд літератури до 400-річчя гетьманства Петра Конашевича-Сагайдачного в українському козацтві / В. М. Серпухова, О. В. Озеркіна // Тарас Шевченко – Людина, Письменник, Патріот : матеріали наукової студентської конференції, присвяченої 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка 25 березня 2014 р. / Харківський національний медичний університет ; кафедра суспільних наук. – Харків, 2014. – С. 55–60. – Режим доступу: <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/5810>.

16. Серпухова В. М. Творчество Михаила Булгакова – писателя и врача / В. М. Серпухова // Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів : матеріали науково-практичної конференції. Вип. 5. – Харків, 2011. – С. 152–153. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/366>.

**СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОЮ
ІНФОРМАЦІЄЮ:
МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ БІБЛІОТЕКАРІВ ТА НАУКОВЦІВ**

Куц Ольга Володимирівна

*завідувачка сектору інформаційно-аналітичної роботи
інформаційно-бібліографічного відділу
Наукова бібліотека Харківського національного
медичного університету, м. Харків*

***Анотація.** У статті описуються функціональні можливості систем управління бібліографічною інформацією для бібліотекарів та дослідників при роботі з науковою інформацією, їх важливість для наукової комунікації.*

***Ключові слова:** системи управління бібліографічною інформацією, бібліографічні менеджери, цитування, наукова комунікація, Mendeley.*

Управління посиланнями та їх використання – один із головних аспектів наукової комунікації та етики публікаційної діяльності. Постійне швидке зростання кількості наукової інформації, зокрема в електронному середовищі, зумовило розробку систем управління бібліографічною інформацією (СУБІ), зокрема бібліографічних менеджерів, програмного забезпечення для управління цитуванням. Ці системи призначені для авторів, науковців, бібліотекарів, взагалі організацій для створення, збору, пошуку, передачі, управління, використання інформації про посилання.

Мережа вже давно не просто платформа, де один автор створює контент для багатьох, а простір, де будь-хто може бути постачальником інформації. Багато сучасних СУБІ (Mendeley, Zotero, CiteULike та ін.) адаптовані до технологій веб 2.0, вони включили соціальні функції для сумісної роботи. Такі системи ще називають «бібліографічними менеджерами 2.0» [3], які дозволяють користувачу спільно використовувати особисту бібліотеку в приватній або загальнодоступній групі, вирішувати на якому рівні співпрацювати. Власна бібліографічна база даних стає місцем безперервної і безпроблемної взаємодії та інтеграції: посилання та документи передаються, обговорюються, коментуються. СУБІ можуть виступати віртуальним дослідницьким середовищем або платформою для співпраці. Наприклад, при виконанні тематичних довідок, вибірково розповсюджені інформації можна користуватися бібліографічними менеджерами для сумісного пошуку (коли декілька бібліотекарів працює над темою) і передачі інформації користувачам шляхом експорту посилань або надання групового доступу.

Імпорт посилань до бібліографічного менеджера може здійснюватися як за допомогою спеціальних форматів типу BibTex, RIS, XML, так і

безпосередньо із баз даних Scopus, Web of Science, Pubmed тощо. Деякі СУБІ мають спеціальні плагіни для браузерів, що дозволяють швидко знаходити на вебсторінці посилання або автоматично генерувати його на відкриту сторінку сайту.

У сучасному комунікативному науковому просторі змінилися як самі користувачі, так і робочий процес. Дуже часто на ПК (і не на одному) накопичується велика кількість повнотекстових статей у форматі PDF з назвами типу «256.pdf» або «fulltext.pdf» або «bmj-463-fg-00253.pdf». Такі назви файлів не розкривають зміст документів і значно ускладнюють пошук серед файлів та папок. Науковцям значно зручніше управляти своїми документами в одному вікні програми із зрозумілими підписами і не турбуватися про місцезнаходження файлів. Дослідникам необхідні не просто бази даних посилань, а PDF-менеджери [7]. Сучасні СУБІ мають можливість зберігати PDF-файли (а також файли у форматах .doc, .html, .xls, .tex, .odt тощо), читати їх, анотувати, робити нотатки. Пошук в таких системах може здійснюється не тільки за елементами бібліографічного опису, нотатками, тегами, а й за повними текстами статей в прикріплених файлах. Зручною функцією бібліографічних менеджерів є можливість миттєвого вилучення метаданих із PDF-файлів. Наприклад, достатньо перетягнути файли до вікна програми Mendeley, і вона автоматично опрацює їх, вилучить інформацію про назву, авторів, вихідні дані тощо.

Однією із найважливіших функцією СУБІ є експорт посилань та створення бібліографічних списків при написанні наукових робіт через плагіни та доповнення для текстових редакторів. Науковці, як правило, говорять, що саме через цей зручний і корисний функціонал вони користуються такими програмами [8–10]. На сьогоднішній день для створення бібліографічного опису можна обрати один із тисячі запропонованих стилів. Не дивлячись на те, що створені програмами бібліографічні описи в різних стилях мають деякі помилки [3, 5], все одно швидше внести незначні правки у список, а ніж створювати його з нуля.

Література про СУБІ в основному фокусується на технічному аналізі функцій програм [2–4]. Не дивлячись на те, що перші СУБІ були створені ще у 1980-х роках, використання цих інструментів серед наукової спільноти поширено недостатньо: здається, що дослідники мало обізнані про можливості й особливості менеджерів посилань [1, 2].

Виникає питання: якими є первинні та вторинні потреби користувача в залежності від робочого процесу? Науковцю просто потрібна база даних посилань чи складна система з соціальними функціями, чи може просто необхідно створити пристатейну бібліографію? Проблема вибору оптимальної системи управління бібліографічною інформацією вирішується інформуванням користувачів бібліотеки стосовно функцій та можливостей таких менеджерів.

Практика використання бібліографічних менеджерів науковцями під час досліджень та написанні робіт поширена у світовій науковій спільноті [8, 9]. Але серед вітчизняних науковців цими системами користуються лише одиниці. Скоріш за все, це зумовлено недостатньою обізнаністю про ці програми, незнанням їх переваг та функціональних можливостей для наукових досліджень. Бібліотекам варто розкрити для наукової спільноти потенціал СУБІ [10], тому бібліотекарям як інформаційним експертам необхідно мати уявлення про найпопулярніші бібліографічні менеджери, постійно відслідковувати нові функції програм та виступати в якості консультанта з питань управління науковою інформацією.

З великої кількості бібліографічних менеджерів [6, 11], які сьогодні доступні на ринку для демонстрації можливостей СУБІ для науковців та бібліотекарів, хочеться відзначити одну з найпопулярніших – багатофункціональну систему Mendeley. Це безкоштовне програмне забезпечення, що дозволяє управляти посиланнями та взаємодіяти з іншими науковцями онлайн, дізнаватися про нові дослідження тощо.

Перша версія Mendeley була створена у 2008 р., з 2013 р. – права належать видавництву Elsevier. На нашу думку, однією із найзначніших його переваг, на відміну від інших менеджерів, є версії програми для різних операційних систем: десктопних Windows, Mac, Linux та мобільних iOS, Android. Тобто, доступ до власної бази посилань та повних текстів у користувача буде у будь-якому місці та часі при наявності хоча б одного пристрою. Власна база даних синхронізується у хмарі (безкоштовно доступно 2 ГБ) між всіма вашими пристроями і буде доступна на будь-якому з них. Мережа Mendeley на початок 2020 року налічує 30 млн посилань, більше 6 млн науковців для спілкування, тисячі відкритих груп надають можливість легко знаходити дослідження, слідкувати за бібліографією та брати участь у дискусіях. Приватні групи дозволяють обмінюватися інформацією тільки серед запрошених учасників, це актуально, наприклад, для працівників кафедри, які спільно працюють над науково-дослідною роботою. Виходячи з інтересів науковця Mendeley сам запропонує статті для ознайомлення, можна налаштувати сповіщення. Для підвищення наукометричних показників (h-index, кількість цитувань) науковцям варто додавати до своїх профілей Mendeley власні статті, щоб підвищити видимість своїх робіт серед академічного співтовариства.

Отже, створення власної бібліотеки стало невід'ємною частиною дослідницької роботи науковця. Читання та вивчення літератури за темою – один з основних елементів його роботи. Через значне збільшення кількості публікацій за останні десятиріччя знаходження документів у великому масиві інформації та оцінка їх становиться все складнішою. Збір та управління бібліографічною інформацією має важливе значення для наукової роботи, тому бібліотекарі теж повинні розуміти та використовувати бібліографічні менеджери у своїй роботі, щоб допомагати науковцям і співпрацювати з ними.

Література:

1. Francese E. Uso di Reference Management Software presso l'Università degli Studi di Torino / E. Francese // Italian Journal of Library, Archives, and Information Science. – 2013. – Vol. 2, no. 4. – P. 145–174.
2. Gallegos M. C. Utilidad de los gestores bibliográficos en la organización de la información para fines investigativos / M. C. Gallegos, C. A. Peralta, W. M. Guerrero // Formacion Universitaria. – 2017. – Vol. 5, no. 10. – P. 77–85.
3. Gilmour R. Reference management software: A comparative analysis of four products [Electronic resource] / R. Gilmour, L. Cobus-Kuo // Issues in Science and Technology Librarianship. – 2011. – N 66. – URL: <http://www.istl.org/11-summer/refereed2.html>. – Date of access: 28.02.2020. – Title from the screen.
4. Ivey C. Choosing the right citation management tool: Endnote, Mendeley, RefWorks, or Zotero / C. Ivey, J. Crum // Journal of the medical library association. – 2018. – Vol. 106, no. 3. – P. 399–403.
5. Kratochvíl J. Comparison of the Accuracy of Bibliographical References Generated for Medical Citation Styles by EndNote, Mendeley, RefWorks and Zotero / J. Kratochvíl // Journal of Academic Librarianship. – 2017. – Vol. 43, no. 1. – P. 57–66.
6. Lemke D. Reference Management Software Comparison [Electronic resource] / D. Lemke ; Technische Universität München, Universitätsbibliothek. – München, 2016. – 19 p. – URL: <https://mediatum.ub.tum.de/doc/1320978/1320978.pdf>. – Date of access: 28.02.2020. – Title from the screen.
7. Mead T. L. Reference and PDF-manager software: Complexities, support and workflow / T. L. Mead, D. R. Berryman // Medical Reference Services Quarterly. – 2010. – Vol. 29, issue 4. – P. 388–393.
8. Melles A. Examining the Reference Management Practices of Humanities and Social Science Postgraduate Students and Academics / A. Melles, K. Unsworth // Australian Academic and Research Libraries. – 2015. – Vol. 46, issue 4. – P. 250–276.
9. Miller K. Reference management practices of postgraduate students and academic researchers are highly individualized / K. Miller // Evidence Based Library and Information Practice. – 2016. – Vol. 11, no. 3. – P. 105–107.
10. Murphree L. Reference Managers that Support Collaborative Research: Dreaming of the Perfect Fit / L. Murphree, M. White, B. Rochen Renner // Medical Reference Services Quarterly. – 2018. – Vol. 37, issue 3. – P. 219–233.
11. Comparison of reference management software [Electronic resource] // Wikipedia, the free encyclopedia. – URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_reference_management_software. – Date of access: 28.02.2020. – Title from the screen.

**ДОВІДНИКИ – ПОПУЛЯРИЗАТОРИ
ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК**

Солоїденко Галина

провідний науковий співробітник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, м. Київ

***Анотація.** У статті представлено інформацію про видання довідників та путівників по бібліотекам в Україні. Основна увага зосереджена на виданнях, що інформують про діяльність академічних бібліотек та підготовці нового довідника «Бібліотеки наукових установ Національної академії наук України: довідник» (Київ, 2019).*

***Ключові слова:** довідники, путівники, бібліотеки наукових установ, інформаційні ресурси бібліотек.*

Бібліотечною практикою вироблено багато жанрів довідкових видань, які призначені задовольняти найрізноманітніші потреби читачів у книзі та інформації, підвищувати ефективність обміну відомостями про документні ресурси та інформаційний потенціал бібліотек, пропагувати існуючі форми бібліотечного і інформаційного обслуговування користувачів. Рішення цих завдань багато в чому залежить від наявності довідників та путівників по бібліотекам.

За визначенням термінологічних словників **довідник** – довідкове видання, яке містить короткі відомості наукового, виробничого та прикладного характеру, що розташовані в певному порядку (алфавітному, систематичному, хронологічному та ін.), зручному для їх швидкого пошуку. Путівник по бібліотеці – довідник для читачів, що містить докладні відомості про бібліотеку: історію, фонди, структуру, порядок обслуговування читачів тощо.

Основна мета довідників і путівників по бібліотекам – сприяння активному використанню бібліотек читачами та посилення міжбібліотечної взаємодії. Їх розробленню та використанню сприяє уніфікація правил складання та структури даних про кожну установу.

Незважаючи на популярність електронних довідників їхні попередники паперові видання не втрачають своєї актуальності й нині, періодично перевидаються національними бібліотеками, бібліотеками методичними центрами та бібліотечними асоціаціями.

В Україні видання довідників та путівників по бібліотекам розпочалося ще в 1950-х роках і у процесі їх створення було пройдено складний шлях від найпростіших форм які подавали лише назву та часи роботи бібліотеки до об'ємних видань зі складною структурою, розгалуженим довідковим апаратом, чіткими передмовами та вступними статтями. Згодом, робота з підготовки та видання довідників набула таких масштабів, що виникла потреба стандартизувати основні положення і правила підготовки цих видань.

У міжнародному масштабі стандартизація довідників розпочала здійснюватися в кінці 1960-х початку 1970-х рр., коли підкомітет з промислових каталогів і довідників по бібліотеках Інституту стандартів США підготував проект міжнародного стандарту по бібліотекам та центрам інформації. У подальшому в розробленні цього міжнародного стандарту брав участь технічний комітет ІСО ТК 46 «Документація». В 1971 р. проект міжнародного стандарту ІСО «Довідники по бібліотекам, центрам інформації і документації» був затверджений Радою ІСО в якості міжнародного стандарту і отримав реєстраційний номер ІСО 2146–72. Даний міжнародний стандарт став основою для розроблення аналогічних національних стандартів. До прикладу стандарт Польської Народної Республіки Р 76/–01220 був досить близьким за структурою до стандарту ІСО, хоча значно досконалішим за змістом. Основні положення вищезазначених стандартів лягли в основу розроблення стандарту ГОСТ 7.17–79 «Справочники по библиотекам и органам научно-технической информации», який набув чинності з 1 січня 1980 року. Даний ГОСТ встановлював основні положення і правила складання довідників по бібліотекам і органам науково-технічної інформації, уніфікував їхню структуру. Стандарт був обов'язковим для бібліотек, органів науково-технічної інформації, видавництв та видавничих редакцій, які укладали і видавали довідники. Відповідно до ГОСТ 7.17–79 було встановлено п'ять типів довідників: територіальні, відомчі, галузеві, спеціалізовані та міжнародні. У 1981 р. фахівці Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна підготували та видали інструктивно-методичні матеріали «Составление справочников по библиотекам и органам научно-технической информации», які уточнювали основні положення ГОСТу 7.17–79, обґрунтовували використання обов'язкових і факультативних відомостей, пояснювали окремі типи та структури довідників. Деякі положення стандарту були проілюстровані прикладами, що надавали допомогу укладачам і редколегіям довідників у прийнятті правильних рішень.

Перші довідники, що з'явились в Українській РСР, подавали відомості про роботу великих бібліотек, в основному інформували про їхні адреси, дні й часи роботи, вміщували правила запису для читачів, можливості користування читальними залами та абонементом. Зокрема, довідник «Бібліотека Академії наук УРСР» укладений Я. Н. Прайсманом за редакцією Ю. О. Меженка був виданий у 1946 р., подавав найнеобхідніші для читачів відомості про роботу Бібліотеки.

Згодом, у 1959 р. вийшов короткий довідник «Наукова бібліотека Львівського державного університету ім. І. Франка» (укладач І. М. Кирилов, відповідальний редактор Ф. П. Максименко), який містив ґрунтовну передмову, інформацію про роботу бібліотеки у семи розділах та велику кількість додатків, серед яких був і додаток «Про відповідальність читачів за цілісність бібліотечних книжок». Крім традиційних відомостей для таких видань, у довіднику вміщено фотографії будівлі та

головного читального залу бібліотеки, схеми організаційної структури бібліотеки та міжнародного книгообміну з 42 країнами світу. У тексті поінформовано про діяльність Бібліотечної ради наукової бібліотеки та щорічної читацької конференції у ході якої бібліотека звітувалася перед своїми читачами.

Найпоширенішими серед п'яти вище зазначених типів довідкових видань є територіальні довідники. Перший довідник «Бібліотеки УРСР (обласні, наукові і спеціальні)», що охоплював 405 бібліотек уклали 1948 р. працівники Бібліотеки Академії наук УРСР. У 1969 р. колектив авторів Бібліотеки ім. КПРС підготував довідник «Бібліотеки Української РСР». У 1974 р. вийшло його друге перероблене і доповнене видання. Ці довідники містили відомості про всі республіканські, обласні та бібліотеки вищих навчальних закладів, а також про державні масові, профспілкові, технічні бібліотеки з фондом понад 60 тис. примірників. Новий довідник «Бібліотечна Україна», виданий Національною парламентською бібліотекою України у 1996 р. інформував про бібліотеки України із значними книжковими зібраннями, а також про окремі невеликі книгозбірні, фонди яких представляють інтерес для населення.

Видання довідників, що подають інформацію про становлення мережі академічних бібліотек, популяризують їхні ресурси і послуги є традицією, яка була започаткована ще у 50-х рр. ХХ ст. Перші відомості про 31 бібліотеку АН УРСР були вміщені у довіднику «Бібліотеки УРСР (обласні, наукові і спеціальні)». Перший галузевий довідник був виданий у видавництві «Наукова думка» 1971 р. й інформував про роботу 70 бібліотек наукових установ. Друге видання довідника 1981 р. вміщувало інформацію про роботу 80 бібліотек. Довідник, виданий НБУВ у 1996 р., подавав відомості про роботу 98 бібліотек, розкривав ті зміни, які відбулися у змісті та напрямках їхньої діяльності, додатково містив переліки бібліотек новоутворених наукових установ, а також тих що змінили назви. Видання «Наукові бібліотеки України» (Київ, 2004), крім бібліотек наукових установ НАН та НМАН України, подавав відомості про бібліотеки загальнодержавного значення, бібліотеки – регіональні бібліотечно-інформаційні центри та бібліотеки вищих навчальних закладів.

Робота бібліотек академічних установ знайшла відображення і в низці галузевих довідкових видань, підготовлених бібліотеками інших систем та відомств. Найпопулярнішим серед галузевих довідників тих часів був довідник виданий Державною науково-технічною бібліотекою УРСР «Технические библиотеки УССР» (Київ, 1968), який містив відомості про 412 бібліотек з універсальними фондами наукової та науково-технічної літератури, в т. ч. про ЦНБ, ЛНБ та 25 бібліотек наукових установ АН УРСР.

У 70-х роках ХХ ст. в СРСР розпочали видаватися міжнародні довідники з інформацією про бібліотеки країн близького та далекого зарубіжжя або міжнародних організацій. Серед таких видань слід відмітити

довідник «Библиотеки и центры информации академий наук социалистических стран», який був вперше виданий Бібліотекою академії наук СРСР у 1984 р. і містив інформацію про головні академічні бібліотеки України – Центральну наукову бібліотеку та Львівську наукову бібліотеку АН УРСР. В пострадянській Україні міжнародні довідники не видавались, лише після проголошення незалежності фахівцями НБУВ була підготовлена монографія у 2-х книгах «Академії наук країн Європи» (Київ, 2012), яка вміщувала довідкові відомості й про бібліотеки академії наук країн Європи.

Упродовж останніх років в Україні з'явилися регіональні довідники з інформацією про бібліотеки різних систем і відомств, зокрема, Дніпропетровщини (2003), Одещини, Черкащини (2005) Харківщини (2012) та ін. Серед цих видань слід відмітити друге доповнене і перероблене видання довідника «Бібліотеки Харківщини» особливістю якого є те, що другий розділ довідника містить інформацію лише про одну найстарішу медичну бібліотеку – Харківську наукову медичну бібліотеку України.

У 2019 р. до 90-річчя Інформаційно-бібліотечної ради НАН України фахівці НБУВ підготували довідник «Бібліотеки наукових установ Національної академії наук України». Дане видання містить інформацію про 97 бібліотек станом на 1 січня 2019 р. і є другим доповненим виданням, яке з'явилося за роки незалежності України. На відміну від попереднього видання, у даному довіднику відсутні відомості про п'ять бібліотек, розташованих у м. Донецьку та п'ять бібліотек, які знаходяться в анексованому Криму.

Довідкові статті про бібліотеки наукових установ подано авторами відповідно до існуючої структури Національної академії наук України. Довідник містить інформацію про назву та адресні відомості кожної бібліотеки наукової установи, рік заснування, історію формування наукових зібрань, обсяг і тематичний склад книжкових фондів, наявність рідкісних і цінних видань, особових бібліотек та колекцій, довідково-пошуковий апарат, довідково-інформаційну діяльність, застосування сучасних інформаційних технологій для створення інформаційних ресурсів та надання послуг користувачам. Довідник оснащений науково-довідковим апаратом, це, зокрема, алфавітний та географічний покажчики бібліотек, хронологічний покажчик років їх заснування, іменний покажчик – власників книжкових зібрань та колекцій, що зберігаються в бібліотеках; а також переліки: довідкових видань та збірників матеріалів, що вміщують інформацію про бібліотеки; публікацій про їхню діяльність за 1992–2018 роки.

Мета видання – інформувати науковців, працівників бібліотек та інформаційних служб, усіх зацікавлених фахівців про бібліотечну мережу НАН України та можливості використання її інформаційних ресурсів. Укладачі довідника надіються, що з його допомогою бібліотекарі інших мереж зможуть знайти бібліотеки, котрі працюють за близькими тематичними напрямками та формами роботи і налагодять професійні контакти.

Надрага Марта

*директорка, старший дослідник, канд.іст.наук,
заслужений працівник культури України*

Васільєва Світлана

*завідувачка сектором інформаційно-бібліографічного відділу
Наукова бібліотека Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького, м. Львів*

Анотація. *Розбудова української держави неможлива без розвитку національної освіти, науки і культури. Для цього необхідні висококваліфіковані та національно свідомі молоді фахівці, формуванням яких займається вища школа. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, подолавши складний історичний шлях свого становлення, гідно виконує цю високу місію та посідає одне з провідних місць серед вищих навчальних закладів України. Автори статті, базуючись на ґрунтовних дослідженнях, розкривають важливе значення та основні віхи становлення вишу.*

Ключові слова: *Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, медичний факультет, медичний інститут, бібліографічний покажчик, історичні віхи становлення.*

Духовне відродження української медицини та медичної науки неможливе без підвищення професійної і загальної культури студентів, формування в них науково-історичного світогляду й справжнього почуття відповідальності за поліпшення стану здоров'я громадян України. Підготовка медичних кадрів і підвищення професійної кваліфікації – одна з важливих передумов поліпшення якості медичної допомоги населенню.

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, пройшовши складний історичний шлях свого становлення, гідно виконує цю високу місію та посідає одне з провідних місць серед вищих медичних навчальних закладів України.

16 листопада 2019 року світова та вітчизняна медична громада відзначила 235-річчя заснування Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Саме цього дня далекого 1784 р. австрійський імператор Йосиф II своїм привілеєм відновив діяльність Львівського університету з 4 факультетами: теологічним, правничим, філософським і медичним. Останній і став тою зерниною, яка дала початок розвою львівської медичної освіти [7]. Вже з початку діяльності медичного факультету навколо нього почали гуртуватися відомі вчені-медики.

Хронологію історичного розвитку ЛНМУ можна умовно поділити на п'ять етапів: австрійський (1784–1870); польський (1870–1939); німецький (1942–1944); радянський (1939–1941, 1944–1991); український (від 1991 р.). Означені періоди великою мірою корелювали, хоч і не співпадали цілковито, з перебуванням Львова у складі різних країн – Австрії, Польщі, Радянського Союзу та незалежної Української держави [7].

Австрійський період був найтривалішим. Після відновлення медичного факультету Львівського університету у 1894 році і впродовж наступних років австрійським урядом і громадськістю міста Львова було профінансовано спорудження 14 нових корпусів факультету, значно зміцніла матеріальна база його кафедр та клінік. Наукові здобутки вчених університету отримали світове визнання, результати досліджень публікувалися у провідних європейських наукових журналах. Засновані основні кафедри та фундаментальна бібліотека, закладено підґрунтя для розвитку сучасних наукових шкіл ЛНМУ [5]. Про це свідчать публікації на сторінках часопису «Діло». Так, у статті «Выдѣль медичный у Львовѣ» за 1890 р. подається наступна інформація про відновлення діяльності медичного факультету та надання земельної ділянки під будову факультетського приміщення: «Функціонування Львівського університету у першій половині 1890-х рр. ознаменувалося відкриттям, точніше – відновленням, діяльності медичного факультету. З відповідним клопотанням сенат навчального закладу звернувся до міністерства просвіти ще 1883 р. Щоб пришвидшити розв'язання цього питання, міська рада Львова на своєму засіданні 24 липня 1890 р. вирішила безкоштовно надати землю під будову факультетського приміщення на вул. Пекарській, виділити 30 000 зр. одноразової субвенції, звернутися до крайового сейму і «кола польського» у Відні з проханням усіляко сприяти швидшому поладженню важливої для міста і краю справи» [4].

У статті «Въ справѣ выдѣлу медичного... (Факультет медичный...)», що опублікована у Часописі «Діло» за 1890 р. йдеться про початок роботи факультету та створення на його базі перших кафедр, клініки для практичних занять студентів та пологового будинку: «Одночасно сенат університету підготував програму початку роботи факультету в межах двох кафедр – анатомії та фізіології з гістологією. Подальші наради в намісництві сприяли поступовому наближенню дати відкриття нового університетського підрозділу. У вересні 1891 р. уряд запропонував крайовому відділу побудувати клініку для практичних занять студентів і пологовий будинок, на що виділяв 150 000 зр. Остаточна справа була вирішена ухвалою цісаря від 25 жовтня 1891 р., згідно з якою відкриття медичного факультету мало відбутися на початку 1894/1895 н. р.» [2].

У 1939 р. медичний факультет Львівського університету було реформовано в окремий навчальний заклад – Львівський державний медичний інститут, що стало новим етапом у розвитку львівської медич-

ної освіти. На той час до складу інституту входило два факультети: лікувально-профілактичний та фармацевтичний. У післявоєнні роки інститут продовжував розвиватися, з'являлися нові факультети і кафедри. Вже в часи незалежності, у 1996 р. Львівський державний інститут було перейменовано в університет, який у 2003 р. отримав високий статус Національного [8].

Сьогодні Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького є потужним освітньо-науковим та клінічним центром з багатою і цікавою історією.

З нагоди ювілейної річниці заснування одного з найстаріших вищих навчальних закладів Бібліотека ЛНМУ імені Данила Галицького працює над укладанням ґрунтового бібліографічного видання, яке носить назву «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького: погляд крізь віки». Його зміст розкриває тривалий шлях від медичного факультету Львівського університету до авторитетного й потужного освітньо-наукового та клінічного центру та розкриває основні віхи його багатой і цікавої історією.

Пропоноване видання включає понад 1600 джерел по історії ЛНМУ ім. Данила Галицького, які згруповані у п'яти основних розділах. Це загальна історія університету, історія медичних наукових шкіл та клінік, історія факультетів, історія кафедр (теоретичні, клінічні кафедри та фармацевтичні кафедри) та історія інших окремих структурних підрозділів вишу. У межах кожного розділу застосовано алфавітний принцип розташування матеріалів.

Джерелами для підготовки покажчика стали фонди Наукової бібліотеки ЛНМУ ім. Данила Галицького, матеріали архіву ЛНМУ ім. Данила Галицького, документи та фотоматеріали Музею історії медицини Галичини імені Мар'яна Панчишина, періодичні видання відділу україніки ЛННБ України ім. Василя Стефаника та Відділу рукописних, стародрукованих та рідкісних книг імені Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки ЛНУ імені Івана Франка, пристатейні списки літератури, енциклопедії, інтернет-ресурси тощо. У міру можливостей, при знаходженні нових бібліографічних відомостей, укладачі намагалися звірити кожен позицію у списку літератури з оригінальним джерелом, що дало змогу подати у покажчику найдостовірнішу інформацію. Бібліографічний опис здійснено на основі чинного в Україні стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006.

Покажчик охоплює праці та статті, написані в період від 2-ї половини ХІХ ст. до наших днів. Значну частину зібраної бібліографії складають довоєнні джерела польською мовою. Попри інтенсивне опрацювання всіх доступних джерел інформації, список поданих праць з історії університету не є остаточним. У процесі подальшого пошуку він доповнюватиметься новими матеріалами та готується до завершення та друку.

Бібліографічний покажчик буде корисним для дослідників історії університету, викладачів, студентів, та всіх, хто цікавиться історією львівської медичної освіти.

Результат проведеного дослідження визначає виняткову історичну, наукову цінність та унікальність наукової та історичної спадщини нашого вузу та зумовлює необхідність подальшого його вивчення та збереження залучення до наукового обігу.

Цей науковий доробок має величезне значення не лише для лікарського світу, але й також для кожної культурної людини, що шанує свою давнину та хоче знати свою історію.

Література:

1. Въ справѣ заложеня медичного выдѣлу въ львѣвскѣмъ университетѣ // Діло. – 1883. – 8 (20) лютого (чис. 15). – С. 2–3.
2. Въ справѣ выдѣлу медичного... (Факультет медичный...) // Діло. – 1890. – 14 (26) лип. (чис. 158). – С. 3 ; 16 (28) лип. (чис. 159). – С. 3.
3. Въ справѣ выдѣлу медичного... (Факультет медичный...) // Діло. – 1891. – 22 сѣчня (4 лют.) (чис. 19). – С. 3 ; 29 сѣчня (10 лют.) (чис. 24). – С. 3 ; 5 (17) лют. (чис. 28). – С. 2 ; 17 (29) верес. (чис. 209). – С. 2.
4. Выдѣлъ медичный у Львовѣ // Діло. – 1890. – 2 (14) ; січня (чис. 1). – С. 3.
5. До 235-річчя Alma Mater [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького : [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://library.meduniv.lviv.ua/do-235-richchya-alma-mater-0>. – Дата перегляду: 6.02.2020. – Мова укр.
6. Заведенъе медичного факультету на львѣвскѣмъ университетѣ // Діло. – [1891]. – 7 (19) листоп. (чис. 252). – С. 2.
7. Зіменковський Б. С. Австрійський період в історії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького=Österreichische Periode in der Geschichte der Nationalen medizinischen Danylo-Halyckyj-Universităt Lwiw / Б. С. Зіменковський, О. Д. Луцик, С. В. Різничок // Галиція=Galizien. – 2008–2010. – № 1. – С. 79–108.
8. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького / ред. кол.: Зіменковський Б. С. (голова), Гжегоцький М. Р., Магльований А. В. [та ін.]. – Київ : Логос Україна, 2014. – С. 236.
9. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького : довідник– 2009 / гол. ред. Б. С. Зіменковський. – Львів : Наутілуc, 2009. – 412 с.
10. Курилишин К. Часопис «Діло» (Львів, 1880–1939 рр.) : матеріали до біобібліографістики / К. Курилишин ; НАН України, Львівська наукова

бібліотека імені В. Стефаніка. – Дрогобич : Коло, 2016. – Т. 2 : 1890–1894. – С. 29, 61.

11. Шапіро І. Я. Очерки по истории Львовского медицинского института / И. Я. Шапіро ; под ред. Л. Н. Кузменко ; Львов. гос. мед. ин-т. – Львов, 1959. – 227 с.

12. Der Einfluss der Wiener Medizin auf die Entwicklung der Nationalen Medizinischen Danylo-Halyc'kyj-Universität in Lemberg (1784-1918) / Marta Nadraga, Borys Zimenkovs'kyj, Oleksandr Lucyk, Tymofij Kalynjuk // Strukturen und Netzwerke Medizin und Wissenschaft in Wien 1848-1955 / Hrsg.: Daniela Angetter, Birgit Nemes, Herbert Posch, Christiane Druml, Paul Weindling. – Vienna : V&R unipress, 2018. – S. 425–447.

**ВЗАЄМОДІЯ У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК
ЯК БАЗОВИЙ ЧИННИК ПРОГРЕСУ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ**

Клименко Оксана

*кандидат історичних наук, доцент, старший наук. співробітник
ORCID 0000-0003-4821-8503*

Сокур Олена

*молодший наук. співробітник
ORCID 0000-0001-9861-3283*

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, м. Київ

Анотація. Представлено багатофункціональну взаємодію бібліотек наукових установ НАН України у формуванні інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу як складової вітчизняного науково-інформаційно-знаннєвого простору, яка активізує сьогодні розбудову корпоративної і кооперативної співпраці бібліотек. Визначено, що налагодження співпраці мережі медичних бібліотек України та бібліотек наукових установ Секції хімічних і біологічних наук НАН України є ефективним та перспективним інструментом реалізації стратегічного завдання інтеграції у світовий науково-освітньо-культурний простір надбань вітчизняної науки.

Ключові слова: бібліотеки наукових установ НАН України, інтеграція, кооперація, співпраця, бібліотечно-інформаційний ресурс, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Прогрес медицини як галузі наукової та практичної діяльності, котра вивчає нормальні та патологічні процеси в організмі людини, запобігання та зміцнення здоров'я людини загалом не можливий без взаємообміну даними фундаментальних і прикладних досліджень, які провадять наукові установи Національної академії наук України (НАН України). Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек та інформаційних підрозділів мережі НАН України, різноманітні форми і варіативні методи взаємодії яких знаменують, фактично, столітній досвід, сприяє інтеграції накопичених бібліотечно-інформаційних ресурсів у системі наукових комунікацій. Творча і плідна багатогранна діяльність бібліотек Національної академії наук України задля формування та промоції минулої й сучасної правдивої історії української науки є вагомим внеском у поступі євроінтеграційного курсу нашої держави.

Сучасну мережу бібліотек НАН України репрезентують Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника (ЛННБУ ім. В. Стефаника), 105 бібліотек та бібліотечно-інформаційних підрозділів (з яких п'ять бібліотек залишилися у м. Донецьку, на території непід-

контрольній Україні, та ще п'ять залишаються в анексованій Російською Федерацією Автономній Республіці Крим). Науково-методичну діяльність цих книгозбірень щодо забезпечення формування вітчизняного наукового інформаційного простору здійснюють дві бібліотечно-інформаційні установи національного рівня: НБУВ – для всіх бібліотек НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника – для бібліотек Західного наукового центру НАН України та МОН України.

Еволюція співпраці бібліотек наукових установ НАН України генерувала такі традиційні та інноваційні напрями: комплектування фондів; каталогізація і систематизація ресурсів; перерозподіл літератури через обмінні фонди та відбір видань на депозитарне зберігання; моніторинг стану збереження фондів, методичне керівництво і координація робіт із вивчення та введення у науковий обіг інформації про наявні рідкісні видання, особові бібліотеки і колекції, які зберігаються у фондах бібліотек НАН України; кооперація у бібліотечно-бібліографічному обслуговуванні вчених та спеціалістів.

Чільна місія багатofункціональної взаємодії бібліотек наукових установ – у формуванні інтегрованого бібліотечно-інформаційного ресурсу як складової вітчизняного науково-інформаційно-знанневого простору – активізує сьогодні розбудову корпоративної і кооперативної співпраці бібліотек. Серед найважливіших варто виокремити такі завдання, як розбудова зведеного електронного каталогу (ЕК) бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі повної рекаталогізації фондів бібліотек НАН України, перехід до корпоративної каталогізації, створення інтегрованих ресурсів повнотекстових документів, запровадження єдиної системи дистанційного обслуговування наукових установ НАН України та науковців. Розвиток бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі запровадження інформаційно-комунікативних технологій (е-фонд, е-каталог, е-архівна довідка) сприятиме ефективній взаємодії бібліотек у царині міжбібліотечного абонементу (МБА) та електронної доставки документів (ЕДД), тобто оптимізує і пришвидшить ідентифікацію та знаходження тримача запитуваного джерела, виявлення наявності е-варіанта (за відсутності можливості зробити копію запитуваного документа) та надання його користувачеві. Адже визначальною тенденцією стрімкого розвитку та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій є перетворення читачів на віддалених користувачів, що спонукає бібліотеки НАН України до пошуків нових моделей, форм і засобів комунікації з ними, створення власних електронних інформаційних продуктів (тематичних баз даних, електронних каталогів, баз даних повнотекстових та оцифрованих ресурсів тощо) задля розбудови єдиного вітчизняного науково-інформаційно-знанневого простору.

У таблиці наведено основні критерії діяльності бібліотек наукових установ (Секції хімічних і біологічних наук) Національної академії наук України, аналіз яких демонструє генезу чільних напрямів функціонуван-

ня у системі наукових комунікацій: рік заснування установи та бібліотеки; загальна кількість фонду бібліотеки та окремо обмінного; наявність колекцій та особових бібліотек, які містять цінні та рідкісні видання з приватних бібліотек учених та видатних діячів; наявність віддаленого доступу до інформації про фонд: ЕК, е-сторінка бібліотеки на сайті установи; функціонування послуги МБА.

Таблиця

Назва установи	Рік заснування установи	Рік заснування бібліотеки	Фонд бібліотеки (тис.)	Обмінний фонд (тис.)	Колекції та особові бібліотеки	Електронний каталог	Сторінка бібліотеки на сайті установи	МБА
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії ім.В.П. Кухаря НАН України	1987	1978	70,8	–	1	+	–	+
Інститут біохімії ім.О.В. Палладіна НАН України	1925	1925	83,6	4,8	–	+	+	+
Інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Є. Кавецького НАН України	1960	1960	79,5	–	2	+	+	+
Інститут загальної та неорганічної хімії ім.В.І. Вернадського НАН України	1929	1932	208,0	–	–	–	–	+
Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України	1990	1991	10,9	0,3	–	+	+	+
Інститут колоїдної хімії та хімії води ім.А.В. Думанського НАН України	1968	1968	100,7	–	–	+	+	+
Інститут мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України	1928	1930	122,3	–	1	–	+	+
Інститут молекулярної біології і генетики НАН України	1973	1969	83,7	–	1	–	+	+
Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України	1972	1973	52,8	–	–	+	–	+
Інститут сорбції та проблем ендоекології НАН України	1991	1990	6,3	–	–	–	–	+
Інститут фізіології ім.О.О. Богомольця НАН України	1934	1934	104,2	2,6	–	+	+	+
Інститут хімії високомолекулярних сполук НАН України	1958	1959	94,2	–	–	+	–	+
Інститут хімії поверхні ім.О.О. Чуйка НАН України	1986	1986	15,6	–	–	–	–	+
Фізико-хімічний інститут ім.О.В. Богатського НАН України	1977	1911	154,0	2,6	1	–	+	–
Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН України і МОН України	1997	2007	8,2	0,5	–	+	+	+

Запорукою конкурентоздатності окремої бібліотеки НАН України (на основі інтеграції ресурсів), як осередка доступу до набагато більшого універсу знань в умовах глобального інформаційного середовища, важливим є запровадження міжнародних стандартів у всіх напрямках бібліотечно-інформаційної діяльності, зокрема, обмін бібліографічними даними, ЕДД, міжнародний книгообмін, корпоративна каталогізація, створення тематичних БД, реалізація спільних науково-дослідних проєктів. У бібліотечно-інформаційному просторі наукові електронні бібліотеки мають стати окремими системоутворюючими елементами, які виконують інформаційно-комунікаційні функції у статусі самостійного ресурсу, а також входять до складу об'єднаних ресурсів загальнонаукового значення.

Динамічне зростання кількості користувачів із мобільними телефонами, смартфонами та планшетами суттєво розширює можливості роботи з інформацією. З огляду на це, для бібліотек НАН України актуалізується завдання опанування інноваційними технологіями з метою залучення нових користувачів та розширення спектра бібліотечних дистанційних послуг. У бібліотеці Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України впроваджено програмне забезпечення відображення бібліотечної е-сторінки та ЕК на мобільних пристроях. Збільшується кількість бібліотек, які нарощують обсяги електронних ресурсів, визнаних ученими важливими елементами наукових комунікацій, що забезпечують вільний доступ до наукової інформації та її довготривале збереження. У наукових установах НАН України сьогодні сформовано значні цифрові архіви опублікованих та неопублікованих документів: статей співробітників, дисертацій, монографій, звітів тощо.

З-поміж бібліотек наукових установ, які у рамках взаємодії з 2015 р. представили свої каталоги на платформі НБУВ (це не потребує від наукової установи придбання автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи, додаткового технічного та кадрового забезпечення), варто назвати Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України, Інститут біохімії імені О. В. Палладіна НАН України, Інститут клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України та інші.

Сучасному етапу бібліотечного розвитку не тільки в Україні, але і в світі, притаманні процеси трансформації, модифікації, адаптації бібліотеки до потреб соціуму, що зумовлено як впливом глобалізації, так і широким застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, а це сприяє створенню єдиного бібліотечно-інформаційного простору для безперешкодного обміну бібліографічною, реферативною та іншою інформацією, запровадження нових сервісів і послуг. Тому налагодження співпраці мережі медичних бібліотек України та бібліотек наукових установ Секції хімічних і біологічних наук НАН України у контексті становлення нової інформаційної інфраструктури є, на наше переконання,

ефективним та перспективним інструментом реалізації стратегічного завдання інтеграції у світовий науково-освітньо-культурний простір надбань вітчизняної науки.

Нова парадигма взаємодії у діяльності бібліотек як діади взаємообміну та взаємозбагачення трансформується у ході еволюції всієї системи наукових комунікацій. Широкомасштабне виробництво цифрової інформації та величезна кількість джерел, котрі існують винятково в електронному вигляді, створюють середовище, в якому бібліотеки не лише успішно опановують та використовують інформаційні та технологічні ресурси Інтернету, а насамперед, активно функціонують, популяризуючи власні фонди та оперативно надаючи суспільству релевантну інформацію про свої послуги у мережевому просторі, тим самим пропагуючи надбання вітчизняної науки в Україні та світі.

В умовах переходу від індустріального суспільства до суспільства знань бібліотеки НАН України консолідують свої зусилля, генеруючи нові моделі і властивості співпраці, задля опанування інтегрованого технологічного циклу, який включає наукомісткі процеси обробки інформаційних масивів, починаючи з бібліографування та закінчуючи екстракцією зі сховища даних нових знань. Саме це – визначальна ідеологема їхнього розвитку і одночасно – необхідний чинник існування в нових умовах функціонування Е-науки.

**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ (ВІДТВОРЕННЯ) СОЦІАЛЬНИХ
І ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕКИ ДЗ
«ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Нестерчук Вікторія Валентинівна

*завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки
ДЗ «Луганський державний медичний університет», м. Рубіжне*

***Анотація:** Досліджується бібліотечна справа та потенціал бібліотеки в умовах соціальних змін (трансформацій). Визначено, що бібліотека як соціально-комунікативний інститут володіє сутнісними і прикладними функціями. Реалізація сутнісних функцій забезпечує бібліотеці її неповторність, унікальність як соціального інституту, прикладні функції забезпечують конкретизацію сутнісних функцій і надають інституту стійкість, сучасність і затребуваність в конкретних соціально-тимчасових обставинах, що швидко змінюються. Визначено шляхи формування соціальних і інформаційних ресурсів бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет».*

***Ключові слова:** бібліотекознавство, новітні інформаційні технології, єдність соціально-комунікаційного середовища бібліотек закладів вищої освіти України, структурно-функціональні особливості інформаційних ресурсів, ДЗ «Луганський державний медичний університет».*

Впровадження новітніх інформаційних технологій повинно виступати важливою складовою діяльності бібліотеки, зокрема бібліотеки медичного закладу.

У сучасному світі з кожним роком спостерігається значний прорив у сфері комунікаційних мереж і сучасних технологій, глобальність інформаційних процесів. Глобальні мережі радикально змінили характер суспільних зв'язків, інформаційного обміну, а з цим і якість та кількість діалогових форм обміну інформацією в повсякденних контактах людей, соціальних групах, структурах.

Внаслідок цього головною метою ресурсів бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет» має бути розвиток відповідно до інтересів і потреб своїх користувачів.

Однією з основних складових процесу інформатизації освіти в цілому є впровадження мережевих технологій в роботу бібліотек, а також забезпечення ефективного доступу до різних інформаційних ресурсів, що дозволяє включити заклад вищої освіти до вітчизняного і світового інформаційного і науково-освітнього простору [1].

Важливим напрямком роботи бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет» має стати забезпечення доступу до електронних видань, зокрема, до електронних бібліотек дисертацій, що знахо-

дяться в інших бібліотеках. Можливе створення на її базі міжуніверситетського віртуального електронного читального залу, де читачі отримують доступ до цих ресурсів.

Перспективним бачиться взаємодія бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет» з інформаційними центрами (на основі договорів) з метою обміну інформацією та накопичення власного банку даних з електронних ресурсів, а також забезпечення обліку і збереження інформаційних ресурсів за допомогою створення сховища електронних ресурсів (основного і допоміжного).

Одним з найбільш перспективних напрямків діяльності бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет» має стати служба міжбібліотечного абонементу та електронна доставка документів. Якщо необхідне видання відсутнє в бібліотеці, можна звернутися в сектор міжбібліотечного абонементу і електронної доставки документів, щоб замовити його в друкованому або електронному вигляді з іншої бібліотеки або інформаційного центру України.

Як показав аналіз інших бібліотек медичних закладів, проведений нами, передумови для практичного впровадження служби електронної доставки документів у багатьох бібліотеках України вже є: створюються і використовуються зведені електронні каталоги, різні бази даних, доступні електронні та інформаційні ресурси в Інтернеті, включаються в фонд повнотекстові електронні видання, проводиться сканування видань з метою створення електронного депозитарію, для прийому і передачі запитів використовується електронна пошта, багато бібліотек та інформаційні центри надають онлайн-доступ для пошуку та замовлення літератури.

Якщо буде єдність соціально-комунікаційного середовища бібліотек закладів вищої освіти України, то це буде скорочувати час виконання читацького запиту. Можна також використовувати електронну пошту. Таким чином, бібліотека ДЗ «Луганський державний медичний університет» буде не тільки зберігати інформацію, а й давати можливість вести обмін інформацією.

Отже, результат діяльності бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет» залежить від повноти і якості інформаційних ресурсів. Співробітники бібліотеки повинні проводити пошук електронних ресурсів в Інтернеті за різними напрямками наукової та навчальної діяльності закладу, поповнювати бази даних електронних каталогів власної генерації.

Бібліотечні ресурси для бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет», що є переселенським закладом, є найважливішим засобом при вирішенні різних інформаційних завдань, пов'язаних, перш за все з освітньої, професійної, діяльністю університету. Забезпечення широкого доступу користувачів до інформаційних ресурсів багато в чому забезпечується за рахунок створення бібліотечних вебсайтів, які в

свою чергу представляють бібліотеку в єдиному світовому інформаційному просторі, роблячи її відкритою для кожного користувача Інтернету.

В даний час необхідно кардинально змінювати роль і функції бібліотек. Якщо вони не зможуть найближчим часом забезпечити користувачам цифровий доступ до власних ресурсів і баз даних усього світу, то перетворяться в музей книги, значення яких рік від року буде падати. Ізолюваність бібліотек у забезпеченні читачам доступу до накопичених ними джерелами інформації веде до марнотратства фінансових коштів і не доступу до них. В результаті складається ситуація, коли часом єдині і безцінні екземпляри, так необхідні читачеві залишаються незатребуваними. Виникає необхідність створення таких інформаційних систем, які об'єднують ресурси групи бібліотек і дозволяють підвищити ефективність доступу до них за рахунок створення єдиного інформаційного простору.

У наші дні важливий не тільки розвиток кожної окремої бібліотеки, а й їх корпоративна взаємодія. До теперішнього часу ідея одноразового створення ресурсів однією організацією і багаторазового їх використання іншими організаціями стала не тільки домінантою проведених перетворень, а й джерелом більш тісної взаємодії бібліотек та інших партнерських організацій в області інформаційного забезпечення. В цілому, ці тенденції можна позначити як побудову єдиного інформаційного простору країни, сумісного зі світовим інформаційним простором.

Сучасна бібліотека зобов'язана сама прагнути до перетворень і бути відкритою для інновацій. Тільки така бібліотека може бути успішною і затребуваною сьогодні. Успіх часто пов'язується з тим, наскільки вдало бібліотека вписується в навколишнє середовище: останнім часом – наскільки бібліотека приваблива для потенційного користувача (споживача) і бізнес-партнера, а отже, успіх бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет» залежить від гнучкості та оперативності системи управління.

Інформаційні масиви, які пропонуються сьогодні, – це новинка не тільки для користувачів бібліотеки, а й для самих бібліотекарів. Будь-які електронні ресурси не надаються самі по собі, вони вимагають освоєння сучасного програмного забезпечення, що раніше не використовувався в бібліотеках, знання основ мережевих технологій, оволодіння іноземними мовами та ін.

Для наукової діяльності ключовим фактором буде оперативність доставки актуальною інформацією з достовірних джерел; для сфери освіти важлива електронна форма подання, що дозволяє легко використовувати ресурс при складанні рефератів, звітів тощо.

Один з актуальних сучасних термінів бібліотечного середовища – «ресурсне забезпечення». Як переселенський заклад, бібліотека ДЗ «Луганський державний медичний університет» має проблеми із ресурсним забезпеченням та комплектуванням фондів.

Таким чином, впровадження шляхів формування (відтворення) соціальних і інформаційних ресурсів бібліотеки повинно відображати практичну діяльність бібліотеки ДЗ «Луганський державний медичний університет», її повсякденний досвід, який спрямований на забезпечення інформаційної підтримки навчального процесу і науково-дослідної діяльності.

Багато нових проблем ставлять реалії сучасної освіти і перед бібліографами, як співробітниками бібліотеки, які є посередниками між морем інформації і користувачами.

Своєрідність великих університетських бібліотек визначається не тільки розвитком сучасних інформаційних ресурсів, а й багатством фондів, що включають і видання, традиційно звані «рідкісними» [2].

Зазначимо, що з приходом нових комп'ютерних і телекомунікаційних технологій істотно розширилися можливості бібліотек як інформаційних і культурних центрів. Сучасна бібліотека ХХІ століття – це інформаційний автоматизований центр, що обслуговує користувачів в локальному і віддаленому режимах, що надає широкий комплекс послуг з використання електронних інформаційних ресурсів.

ХХІ століття – століття комп'ютерних технологій, а одним з головних ресурсів, яким людина постійно користується, є інформація. З кожним днем її обсяги зростають, а це значить, що і місце для зберігання інформації має збільшуватися. Саме таким «інформаційним сховищем» сьогодні є Інтернет. Нині багато хто навіть впевнені, що паперові носії інформації поступляться місцем електронним. Але ж з появою кіно в початку ХХ століття театральне мистецтво не загинуло. Тому книга не повинна поступитися місцем комп'ютеру.

Сучасний студент сприймає інформацію перш за все візуально. Тому важливо щоб бібліотечні ресурси включали більше мультимедійних джерел інформації. Тоді бібліотека ДЗ «Луганський державний медичний університет» зможе стати центром не тільки роботи з книгою, спілкування і дозвілля, а й центром розвитку інтелектуального и творчого потенціалу читачів.

Література:

1. Впровадження новітніх інформаційних технологій в роботу наукової бібліотеки [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://nubip.edu.ua/node/13056> – Назва з екрана. – 02.12.2020.
2. Бібліотекар в системі обслуговування читачів [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://knowledge.allbest.ru/culture/3c0b65625b3ad78b5c43a88421216c37_1.html – Назва з екрана. – 02.12.2020.

**БАЗА ДАНИХ «ПРАЦІ СПІВРОБІТНИКІВ ЛНМУ
імені ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО»: КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ,
НАПОВНЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ**

Кріль Олена Мирославівна

завідувачка інформаційно-бібліографічного відділу

Кріль Богдан Михайлович

бібліограф I категорії

*Наукова бібліотека Львівського національного
медичного університету імені Данила Галицького, м. Львів*

Важливим мірилом авторитетності вищого навчального закладу є наукова діяльність його працівників. Тому в роботі бібліотек закладів вищої освіти вагоме місце належить створенню картотеки публікацій співробітників вишу.

У науковій бібліотеці ЛНМУ ім. Данила Галицького така картотека була започаткована в 1961 році і наповнювалась до 2013 року працівниками інформаційно-бібліографічного відділу. На цей час вона розміщена в 38 каталожних скриньках та містить бібліографічні описи на всі публікації, які вдалося відшукати – навіть за умови відсутності джерела у фонді нашої бібліотеки.

З 2013 року з впровадженням в роботу бібліотеки АБІС ІРБІС64 ця картотека продовжується в електронному вигляді як база даних «Праці співробітників ЛНМУ імені Данила Галицького». Під час здачі наукових звітів кожна кафедра надає в бібліотеку оригінали або ксерокопії публікацій своєї наукової діяльності в паперовому чи електронному вигляді (книги, автореферати, патенти, інформаційні листи, статті опубліковані в збірниках та журналах, тези конференцій) для створення записів в БД. Працівник інформаційно-бібліографічного відділу входить в комісію, яка приймає щорічні наукові звіти, що дає можливість оперативно отримувати ці матеріали. Ми вносимо також описи в БД із поточних надходжень в бібліотеку, тому всі записи перевірені de visu. Це дає змогу уникнути багатьох неточностей, найпоширенішими з яких є некоректне веб-посилання та орфографічні помилки в назві.

База даних є складовою частиною електронного каталогу, знаходиться у відкритому доступі й налічує понад 14 тис. записів. Користувачеві доступні функції пошуку за автором, назвою, ключовими словами та роком публікації. Щоб забезпечити можливість пошуку за кафедрами та факультетами до кожного опису додано ключові слова, що позначають назву кафедри, на якій працює кожен автор публікації та назви факультетів, за якими закріплені дані кафедри.

База даних «Праці співробітників ЛНМУ імені Данила Галицького» виконує не лише іміджеву функцію, тобто публічне представлення наукової роботи університету. Вона є важливою як для користувачів, так і для самих бібліотечних працівників. Для викладачів вишу: можна знайти всі свої публікації за певний період з правильним бібліографічним описом і сформулювати список. Для працівників бібліотеки: можна використати цю базу при підготовці книжкових виставок до ювілейних дат науковців, проведенні «Днів кафедри», створенні біобібліографічних покажчиків та покажчиків праць співробітників конкретної кафедри.

**УЧАСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ДУ
«ІНСТИТУТ НЕЙРОХІРУРГІЇ ІМ. АКАД. А. П. РОМОДАНОВА
НАМН УКРАЇНИ» В АТЕСТАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ТА САМОГО
ІНСТИТУТУ ЯК ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ**

Кричун Світлана Борисівна

*завідувачка Наукової бібліотеки ДУ «Інститут нейрохірургії
ім. академіка А. П. Ромоданова НАМН України, м. Київ*

Наукова бібліотека ДУ «Інститут нейрохірургії ім. академіка А. П. Ромоданова» НАМН України на даний час працює у звичному режимі: зберігає та поповнює книжкові фонди, наукові періодичні видання, дисертації, автореферати дисертаційних робіт та інші матеріали і поступово переходить на електронні варіанти, збереженні і видачі матеріалів користувачам.

З перших днів свого існування бібліотека проводить пошук та зберігає друковані праці наукових співробітників інституту. Якщо раніше зберігали за алфавітом та роками тільки на картках в картотеках, то тепер, у зв'язку з сучасними технологіями, і в електронному вигляді.

Саме зараз, коли є тенденція зменшення кількості абонентів і читальні зали незаповнені читачами, бо інтернет спрощує отримання потрібної інформації, бібліотека інтенсивно використовує каталоги друкованих праць наукових співробітників у сприянні проходження їх атестації та атестації самого інституту як державної установи.

Атестуються молодші наукові співробітники, які за останні 5 років мають 3 роки наукового стажу, беруть участь у виконанні науково-дослідних робіт інституту; мають 3 наукові статті, опубліковані у наукових фахових виданнях МОН України та/або іноземних рецензованих фахових виданнях, у тому числі у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз. Здійснили підвищення кваліфікації, виконували посадові (адміністративні) обов'язки у науково-організаційних, науково-інформаційних відділах ДУ «ІНХ НАМН» (провідної за фахом в Україні), проводили популяризацію науки (підготовка до публікації наукових, науково-популярних видань, інформаційних листів, методичних рекомендацій, формування програм науково-практичних конференцій, інше).

Атестуються наукові співробітники, які за останні 5 років брали участь у науковій роботі інституту, мають не менше 5 наукових статей (та/або патентів), опублікованих у наукових фахових виданнях МОН України та/або іноземних рецензованих фахових виданнях, у тому числі у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз.

Атестуються співробітники, які за останні 5 років брали участь у науковій роботі інституту, мають не менше 7 наукових статей (та/або па-

тентів), опублікованих у наукових фахових виданнях МОН України та/або іноземних рецензованих фахових виданнях, у тому числі у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, виконували посадові (адміністративні) обов'язки у науково-організаційних, науково-інформаційних відділах ДУ «ІНХ НАМН» (провідної за фахом в Україні), здійснили підвищення кваліфікації, проводили популяризацію науки (підготовка до публікації наукових, науково-популярних видань, інформаційних листів, методичних рекомендацій, формування програм науково-практичних конференцій, інше).

Атестуються старші наукові співробітники на відповідність посаді, які за останні 5 років брали участь у науковій роботі інституту, мають не менше 10 наукових статей (та/або патентів), опублікованих у наукових фахових виданнях МОН України та/або іноземних рецензованих фахових виданнях, у тому числі не менше однієї у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, та проводили популяризацію науки (доповіді на фахових з'їздах, конференціях, лекції, інтерв'ю, науково-популярні передачі).

Атестуються на відповідність цій посаді наукові співробітники, які за останні 5 років брали участь у науковій роботі інституту (науковий керівник, відповідальний виконавець НДР), мають не менше 10 наукових статей (та/або патентів), опублікованих у наукових фахових виданнях МОН України та/або іноземних рецензованих фахових виданнях, у тому числі не менше однієї у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, та проводили популяризацію науки (організація проведення науково-практичних конференцій, доповіді на фахових з'їздах, конференціях, лекції, інтерв'ю, науково-популярні передачі).

Атестуються провідні наукові співробітники на відповідність цій посаді, які за останні п'ять років брали участь у науковій роботі інституту (науковий керівник, відповідальний виконавець НДР, науковий керівник здобувачів наукових ступенів), мають не менше 10 наукових статей, опублікованих у наукових фахових виданнях МОН України (та/або патентів), у тому числі не менше однієї статті у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, та проводили популяризацію науки (організація проведення науково-практичних конференцій, доповіді на фахових з'їздах, конференціях, лекції, інтерв'ю, науково-популярні передачі).

Атестуються головні наукові співробітники на відповідність цій посаді, які за останні 5 років брали участь у науковій роботі інституту (науковий керівник, відповідальний виконавець НДР), мають не менше 10 наукових статей (та/або патентів), опублікованих у наукових фахових виданнях МОН України та/або іноземних рецензованих фахових виданнях, у тому числі не менше однієї у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, та проводили популяризацію науки (організація проведення науково-практичних конференцій, доповіді на

фахових з'їздах, конференціях, лекції, інтерв'ю, науково-популярні передачі).

Атестуються начальники (завідувачі) відділів/лабораторій на відповідність цій посаді, які за останні п'ять років брали участь у науковій роботі інституту (науковий керівник, відповідальний виконавець НДР, науковий керівник здобувачів наукових ступенів), мають не менше 10 наукових статей, опублікованих у наукових фахових виданнях МОН України (та/або патентів), у тому числі не менше однієї статті у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, та проводили популяризацію науки (організація проведення науково-практичних конференцій, доповіді на фахових з'їздах, конференціях, лекції, інтерв'ю, науково-популярні передачі).

Атестується заступник директора з наукової роботи на відповідність посаді співробітник, який має стаж роботи на керівних посадах не менше 5 років, за останні п'ять років здійснював керівництво організаційної та наукової роботи в установі в межах наданих повноважень та покладеної відповідальності (науковий керівник здобувачів наукових ступенів). Має не менше 10 наукових статей, опублікованих у наукових фахових виданнях МОН України (та/або патентів), у тому числі не менше однієї статті у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, та проводив популяризацію науки (організація проведення науково-практичних конференцій, доповіді на фахових з'їздах, конференціях, лекції, інтерв'ю, науково-популярні передачі).

Атестується Учений секретар на відповідність посаді співробітник, який має досвід наукової роботи не менше 3 років, забезпечував організацію роботи вченої ради ДУ «ІНХ НАМН», виконував посадові, адміністративні, науково-організаційні обов'язки, має наукові або методичні праці.

Бібліотека готує перелік друкованих праць співробітників.

Інформація надається в друкованому і електронному вигляді:

- а) у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus, Web of Science Core Collection;
- б) у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України;
- в) підручники чи навчальні посібники або монографії.

Додається завірений перелік наукових публікацій за вимогами бібліографічного опису (ДСТУ 8302: 2015).

Доповіді та участь у фахових науково-практичних конференціях, з'їздах, семінарах.

У 2019 році наш інститут проходив державну атестацію як наукова установа. Від результатів атестації в майбутньому залежатиме фінансування наукової та науково-технічної діяльності інституту. Відповідно до вимог МОН необхідно було подати до наукової частини відомості щодо

публікаційної активності підрозділів інституту за 2016–2018 рр. Інформацію готували в друкованому й електронному вигляді:

Статті у наукових періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз даних Scopus та/або Web of Science Core Collection.

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України.

Статті у наукових періодичних виданнях, які включені до інших наукометричних баз даних, зазначити яких (окремо за 2016, 2017 і 2018 рр.).

Наукові видання (монографії, підручники, видані за кордоном).

Наукові видання, що індексуються в наукометричних базах даних.

Довідкові видання (енциклопедії, словники, довідники тощо).

Тези доповідей на міжнародних науково-практичних заходах, що відбулися за кордоном.

Тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних заходах, що відбулися в Україні. Бібліотека надала інформацію у друкованому та електронному вигляді до наукової частини. Наш інститут пройшов державну атестацію як наукова установа.

**БІБЛІОТЕКА КОЛЕДЖУ:
ІСЦЕ ТРАДИЦІЙ, ПРОСТІР ІННОВАЦІЙ***Ходос Зінаїда Іванівна**завідувачка бібліотеки Вищого навчального закладу
«Київський міський медичний коледж», м. Київ*

Київський міський медичний коледж заснований в 1965 році, з 1983 року – як Київське медичне училище № 4, з 2001 року – Київський міський медичний коледж.

Директор коледжу В'юницький Володимир Петрович – заслужений лікар України, відмінник освіти України, кавалер ордена «Знак Пошани», академік, дійсний член міжнародної академії розвитку людини. Спеціалізація: «Медсестринство» і «Стоматологія».

Турбота про гармонійний і всебічний розвиток студентської молоді об'єднує зусилля коледжу та бібліотеки. Для того, щоб роки навчання, проведені у коледжі, залишились у пам'яті назавжди, щоб слава про медичний коледж поширювалась країною, бібліотека спрямовує свої зусилля на різнобічну турботу про студентів: від забезпечення навчального процесу до залучення молоді до культурно-просвітницьких заходів.

Слово «бібліотека» в кожного викликає різні асоціації: сховище книг, місце зустрічі з новими відчуттями, і все ж насамперед, вона є центром популяризації книг та читання. Бібліотека, невід'ємна частина навчально-виховного процесу коледжу. Бібліотека сьогодні – сучасний інформаційний, науковий та культурно-просвітницький осередок коледжу, діяльність якого базується на традиційних та інноваційних формах бібліотечно-бібліографічного обслуговування.

Підготовка майбутніх медсестер та зубних техніків, їх світогляд не обмежуються опануванням лише спеціальних дисциплін. Досвід теоретичного та практичного засвоєння знань значно розширює знайомство з художніми творами. Зв'язок медицини з літературою – необхідна умова медичної освіти.

При вивченні таких предметів як історія української культури, історія медицини, етика і деонтологія медичних працівників, студенти звертаються до творів класиків літератури: М. Булгакова, А. Чехова, С. Руданського, П. Бейліна, М. Амосова, Ю. Щербака, В. Коротича.

Медицина і література – це насамперед людинознавство.

Любов до рідної мови, літератури, історії українського народу, народних традицій прищеплює бібліотека вихованцям коледжу шляхом проведення масових заходів таких як: щедрівки, колядки, «свят-вечори з Вертепом», «Андріївські вечорниці». Викладачі та студенти в українському вбранні щедрують, співають святкові колядки, бажаючи, щоб Віф-

ліємська зірка стала провісницею миру та наповнення домівок щастям і достатком.

Патріотизм – одна з ланок людського характеру. Він керує людською свідомістю, надихає на великі і малі вчинки в ім'я своєї Батьківщини.

З метою вшанування пам'яті героїв Небесної сотні було проведено цикл заходів, присвячених річниці Революції Гідності та пам'яті героїв Небесної сотні. В читальній залі бібліотеки коледжу організовано книжкову виставку «Незгасна пам'ять Небесної сотні», що є прикладом для нащадків, а також разом з фізкультурно-спортивним циклом було проведено мітинг-реквієм «Герої Майдану завжди з нами».

Разом з кураторами груп бібліотека провела реквієм до 87-річниці Голодомору, а в холі коледжу організувала книжкову виставку «Людської пам'яті мости».

З метою виховання національно-патріотичних почуттів молоді, 29 січня біля книжкової виставки «І слава їх встає не вмерши...» бібліотекар-викладач української мови і літератури Гончаренко А. А. провела бесіду про героїчний подвиг юнаків, що полягли за незалежність молодії української держави на станції Крути 29 січня 1918 року.

До дня української вишиванки в бібліотеці також організовано книжкову виставку, всі студенти і викладачі в цей день були у вишиванках. А в музеї народознавства, який функціонує в коледжі з 1966 року, студенти змогли побачити стародавні вишиванки з різних регіонів України. Музей коледжу є культурологічним центром, який зачаровує красою зібраних у ньому експонатів та духом нашої історії. А найголовніше те, що він є своєрідним центром національно-патріотичного виховання студентів і всіх його гостей. На відкритті музею був внук Івана Франка – Роланд Тарасович Франко, відвідав музей і син Василя Стуса – Дмитро та інші шановані гості. Керує музеєм методист коледжу, викладач української літератури, поетеса Станіслава Семенівна Донець.

Бібліотека коледжу бере активну участь у всіх масових заходах коледжу: це і участь в різноманітних конкурсах, проведення відкритих виховних годин, підбір матеріалів до стінгазет, студентських конференцій та ін. Спільно з кураторами груп було проведено квест до Дня студента.

До свого професійного свята – Всеукраїнського дня бібліотек, проведено урок бібліотерапії «Читання книг – запорука здоров'я». Мета нашого бібліоуроку довести, що книги позитивно впливають на здоров'я людини, сприяють розвитку комунікативних навичок, виховати любов до книги, до читання. Лікування книгою – ефективний, приємний і безболісний спосіб загоїти душевні рани, позбутися депресії, по новому подивитися на світ. Тож читаймо!

Разом з фізкультурним циклом в бібліотеці було проведено зустріч з відомою українською біатлоністкою – майстром спорту міжнародного класу, 5-кратною чемпіонкою Європи, Олімпійською чемпіонкою Оленою Підгрушною.

Проведено флешмоб до дня народження Ліни Костенко разом з куратором групи 203 МН Кузьменко Л. В., літературний вечір, присвячений річниці Т. Г. Шевченка «Шевченко і сучасність» спільно з кураторами груп 203 МН Кузьменко Л. В. та 206 МН Гончаренко А. А.

В бібліотеці функціонує електронний каталог, що значно підвищує якість і швидкість пошуку інформації. В читальній залі бібліотеки працює 10 комп'ютерів, підключено безпроводовий інтернет, працює WI-FI, а також функціонує електронна бібліотека, де є електронні версії навчальних підручників, посібників, лекції викладачів із клінічних дисциплін. Все це доповнює фонд бібліотеки і дає змогу повноцінно і якісно обслуговувати викладачів та студентів.

В холі біля бібліотеки яскраві стенди, які уособлюють символічну стежку до чарівного і прекрасного світу книг.

На абонементі – відкритий доступ, окреме місце для книжкових виставок та новинок. Читальна зала бібліотеки вміщує близько 100 осіб. Особливого затишку їй надають кімнатні рослини, флористичні композиції що гармонійно доповнюють інтер'єр бібліотеки.

Бібліотека, як інформаційний навігатор, сприяє розвитку творчого сприйняття, гармонійному засвоєнню медичних і гуманітарних наук, формуванню критичного мислення.

Книга – константа віх історії, вірна пам'ять людства. Що б знали люди про побут, звичаї, характери людей минулих епох, якби це минуле не було збережено в друкованому слові, здатному відновити біографію людства в усіх її складностях, пошуках, помилках, відкриттях і спробах знайти та затвердити сенс буття.

**ЗБЕРЕЖЕННЯ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ МИНУЛИХ ПОКОЛІНЬ:
МУЗЕЙНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ**

Смольницька Валентина Леонідівна

провідний бібліограф

Мельничук Ірина Курилівна

бібліотекарка I категорії

Бібліотека Науково-дослідного інституту епідеміології та гігієни

Львівського національного медичного університету

ім. Данила Галицького,

м. Львів

Анотація. Однією із нових форм роботи бібліотеки є реалізація меморіальної функції, музейна діяльність. Упродовж свого багаторічного існування бібліотека накопичила величезний досвід у збереженні та використанні документів, які на сьогоднішній день є книжковими пам'ятками.

Ключові слова: бібліотека, музейні проекти, наукова спадщина, музейна експозиція, популяризація історичних документів.

Свій відлік часу існування бібліотека НДІ епідеміології та гігієни ЛНМУ імені Данила Галицького розпочала з 1945 року, і є невід'ємною часткою інституту, маючи багату та цікаву історію свого існування.

Бібліотека сьогодні зберігає безліч документів, які представляють величезну цінність для дослідження та популяризації медичної наукової спадщини.

Розташована вона в будівлі – пам'ятці архітектури, пов'язаної з діяльністю багатьох видатних осіб, які зробили значний внесок у розвиток медичної науки.

Своє завдання бібліотека вбачає у ретельному збереженні їх наукової спадщини, пропагуванню та активному її використанні.

У соціокультурній діяльності бібліотека використовує індивідуальну та масові форми роботи з користувачами: виставкову діяльність, презентації книг за участю їх авторів, вебінари, вибіркоче розповсюдження інформації, дні інформації, просвітницьку та консультативну.

Однією із нових форм роботи бібліотеки є реалізація меморіальної функції, музейна діяльність. Упродовж свого багаторічного існування бібліотека накопичила величезний досвід у збереженні та використанні документів, які на сьогоднішній день є книжковими пам'ятками.

Створення наукової концепції музейної діяльності стало одним з напрямків науково-дослідницької роботи. Сутність і майбутнє музею в значній мірі складатиме процес комунікації на основі популяризації

історичних документів накопичених у бібліотечних та архівних фондах інституту.

Головна місія музею полягає в особливій увазі до історії та діяльності видатних науковців на основі збереження і актуалізації всіх елементів історичної спадщини, інформаційній та пізнавальній місії, презентацій музейних експозицій.

Впродовж 2019 року Бібліотека активно впроваджувала два музейних проекти:

❖ *«Меморіальний кабінет - музей Ірини Іванівни Даценко»* – видатного гігієніста, лікаря-профілактика, доктора медичних наук, професора ЛНМУ імені Данила Галицького, дійсного члена Наукового товариства ім. Шевченка в Україні.

Усе своє життя Ірина Іванівна Даценко присвятила науці та підготовці молодих лікарських кадрів. Близько 30 років вона очолювала кафедру загальної гігієни (1970–1999), десять років – санітарно-гігієнічний факультет Львівського медичного інституту (1968-1978). З під пера професора вийшло майже 400 наукових праць, присвячених теоретичним і практичним питанням загальної гігієни. Ірина Іванівна вела активну громадську роботу була дійсним членом та головою Лікарської комісії Наукового товариства ім. Шевченка в Україні, активним членом Лікарського товариства у Львові. Урочисте відкриття кабінету–музею відбулося 28 березня 2019 року.

Експозиція рідкісних видань в кабінеті-музею професора І. І. Даценко

Музей оснащений раритетними експонатами, серед яких лабораторні прилади та вимірювальна апаратура тих років; макети, за якими навчалися тогочасні студенти, рідкісні книги з гігієни. Другий музейний проект:

❖ *«Музей Генріха Станіславовича Мосінга»* – відомого вченого епідеміолога, видатного діяча ХХ століття, священника, лікаря, доктора медицини, який також працював у стінах Науково-дослідного інституту епідеміології та гігієни.

Урочисте відкриття музею видатного епідеміолога ХХ сторіччя, доктора медичних наук **Генріха Мосінга відбулося 5 лютого 2020 року**. Захід відбувся в межах науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні проблеми епідеміології, мікробіології, гігієни та туберкульозу». Генріх Мосінг закінчив медичний факультет Львівського університету й працював, зосереджуючись на епідеміології епідемічного висипного тифу, під керівництвом Рудольфа Вайгля. Вивчав біологію збудника висипного тифу, методи лабораторної діагностики, отримував нові результати і став автором концепції про ліквідацію висипного тифу. Його діяльність, пов'язана з виробництвом вакцини, рикетсійних діагностикумів і раннім встановленням правильного діагнозу, крім епідеміологічного значення, відіграла також надзвичайно важливу роль в збереженні здоров'я пацієнтів.

Як людина і вчений він відзначався великим талантом дослідника, величезним працелюбством, безмежною любов'ю до людей і науки.

Його внесок у розвиток світової медицини, фундаментальні дослідження, творча та духовна діяльність отримали всесвітнє визнання.

В музейній колекції інституту налічується понад 70 експонатів. До пошуку музейного матеріалу активно долучилися працівники НДІ епідеміології та гігієни, колеги які добре знали доктора і разом працювали.

Експозиція музею відтворює кабінет ученого, де зберігся його лабораторний стіл, крісло, шафа, а також прилади, медичний інструментарій та лабораторне обладнання. На інформаційних стендах описані різні періоди життя вченого та розміщені фотоілюстрації: діяльність професора Рудольфа Вайгля і Генріха Мосінга; культивування збудника висипного тифу та застосування вакцини Вайгля; Генріх Мосінг у дослідницькій лабораторії; життя Генріха Мосінга; Генріх Мосінг – лікар, клініцист, психолог.

Серед експонатів музею є оригінальні наукові статті та документи Генріха Мосінга, а саме: автореферат і дисертація на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук, роботи, опубліковані до та після закінчення другої світової війни, роботи інших науковців про діяльність Генріха Мосінга.

Експозицію музею доповнюють фотоматеріали з приватних архівів та оригінали архівних документів, де документально підтверджена наукова діяльність вченого.

Також в експозиції представлені дисертації та автореферати дисертацій учнів доктора Генріха Мосінга.

Музей стане інформаційною, навчальною та науково-дослідною платформою для науковців, викладачів та студентів не тільки нашого закладу, але і Польщі та міжнародної медичної спільноти.

Відкриттю музею передувала дослідницька робота з вивчення наукових робіт вченого та видання книги «Видатний епідеміолог ХХ сторіччя Ге-

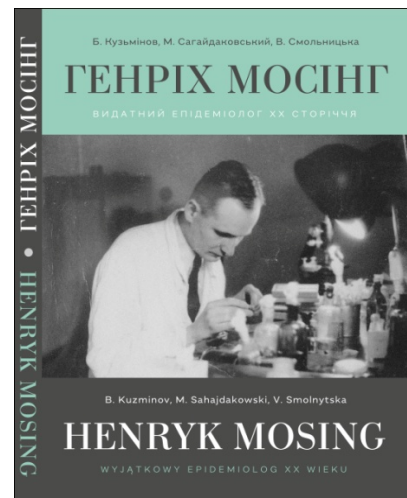
нріх Мосінг. Сторінки наукового життя» авторів Б. Кузьміна, М. Сагайдаковського, В. Смольницької.

Учасники відкриття музею Генріха Мосінга в навчально-демонстраційній залі, оснащеній інформаційними стендами, виконаними за участі працівників бібліотеки

Презентація книги працівниками бібліотеки: В. Л. Смольницька (в центрі), І. К. Мельничук (праворуч)

Фотографія книги про Г. С. Мосінга, виданої за участі працівників бібліотеки

У виданні представлено аналіз спадщини відомого вченого, бібліографію друкованих праць Г. С. Мосінга, покажчик літератури про його життя та діяльність і фото видань вченого. Його наукові публікації, виконані на підставі багаторічних епідеміологічних спостережень та експериментального матеріалу, дають змогу зрозуміти масштаб зробленої роботи у різні роки наукової діяльності, що були присвячені питанню подолання висипного тифу.

Безпосередньо в бібліотеці відбувається постійний процес переходу нових видань основного фонду від оперативного стану використання до трансформації його у фонд культурної спадщини.

Функцією бібліотеки є забезпечення не лише зберігання, а й наукове опрацювання та актуалізація джерел наукового спадку минулого.

За рахунок розширення нових форм бібліотечної діяльності збільшаться можливості для активізації роботи бібліотек з популяризації наукової спадщини для прийдешніх поколінь.

Література:

1. Дубровіна Л. А. Документальні ресурси архівної та книжкової спадщини як історичний та соціокультурний базис розвитку сучасних національних держав / Л. А. Дубровіна // Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища. – Київ, 2012. – С. 136–170.
2. Іванова К. Життєвий шлях і діяльність Ірини Даценко / Каторина Іванова // Лікарський збірник. До 80-ліття дійсного члена НТШ, професора Ірини Даценко – Львів-Чикаго: НТШ, 2005. – С. 9-46. (Нова серія. Том. XIV).
3. Кривошея В. Бібліотеки як інституції пам'яті / Володимир Кривошея // Національна та історична пам'ять : словник ключових термінів. – Київ, 2013. – С. 28–29.
4. Кузьмінов Б. П. Генріх Мосінг – видатний епідеміолог ХХ сторіччя / Б. П. Кузьмінов., М. М. Сагайдаковський, В. Л. Смольницька /НДІ епідеміології та гігієни ЛНМУ ім. Данила Галицького – Львів: Коло, 2020. – 144 с.
5. Лотоцька-Дудик У. Збережено наукову спадщину професора Ірини Даценко / Уляна Лотоцька-Дудик // Alma Mater – Львів; ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2019. – № 4(361). – С. 12-13.
6. Матяш І. Б. Установи пам'яті: поняття, місія, тенденції / І. Б. Матяш // Національна та історична пам'ять : зб. наук. праць. – Київ, 2012. – Вип. 4. – С. 7–18.
7. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27 січня 1995 р. // Відомості ВР України. – 1995. – № 7. – Ст. 45.
8. Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI // Відомості ВР України. – 2011. – № 24. – Ст. 168.
9. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 8 червня 2000 р. // Відомості ВР України. – 2000. – № 39. – Ст. 332.
10. Смольницька В. Яскравий приклад для прийдешніх поколінь / Валентина Смольницька // Alma Mater – Львів; ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2020. – № 2(371). – С. 7.
11. Соколов В. Створення, організація та функціонування бібліотек-музеїв: проблеми і досягнення / В. Соколов // Вісн. Книжкової палати. – 2015. – № 5. – С. 21–26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2015_5_9.
12. Шемаєв С. О. Співробітництво бібліотек, архівів, музеїв в сучасних умовах / С. О. Шемаєв // Вісник ХДАК. – Харків, 2012. – Вип. 37. – С. 166–174. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_36_19.

**ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ
І СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ
ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ**

Киричок Ірина Василівна

директорка

ORCID iD 0000-0002-0505-5364

Борисова Оксана Павлівна

завідувачка відділом комплектування документів

Заговора Марина Вікторівна

завідувачка сектором культурно-просвітницької роботи та МБА

Наукова бібліотека

Харківський національний медичний університет, м. Харків

***Анотація:** У статті розкрито взаємодію бібліотеки зі студентською громадою університету з метою укріплення зв'язків та реалізації соціальних проєктів, що позитивно впливають на професіоналізацію особистості. Окреслені ціннісні орієнтації та мотивації волонтерської діяльності майбутніх лікарів, набуття ними важливих професійних компетентностей і соціальних зв'язків.*

***Ключові слова:** бібліотека, студенти-медики, благодійність, волонтерство, професіоналізація особистості.*

Підготовка до майбутньої професії для студентства є основним, але не єдиним завданням. Студенти – активна і мобільна частина молоді, яка швидко реагує на зміни в суспільстві, тому є нагальна потреба в певній підготовці їх до виконання не тільки професійних, а й соціальних ролей як в матеріальній, так і духовній сферах людської діяльності. Адже життєвий шлях людини, самореалізація у професії насичені різноманітними подіями, творчими проєктами та задумами, і під час навчання важливим є формування у студентів образу майбутньої професійної діяльності. Актуальним залишається морально-етичне виховання і залучення молоді до волонтерського руху, особливо коли функції волонтерської роботи тісно пов'язані з майбутньою спеціальністю [1, 3, 7].

Для студентської молоді медичного вишу волонтерство виступає і як засіб фахової підготовки. Суттєве значення у формуванні особистості майбутнього лікаря має його рівень загального розвитку та самовиховання. Однією з характеристик сучасного медичного працівника є духовно-етична сторона його діяльності, адже саме такі риси, як гуманність, емпатія, милосердя, мають бути невід'ємними складовими професійних компетентностей лікаря-професіонала. Низький рівень його духовно-моральної культури неминуче призводить до порушення деонтологічних засад професійної свідомості та медичної діяльності, деформації клініч-

ного мислення, соціальних установок лікаря у відношеннях до пацієнтів і колег. [4, 8].

Харківський національний медичний університет (ХНМУ) є лідером студентського волонтерського руху серед вишів України, який налічує сьогодні понад дві з половиною тисячі учасників.

Якщо звернутися до історії нашого вишу, ще на початку 1920-х років студенти тоді ще Харківського медичного інституту активно долучались до волонтерського руху. За їх ініціативи була створена ліга «Друзі дітей», що допомагала голодуючим і безпритульним дітям, яких на той час було багато в місті у зв'язку з тяжкими лихами – неврожаєм і голодом в Україні; надавали допомогу у боротьбі з важкими епідемічними захворюваннями, проводили санітарно-просвітницьку роботу, брали участь у відновленні залізничного транспорту, розвантажуванні палива, ремонті будівель Харкова тощо. Вже у післявоєнні роки студенти нашого вишу допомагали відновлювати місто, яке постраждало від нацистських окупантів, пізніше організували пересувну амбулаторію, проводили обстеження сільського населення Харківської області, були й інші проекти – волонтерський рух набирив обертів [9].

Кращі традиції продовжуються, і вже на сучасному етапі, у 2013 році, в ХНМУ було відкрито відділення молодіжної університетської волонтерської служби паліативної та хоспісної допомоги «Era Caritas» (Era милосердя). Студенти-медики надають психологічну допомогу пацієнтам, які страждають на невиліковні та інфекційні хвороби, ветеранам, пораненим бійцям, дітям.

Бібліотека є невід'ємною частиною академічного середовища, освітньо-наукового процесу вишу, важливим осередком культурного і духовного виховання студентської молоді, професійного становлення майбутніх фахівців. Виконуючи свою культурно-просвітницьку і виховну місію, університетська бібліотека є для них майданчиком для розвитку талантів, реалізації творчих здібностей, створення та підтримки різноманітних соціальних, громадянсько-патріотичних та благодійних проєктів [5].

Взаємодіючи зі студентством, бібліотека сприяє професіоналізації майбутніх лікарів, а також: укріплює зв'язки із студентською громадою, більш успішно реалізує різноманітні проєкти, збагачується новими ідеями, отримує додаткову допомогу в роботі тощо.

Наукова бібліотека ХНМУ не залишилась осторонь волонтерської діяльності вишу. Активна взаємодія бібліотеки зі студентським самоврядуванням привела до дієвої співпраці та участі у різноманітних волонтерських акціях, серед яких «Коробка хоробрості» для хворих дітей, збір коштів на придбання необхідних засобів для лікування хворих, акції на підтримку малечі з дитячих будинків, поранених бійців тощо [2, 6].

Логотип проєкту

У 2016 році університетська бібліотека започаткувала власний благодійний проєкт «Світ у дитячих долоньках», мета якого – організація дозвілля дітей, що потребують особливої уваги, в першу чергу, пацієнтів онковідділень дитячих лікарень та вихованців дитячих будинків Харкова. Проєкт

об'єднує небайдужих людей і вийшов за межі університету. Окрім співробітників і студентів ХНМУ, його підтримують і колеги з інших вишів, і бібліотекарі, і небайдужі містяни – допомагають формувати набори для творчості (малювання, ліпки, аплікації, оригамі тощо).

Але пріоритетним завданням залишається залучення до проєкту представників саме студентської спільноти ХНМУ. Разом із бібліотекарями-волонтерами студенти університету відвідують пацієнтів онкологічного відділення Харківської обласної дитячої клінічної лікарні № 1, передають матеріали для творчості та дозвілля дитячому будинку № 3 і для «Коробки хоробрості», що у гематологічному відділенні Харківської міської дитячої клінічної лікарні № 16. Сьогодні до волонтерського загону проєкту «Світ у дитячих долоньках» входять співробітники Наукової бібліотеки та студенти ХНМУ, а також студенти Національного фармацевтичного університету України. Волонтери проєкту готують та проводять заняття з реалізації творчих здібностей дітей-пацієнтів, допомагають їм та їхнім батькам зануритись у чарівний світ творчості та на деякий час забути про те, що вони знаходяться у лікарні.

Волонтери – студенти ХНМУ

Йде підготовчий процес.

І бібліотекарі, і студенти-медики активно працюють з маленькими пацієнтами, знаходять спільні теми для розмов, навчають їх та навчаються самі, підтримують і надихають на скоріше одужання. Під час роботи з

хворою дитиною та її батьками, часто виснаженими тривалим лікуванням та перебуванням у стаціонарі, нестабільним, а іноді й негативним настроєм та небажанням спілкуватися, студенти волонтери набувають професійних навичок толерантного відношення до пацієнта, його рідних, вміння вислухати скарги, відчувати настрій, знайти правильні слова для підтримки й тему для спілкування, проявляти емпатію і милосердя, бути психологом для хворої людини, працювати у нестандартних ситуаціях. У кожного з них своя тактика й мотивація, але результат завжди один для всіх – це радість зустрічі та щирі посмішки на дитячих обличчях.

Творчий процес.

Чому саме студенти частіше стають волонтерами? Мотивація у кожного може бути різною:

- **ідея** – визначає основні принципи волонтерської діяльності. Кожен відповідає на важливі питання для самого себе – для кого та для чого це роблю, чим можу допомогти саме я та інші;
- **емпатія** – прояв емоційного співпереживання іншій людині, вміння правильно співвідносити свої власні вчинки, думки і емоції зі станом іншої людини;
- **потреба у спілкуванні** – впливає на позитивний емоційний стан, сприяє новим знайомствам, налагодженню комунікативних зв'язків, оволодінню новими знаннями та навичками;
- **професійне становлення та самореалізація** – існують реальні умови для формування особистості майбутнього фахівця, набуття важливих професійних навичок, емоційної взаємодії, розв'язання нестандартних ситуацій, реалізації творчих здібностей тощо.

Таким чином, волонтерська діяльність є складовою культурно-просвітницької та виховної місії університетської бібліотеки, важливим чинником у підтримці активної громадської позиції студентської молоді, впливає на організацію та забезпечення сприятливих умов її соціалізації шляхом проведення спільних заходів. Залучаючи студентів-медиків до волонтерської діяльності, участі у благодійних акціях та проєктах, бібліотека сприяє професіоналізації особистості майбутнього лікаря, набуттю фахових компетентностей, вихованню духовно-етичної культури, становленню важливих життєвих, ціннісних орієнтацій.

Література:

1. Бондаренко З. П. Волонтерська робота у вищому навчальному закладі / З. П. Бондаренко // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С. 25–30.
2. Винокурова Я. Э. Развитие волонтерского движения в библиотеке университета / Я. Э. Винокурова, А. П. Карпенко // Бібліотеки і суспільство : рух у часі та просторі : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. присвяченої 210-річчю Харк. нац. мед. ун-ту та 95-річчю Наук. бібліотеки ХНМУ, Харків, 5–12 жовт. 2015 р. / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол. : І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва]. – Харків, 2015. – С. 39–41. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/9897>.
3. Волонтерська діяльність студентів під час навчання у ВНЗ [Електронний ресурс] / А. Л. Мусевич, О. Л. Остапчук. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/21806>. – Назва з екрана. – 14.02.2020.
4. Кардашевська Г. Е. Професійні ціннісні орієнтації майбутніх лікарів / Г. Е. Кардашевська // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 15. – С. 70-75.
5. Киричок І. В. Бібліотека і студентство : творчий діалог та партнерство / І. В. Киричок // Бібліотеки і суспільство : рух у часі та просторі : матеріали II Науково-практичної Інтернет-конференції, Харків, 24-31 жовтня 2016 р. / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол. : І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва]. – Харків, 2016. – С. 3–6. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/13936>.
6. Киричок І. Волонтерська діяльність бібліотек ВНЗ : [доповідь-презентація на педагогічній майстерні «Бібліотечна інноватика» в рамках XIV Міжнародної методичної школи-семінару «Сучасні педагогічні технології в освіті», 2 лютого 2017 р., НТБ НТУ «ХПІ»] / І. Киричок. – Харків, 2017. – 21 слайд. – Режим доступу : <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/15629>.
7. Козубовський Р. В. Студентська молодь як важливий ресурс волонтерства / Р. В. Козубовський // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород: Говерла, 2013. – Вип. 28. – С. 76–78.
8. Литвиненко І. С. Роль волонтерства у професіоналізації особистості студентів-психологів в умовах ВНЗ / І. С. Литвиненко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2013. – Т. 2, вип. 10. – С. 191–195.
9. Очерки истории Харьковского медицинского института / редкол.: В. А. Задорожный, Б. В. Алешин, В. А. Белоусов [и др.] ; Харк. мед. ин-т. – Харьков, 1969. – 293 с.

Наукове видання

**МЕДИЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ:
ДОСВІД, ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ**

**Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
м. Харків, 20–21 травня 2020 року**

Посвідчення про реєстрацію № 271 від 25.06.2019

Редакційна колегія:

Остапенко Тетяна Анатоліївна

Киричок Ірина Василівна

Бортнік Наталя Миколаївна

Гаєва Наталя Дмитрівна

Кірішева Олена Миколаївна

Науменко Світлана Михайлівна

Укладачі:

Кірішева О.М.

Науменко С.М.

Комп'ютерний набір:

Науменко С.М.

Кірішева О.М.

Формат 60x90/16 ум. друк. арк. 10,5
Папір офсетний. Зам. № 20-34084

ХНМУ
пр. Науки. 4, м. Харків, 61022

Свідоцтво про внесення суб'єктів видавничої справи
до Державного реєстру видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.